

Trias dissertationum medicarum tum physiologico-anatomicarum tum pathologico-therapeuticarum quarum. I. De motu ventriculi et intestinorum peristaltico. II. De tunica intestinorum villosa, etc. III. De colo, intestino etc. inscribuntur quaeque in illustri Academia Lipsiensi, diversis temporibus ante hac seorsim conscriptae et pro cathedra academica publica praesidendo explicatae sunt ... nunc autem in unum fasciculum collectae / [Christian Michael Adolphi].

Contributors

Adolphi, C. M. 1676-1753.
Süssenbach, Christoph.
Kriegel, Christian Lorenz.

Publication/Creation

Lipsiae : Sumptibus Joh. Henrici Zedleri, 1728.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/njdp7jrr>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

TRIAS
DISSERTATIONUM
MEDICARVM

T V M

PHYSIOLOGICO-ANATOMICARVM

T V M

PATHOLOGICO-THERAPEVTICARVM
QV ARVM

- I. *De Motu Ventriculi & Intestinorum Peristaltico.*
- II. *De Tunica Intestinorum Villosa, plurimorum morborum foco, illorumque immediato curationis subjecto.*
- III. *De Colo, Intestino, multorum morborum nido eoque proximo preservationis curationisque subjecto.*

INSCRIBVNTVR

QVÆQVE IN ILLUSTRI

ACADEMIA LIPSIENSI,

DIVERSIS TEMPORIBVS ANTE HAC SEORSIM
CONSCRIPTÆ ET PRO CATHEDRA ACADEMICA
PVBLICA PRÆSIDENDO EXPLICATÆ
SVNT

A

CHRISTIANOMICHAELE ADOLPHI.

Philos. & Medic. Doctore, Facult. Med. Assessore, S. R. I. Acad.

Curios. Sodali, B. M. V. Colleg. Collegiato & Medic. Praët.

NVNC AVTEM IN VNVM FASCICVLUM COLLECTÆ.

L I P S I Æ.

SVMP TIBVS JOH. HENRICI ZEDLERI,
BIBLIOPOLÆ IN PLATEA GRIMMENSI

M. DCC XXVIII.

THIS
DISSEMINATION
MEDICAL
THE HISTORY OF
NATIONALITY

THE HISTORY OF
NATIONALITY
THE HISTORY OF
NATIONALITY

THE HISTORY OF
NATIONALITY
THE HISTORY OF
NATIONALITY

THE HISTORY OF
NATIONALITY
THE HISTORY OF
NATIONALITY

THE HISTORY OF
NATIONALITY
THE HISTORY OF
NATIONALITY

I.
DISSERTATIO
DE
MOTV VENTRICVLI
ET
INTESTINORVM
PERISTALTICO

HABITA LIPSIAE
D. XII. APRIL. A. S. R. M DCC XX.

PRÆLOQVIVM.

Generato animali, ut vivat, crescat, perficiatur, atque conser-
vetur, integritas ejus nutritio ulterius accedat, requiritur,
quæ quotidie refarcit atque instaurat viresque sanitatem
ipsamque vitam fartas tectasque præstat adeoque hæc ac illa
æque necessaria est atque sine qua brevi tempore totius corporis cor-
ruptela ac ruina metucnda foret. Sicque vita & nutritio pari passu
ambulant. Hæc non nisi generationis continuatio & renovatio sive minu-
tissimi corpusculi, quodjam in semine fæminino, i. e. ovulo, delitescit ex-
tensio est, atque quæ adeo inter se conveniunt & sibi similes sunt, ut opus
laborque sit easdem a se invicem discernere. Amba a fluido & molli
incipiunt, & ad spissum, solidum durumque sensim sensimque atq; ex faci-
li progrediuntur. Ambas utilis quidam lymphaticus ingreditur succus.
Dolendum modo quod pyrrhonia prorsus hesitatione de modo formali hic
loqui saltem liceat. Non una vero nutritionis necessitas est, utpote
quæ singulas corporis partes in justa quantitate & qualitate atque
mutua agendi habitudine conservat, sive quæ & principii vitalis con-
servationem & corporearum particularum temperatarum dulcium ac
benignarum & facile exsolubilem & tenuium, (quarum calculum

A

curio-

curiose satis inivit Sanctorius in medicina statica,) quæ quotidie depredatorio calore & motu attritivo inter se frequenter collisæ, intus forisque separantur, dissolvuntur, immutantur, perduntur & consumuntur, quo priorem formam amittunt, atque paulatim ad machinæ animalis destructionem paratur via, reparationem solidarumque partium æqualemque motum, qui systole & diastole peragitur, legitimam capacitatem & expansionem apertionem permeabilem & firmationem, & ad solitam, convenientem necessariamque magnitudinem & statutam usque omnium membrorum accretionem involvit. Hinc belle Marcus Cato apud Gellium dixit: vitam humanam prope uti ferrum esse quod (exercendo) conteritur. Etenim nec per horulam quidem sine decessione & accessione, vita trahitur. Nam laudabilis mixtionis humorum vitalium conservatio non solum in perpetua partium inutilium separatione ponitur quam plurimi saltem hodie spectant, sed nova imprimis succorum dulcium ac bene inter se temperatorum accessione opus est quam vero jam non satis ex dignitate vulgo considerant. Adhanc chylosificatio debitum succum nutritium præbendo suam confert operam. Hæc in ore inchoatur assumptis congruis alimentis, per salivæ commixtionem, masticationem, dentium maxime ministerio præparationem, & in ventriculo variorum rursus mediorum & instrumentorum ope, jam maxima ex parte continuatur & peragitur. In intestinis, imprimis in duodeno ulterius perficitur (hinc ibi omnia sunt liquidiora) tandem in vasis lacteis siquidem & ibi diluitur magis simulque leniter premitur ac comprimitur, exaltatur ac absolvitur penitus. Hæ partes, nutritionis origo, fons & radix existunt, unde convenienter satis Aristoteles 4. part. animal. 4. ventriculum, terræ proportionem respondere voluit. Quemadmodum enim terra plantis, sic ventriculus partibus animalibus alimentum subministrat, & Hippocrates, belle dixit 4. de Morbis: quoad homo vivit, ubi cibus & potus in ventriculum deciderunt corpus ex ventriculo haurit, hauriunt & fontes & expleti corpori transmittunt. In his uti in aliis viget motus quidam, peristalticus dictus, plus plusque in chylosificationis negotio valens, atque hinc obque plane singularia quedam phænomena atque attributa admirationem certe inducentia, consideratione paulo ampliori dignus. Quem laborem qualemcumque jam a nobis susceptum benevole accipiat L. B. Ne autem is sine
dinem

auspiciis & favore Summi in cælis Numinis, quod vitam & valetudinem mortalibus donat, moderatur atque tuetur, a nobis suscipiatur, devota mente precamur, ut declarantibus nobis, vires ex alto quam clementissime largiatur.

§. I.

NOmen (ut apud Platonem in Cratilo legitur) rerum substantiam docendi, discernendique instrumentum est: quare vocem, quam Dissertationis præsentis frons gerit, prout fert pene solennis observatio, exponamus quoque, ut constent modo, ejus natales, qui græca origine oriuntur, & audiunt cognato vocabulo, motus circumpressorius, qui contrahendi circumcirca vim habet. Haud multum ab simili modo quoque peristole vocatur. Aliis motus vermicularis sub nomine venit, quia vermium ad instar sese contrahit. Ab aliis, motus testudineus appellatur. Vide Charleton. *exercit. physic. anatom. III.* Recentiorum nonnulli oscillatorium motum eum appellare malunt. Estque nempe motus, qui in oesophago jam incipit, ventriculo & intestinis maxime pressoria vi lumbrici reptantis instar, a partibus superioribus ad inferiores, median- tibus fibris undatur, volvitur, & alimenta inprimis ore assumpta ibique præparata in ventriculum dimittit, eademque maxime ibi soluta, digesta, ex eo in intestina & chylum perfectum in vasa lactea agit, scybala vero ex corpore ejicit &c.

§. II. Scilicet officina chylicationis, canalıs alimentorum & excrementorum: oesophagus, ventriculus, & longum intestinorum volumen ab orificio usque ad finem, per unum canalem & ductum continuatur, modo quod ventriculus sit pars intestinorum magis expansa atque amplissima, & intestina nil nisi ventriculus in arctum magis spatium contractus, ac in longos tubos extensus. Eadem enim constant substantia, eadem structura, eademque natura, eodem motu ejusdemque indolis liquore, qui exstillat, solvente, eodemque tandem officio gaudent. Totidem nimirum componuntur tunicis, eademque fibrarum serie collocata. Adsunt enim singulis quinque tunicæ, quarum exterior tenuis est, & membranacea habetur, nervea

potius dicenda, cum ex meris omnino fibris nerveis exilissimis, vario nexu inter se complicatis, constet. Huic cellulosa adhæret a Clariff. Frid. Ruyschio inventa, cujus cellulæ etiam in non æque obesis hominibus pinguedine refertæ sunt, ac in hydropicis asciticis præsertim situ peccans in se continent serum. Tertia musculosa seu carnea & fibrosa hanc excipit, quæ duplici saltem fibrarum ordine est conflata, quarum exteriores longitudinales, interiores transversæ & circulares a Vesalio, Fallopio, Aquapendente, B. Bohnio & Ortlobio, ab aliis circulares, a Stenone spirales, nominantur: tertia enim & intermedia fibrarum series obliquarum, quæ acceptum retineret, quam Fallopius Laurentius & Bartholinus agnoscunt, vix conspicitur. Perinde Willisius duplicem musculum compositum, duplexque stratum fibrarum obliquarum sese mutuo decussantium, finxit potius quam revera demonstravit, etiam si pinxit atque delineavit. Seduxit forte hunc eminentem in medicina Virum brutorum anatomia, in quibus utpote prono corpore incedentibus & horizontaliter gula locata, capiteque in terram defixo deglutiunt, utique tales inveniuntur: in homine vero, cui soli os sublime datum est, coelumque intueri, alius fibrarum ordo omnino habetur. Nec est, cur de ventriculo dubites: eum haud alia fibrarum serie esse instructum, quod fere apparet, sed revera tantum apparet, & cum rei veritate non convenit. Nam quoniam in ventriculo, sphæricam figuram referente, non in rectas lineas, ut in gula, excurrere possunt, sed hanc sequantur necesse est. Hinc dum ab uno ad alterum orificium feruntur, ascendere, descendere, incurvari eas diceres. Idem de circularibus putares, eas ob hanc pariter rationem, modo recta a summitate ad fundum, modo oblique magis flecti. Quarta nervosa vulgo appellatur, sed rectius rursus tendinosam eam esse dicitur, quia extensilibus carnearum fibrarum, musculosæ tunicæ, componitur. Præ reliquis hæc longior est, & varias plicas, rugas & inæqualitates præminentes transversas potissimum, & sinus tam in ventriculo, quam in intestinis imprimis tenuibus, format. Intima & ultima tubulosa & glandulosa est, & in ventriculo & intestinis crustæ etiam villosæ, & ab Hornio velamenti bombycini, & spon-

giosi

giosi peristromatis a Pecqueto nomen eidem imponitur. Hæc propter porositatem & tubulosam conformationem filtri loco se habet, quæ laudabile tantum fluidum transmittit, crassum vero ac iners prompte excludit.

§. III. Harum partium initium faucibus cohæret, sub pharyngis nomine veniens aliquot muscutorum paribus, & spinctere compositum. Ubi victu nos reficimus, hoc ore assumpta alimenta solidiora prius bene masticata & comminuta, & salivæ laudabilis humoris tanquam genuini menstrui permissione prius bene præparata suscipit, per easque commissa sibi adactione, contractione & coarctatione ulterius per gulæ tractum, cum diaphragmate, trachea & dorso connexum excipientibus nimirum longitudinalibus, & constringentibus circularibus fibris illius promovet, quam actionem deglutitionis vocant.

§. IV. Descenso oesophago, perforatoque diaphragmatis inferiore musculo, inter hepar & lienem paululum in sinistrum hypochondrium inclinatus, a tergo, pancreate constituto, & fundo colo intestino substrato, omentoque annexo, canalis in amplum spatium amplamque globositatem oblongatam, atque tibiam utricularem fere referentem dilatatus & formatus ventriculus constituit: dextorsum rursus incurvatur in fundum & flexus ac successive angustatus, atque hinc iterum ascendens in canalem mox arctiorem & longissimum, adeo ut totam ferme abdominis cavitatem repleat, transit, & in varios hinc sinus, gyros, circumvolutiones, anfractus & spiras disponitur & convolvitur, ne alimenta citius justo elabantur & ne vix absoluta chyli elaboratione, si statim elaboretur, aliud mox alimentum assumere cogamur &c. animalia hinc quo breviores & rectiores ductus habent a ventriculo ad anum, eo gelosiores sunt, exemplo anatum, lupi cervarii & corvi aquatilis, & hominis illius parisiensis, cujus mentionem facit Dionis *Nouvelle Anatom. de l'Homme* pag. 170. Orificia duo hic imprimis spectantur, in suprema ventriculi regione æqualiter propemodum posita: sinistrum nempe, quo ventriculus superne patet, gulæque subjacet conjunctus, per quod introitus panditur, & dextrum, quod & pylorus, quasi janitor vocatur, & exitum rursus concedit. Hoc

sphinctere seu valvula orbiculari est donatum, majori plica a tendinea tunica formata, ut transitus non reditus remeanti chylo constet, estque plurimis fibris, iisdemque satis validis stipata, ut commode coarctari possit; attamen utrumque clausum in recte valentibus est.

§. V. In intestinorum orbibus quoad situm, amplitudinem & usum figuram variantibus non nihil per duplicem membranam mesenterii connexis, & quidem eorum statim principio duodeno, quod ventriculus quasi succenturiatus est, ductus choledochus & pancreaticus inprimis nominandi & in reliquis multæ latebræ, multique recessus qui ipsis insunt, notandi. De his modo seorsim attendendæ sunt valvulæ conniventes a Kerckringio dictæ & eidem adscriptæ (quamvis ante eum Hier. Fabricio eas innotuisse constet) quarum potior & major colo, omnium sensibillissimo, quoniam præ aliis ligamento nerveo tendinoso quodam præditum est, adstructa est Bauhini vulgo nominata, eique Auctori, sed falso rursus adscribitur, (cum jam Varolius, Sal. Albertus & Piccolhomineus illam observaverint) & membranosi vel carnosi circuli speciem refert. Reliquæ minores, cellulas hujus intestini (coli) simul efformant, a dicto ligamento huic proprio contractas (hinc annotante Spigelio hoc rescisso disparent,) & ex fibris carneis, musculosis motricibus constant, atque impediunt partim ne chylus juxta lympham regurgitare & regredi possit, partim, ne celerius nimis effluat, atque adjuvant potius, cogendo, ut tunicam villosam subintret facilius. Quæ valvulosa conformatio, quique spiralis hujus texturæ tractus atque actio in lepore inprimis, vulpe marino & struthiocamelo &c. investigantibus claret. Speciatim dicendum est: cellulas diverticula facibus concedere, ut inibi hæreant, donec collectæ mole sua secessum urgeant. In recto tandem intestino admodum carnosio & a parte postica ossi sacro & coccygis, ab interiori vero vesicæ urinariæ & in foeminis utero per communes membranas firmissime cohærente, adducendi sunt muscoli constrictores, seu sphincteres inferius orificium constringentes, & levatores bini intestinum iterum a sæcum excretionis in suum locum retrahentes.

§. VI. In iisdem sparſæ ſunt diſſeminatæque vaſorum la-
 teorum anfractuofæ radices, & capillares ramuli, & ex iis obli-
 que oriuntur, quarum jam non paucæ eſt primo inteſtinorum te-
 nuum duodeno emittuntur; numeroſiſſimæ vero ex altero je-
 juno progrediuntur: ileon jam pauciora, pauciſſima (vid. Bar-
 tholin. *Anatomia lib. I. Cap. X.*) & ſæpe nulla colon habet. Quam-
 vis etiam Anatomicorum non deſint, qui atque adeo in recto
 vidiffe aſſerunt, (inde colligitur clyſteres nutrientes interdum
 aliquid poſſe.) Hæc chylum per cruſtam villoſam tranſcola-
 tum, & ab aliis inertibus partibus ſeparatum & ſecretum, ex in-
 teſtinis ad meſenterii primum glandulas, primi generis dicti, ve-
 hunt, ulterius promovendum. Fæces vero alvinæ, ſecreto
 chylo, foras excernuntur. Reliqua vaſa, quæ has partes per-
 reptant, tam arterioſa quam venoſa, lymphatica, glandulas, ner-
 vos a pari vago, plexu meſaraico & intercoſtalibus ortos, lym-
 pham, &c. quæque alias in conſiderationem veniunt, nominaffe
 hic ſaltem ſufficiat. Ob has cauſas modo recensitas, conne-
 xionem, continuitatem, viciniam, generis & officii ſocietatem,
 & partium nervorum communionem &c. inter ventriculum &
 inteſtina ac non ſaltem adjacentia atque proximiora viſcera he-
 par, renes ſed & multas alias nobiliſſimas partes longiſſime re-
 motas pectus & caput magnus datur conſenſus, ut iis male ſe
 habentibus una ſimul aliæ afficiantur, & vice verſa. Unde v. g.
 patet, quod ex gravi capitis læſione, & nephritico dolore &
 paroxyſmo a tuſſi vehementiori &c. calculorum motu vom-
 itus ſæpe oriatur, & quod ventriculo male ſe habente, vertigo,
 ſenſuum ſtupor, oculorum tenebræ, dolor capitis, epilepſia &c.
 incurrant & quod in omni fere morbo appetitus & digeſtio læ-
 datur &c.

§. VII. Duplicem naturalem ventriculi & inteſtinorum quo-
 rum munus eſt chylum & fæces a parte in partem promoverè
 notabiliorem poſſimum deprehendimus motum, indefinenter
 operantem etiam dormientibus nobis. Externus nimirum &
 communis eſt alter, alter internus & proprius. Ille a motu inprimis
 preſſuque ceu preli diaphragmatis in reſpirationis actu aliquot
 millenis vicibus ſingulis horis depreſſi, reciproco & continuo,
 quo

quo ventriculus, cui adhæret, movetur, exagitur & conquassatur, quoque, dependet. Intestina in specie juxta eum, qui a ventriculo procedit, & adeo simul usque continuatur, motum suum externum tam a mesenterio, quam ab abdominis quinque musculorum in homine paribus contractis in expiratione, abdominisque fornicem contrahentibus potissimum mutuatur. Quorum actio maxime necessaria est, quoniam in animali vivo dissectis his, atque eorum actione sic impedita, chylus ex ductu thoracico vulneratione aperto, non effluit, nisi externa manuum contrectatione sollicitentur iidem.

§. VIII. Alter, qui præ altero in oeconomia chylicationis rectorem & moderatorem se præstat, ex interno principio, & propria harum partium substantia muscosa nervosaque maxime profectus hic motus peristalticus est: nostræ præsentis considerationis argumentum. Primam hujus mentionem Galenum injecisse apparet ex lib. VI. Epidem. Sed. V. p. m. 27. post hunc Fallopius, demum eum (quantum ego quidem sciam) notabiliter satis in observat. anatom. reddidit explicatum. Alii quidem Asellio una cum vasorum lacteorum inventionem, acceptum referunt, sed utraque dubia adhuc ab aliis quoque redduntur. vid. Th. Jans. ab Almelowen invent. nov. antiqu. Hujus organum æque sunt fibræ carneæ motrices, justo tono gaudentes, i. e. quæ nimis rigidae sunt & duræ, neque nimis laxæ & molles tunica muscosa, præcipue circulares, per totum ductum excurrentes, spirituum animalium influxu turgidæ, & animatæ, per octavum nervorum par, geminis ramis, surculis insignibus, & plexibus, inprimis circa orificium ventriculi sinistrum conspicuis, & per intercostales sufficienter concitato, instigante simul tunica nervea substrata firmiterque connexa sensum ut illa motum concedente a ventriculi & intestinorum contentis vario modo affecta, & affluente per arterias sanguine calido atque spirituofo. Horum enim affluxus, ut agant fibræ motrices, perquam necessarius est, ut ab hoc convenienti in tota oeconomia animali omne omnium partium robur omnis tonus & motus visque agens & constringens potissimum immediate & proxime procedit. Hæc corpora subtilissima & agilissima

lissima primum impetum faciunt, primumque afferunt motum a fibris motricibus peragendum. Constrictæ sic fibræ elasticæ alterum motum dilatatorium rursus exerunt, ad quem contenta mole sua extendente conferunt. Vbi enim is motus deficit, motus ventriculi & intestinorum peristalticus imminuitur, alvus constipatur. quod accidit ininediam aut longum nimis jejunium passis, imo exinde ventriculum maxime quasi contractum & angustatum sentiunt, ad externum quoque contactum totum abdomen in se retractum & collapsum deprehenditur ac ipso visu conspicitur. Hoc argumento est alimenta in debita quantitate assumpta etiam hoc intuitu facere ad corporis humani integritatem, quia ventriculi & intestinorum peristalticus ad eam plurimum facit. Atque is exerit sese dilatationis & constrictionis successivo motu una scilicet parte constricta altera dilatatur & vermis aut lumbrici instar terrestris repentis, limacis aut hirudinis aliorumque reptilium animalculorum instar a superioribus ad inferiores partes sensim sensimque movetur. Quemadmodum enim ejusmodi reptilia animalia his sui corporis partibus corpori subjecto adhærent, aliis, dein se contrahunt antrorsum versus, ut præterlabantur corpus cui innituntur, ita simili modo motus peristalticus procedit. Incipit jam, ubi incipit totus canal, in œsophago, quo assumpta per deglutitionem in ventriculum ubi majorem incitatum accipit, ut ulterius continuetur, & ex hoc per eum ad intestina protrudantur, in quibus etiam præ aliis, in ileo intestino manifesto magis indicio se prodit ac urget, & contenta ibi ulterius promovet, secernenda secernit, excernenda vero excernit &c.

§. IX.

Nimirum (ut explicatius de eo, quod res ipsa postulat, agamus) indefinenter, successive & per lenes mollesque subsultus velut lente & pedetentim per partes & series articulosque quasi intestinorum repit atque progreditur seu reciprocus, interpolatus (interjecta intercapedine remissione & pausa) atque undulatorius est, per undas quasi fluctuantes & flexuosos gyros æquabili semper ordine per universam canal, longitudinem se volvens atque provolvens, ac per anfractuosa intestinorum sinus

B

descen-

descendit ascenditque. Quippe musculorum, ventriculi & intestinorum, earumque quibus gaudent, quibusque componuntur tota, fibrarum contractiones ob intestinorum longitudinem & anfractuofum serpentinumque ductum cavernarum cellularumque hinc inde remoram non tantæ sunt, ut contenta una continuata simul propulsione ab una extremitate ad alteram ejicere possint. Hac enim parte intestini contracta, colligentibus prius ingestum fibris longitudinalibus, angustataque contractis maxime circularibus, & insecuta immediate eodem tempore longitudinalium proxime subjacentium prius ab ipsis dilatatarum corrugatione & abbreviatione intumescationeque pars una intestini ad alteram, unum latus ejusdem ad alterum propius adducitur, & contentum, quod fibras modo pressit & dilatavit, a fibris rursus contractis in alteram vicinam inferiorem vacuum & magis ampliorem partem dum a constrictione feriat, adhuc propellitur commode, quo propulso recepto, infarcitur & dilatatur magis, donec cessante hac dilatatione, iterum novo impetu per varia eademque instrumenta, fibras, valvulas &c. facto, a tergo semper insequente & premente similiter constringitur, qui reciprocos dilatationis & constrictionis motus per vices iteratur, donec cuneo quasi cuneum trudente, unde accipit, aliis reddiderit illud. Atque ejusmodi interpolatus, & lentus motus de rei necessitate utique est, alioquin chyli distributio haud rite institueretur, & chylus cum fœcibus mox proflueret. Parum absimilis hic motus peristalticus ventriculi & intestinorum est illi qui fit in aliis quoque canalibus & partibus corde, arteriis in nervis undulatorio illo motu dicto, in fibris motricibus, quem tonum vocant, per quem robore, resistentia & nisus renisusque elasticus procedit, tubulis secretoriis, & excretoriis, venis, vasis biliariis urinariis, utero in scroto, in partu præsertim &c. qui pariter in his ad sanguinis & humorum præparationem, elaborationem, progressum & distributionem perpetuandam, & contentum provolvendum æque per dilatationes ac constrictiones invicem continuo se excipientes sic & per subsultus ac series quasi & successive movetur & movet &c. Siquidem omnes motus solidarum partium in universo humano corpore duabus his motus speciebus saltem systole & diastole

astole reciproca peraguntur quæ & omnem fluidorum impulsum, progressionem, circuitum, secretiones & excretiones efficiunt. Præter hanc provolutionem, quam instituit motus peristalticus, a superioribus nempe ad inferiora J. C. Peyerus de glandulis intest. cap. 4. aliam & in intestinis quidem saltem tenuibus (in crassisenim contenta spissiora fluctuando non sunt) similem fibrarum contractionem, inverso modo a parte inferiori superiorem versus inchoatam, secundum naturam, adeoque variis motibus reciprocis motum peristalticum ferri probat, cum Helmontio. Vid. lib. de flatibus. pag. 217. v. 37. in puero illo hernioso, atque Wepferus experientia in muliere quadam, & brutis diversi generis dissectis, stabilivit. Vidit enim, manuque exploravit hic præsertim experientissimus vir manifeste tempore concoctionis ope fibrarum circulares modo superius, modo inferius intestinorum tenuium portiones sese constringere atque materiam intus fluctuantem deorsum sursumque conjicere. Ab his Franc. Glissonius non alienus est de facult. mot. perist. p. 288 unde hunc motum peristalticum luctantem vocat, alucente inæquali, quem sibi concipit quoque diversum, in quo (fluctuante) fibræ superiores & inferiores inter se certarent, antagonistarum ad instar, & materiam contentam modo huc, modo illuc propellerent, quem prodromum nausæ, eructationis, vomitus, præmaturi descensus chyli, torminum intestinorum, doloris colici, fluoris alvi, & similium symptomatum habet, in dyspepsia & flatibus præcipue conspicuum. Etenim sub tali quadantenus fluctuatione, cui præcipue cæcum intestinum conformatione sua famulatur, qua volvitur ac revolvitur, chylus in ventriculo & intestinis, ultro citroque per breve licet intestinorum dilatatum spatium (ut mihi concipio alias ob contrarium motum peristalticum a superiori ad inferius in eodem canali non adeo hic esset expeditus) constanti serie, blanda contractione & propulsione agitatio, conquassatio, hinc indeque commistio, comminutio, solutio, discontinuatio, secretio utilis ab inutili melius & expeditius succedunt, nec mora contentorum quam ibi nectant, otiose & inutiliter instituitur, quam etiam vix intestina vivo motu gaudencia paterentur. Alterum vero

fluctantem etiam non equidem negandum, sed ad statum potius præternaturalem referendum esse quilibet facile sentit. Intolerabilis autem plane in Prosp. Martiano est error qui in comment. in Hip. f. 119. a ventriculo nihil expelli statuit, ac omnem ventriculi motum promoventem & expellentem præternaturalem habet, a rei molestæ irratatione inductum.

§. X.

Magnum & mirum est quam validus fortisque sit. Tanta certe potentia tantumque robur quo a provida Natura instructus hic motus est, cuivis consideranti non potest esse non admirabilis. Haud vilis enim vis requiritur, quæ par sit, ventriculi fundum & latera fursum ducendo, ejus cavitatem plurimum arctando, contenta subigendo, (quæ subactio talem prope modum eamque fortem actionem requirit, qualem in panis præparatione pistorum adhibent qua in macra farinam inditam affusa aqua spatha lignea vel manibus deprimunt, tamdiu, donec homogenea massa exinde formetur,) atque per adeo longas & tortuosas Intestinorum ambages, per valvulas, per tot plicas, flexuras atque anfractus, per cæci intestini secessum & latibulum &c. propellendo, secernenda excernendaque expediendo, quæ mole & qualitate non raro molesta premunt, atque nisi huic & nisi contrario ac reactione resistunt. Nam si ventriculi & intestinorum amplæ cavitates adeo notabiliter non constringerentur, ut pars una ventriculi & intestinorum ad alteram accederent, rugæ & plicæ inter se alliderentur, partes alimentorum & chyli vix possent ita atteri, dividi, & solvi: Ventriculus enim cibos omnino arctius complecti debet, quo melior fiat digestio & purior, alias angustos tunicarum poros non facile possent ingredi nutritiæ partes, neque excernendæ excerni. Hanc vim, hoc robur, hancque potentiam pro ejusvis judicio tradimus ulterius expendendam, quod post absolutam chylicationem ventriculi cavitatem sat amplam aliquot mensuras circiter capientem adeo contrahat, ut vix pugnam capiat, & quod in curatione obstructionis alvi pertinacioris & passionis iliacæ, magna mercurii vivi, metallorum adeo gravissimi, quantitas ad aliquot quandoque libras ore assumpta, conf. Panarolus Pen-

Pentecost. I observat, ultim. aut ex præscriptione aliorum (an æque bono consilio dubium) globulorum plumbeorum minorum aut majorum haud parvus etiam numerus (quo majoris esset, eotutior & celerior promittit sanationem. Helmont. Lib. de flatib. §. 31.) per singulos eosque adeo prolixos intestinorum gyros & sinuatos anfractus sursum deorsumque etiam si resistente vi morbi ad exclusionem ab hoc ipso urgeantur. Huc referenda est historia a Wepfero recensita in epist. ad Peyer. de vulnerato quodam in regione gastrica, qui ultra passus distantiam liquorem chyloformem aliquamdiu post assumpta alimenta projecit. Attamen limitatur etiam aliqua ex parte hujus nostri motus robur pro sexus, ætatis, temperamenti, conditionis vitæque generis hominum diætæ immo climatis diversitate, v. gr. mulieres parcius alvum deponunt, & senes minus alimenti & nutrimenti ferri possunt, quam juvenes, parcius appetunt, lentius digerunt, difficiliusque egerunt. Qui habitu corporis laxo & spongioso copiosis & exilibus venis conspicui sunt, iis debiliior quoque hic motus est, ob quam infirmitatem etiam nimia alimentorum copia nocumento est. Qui laboribus validioribus quotidianis exercentur, de fortiore motu hoc gaudent, videbis inde agrestes, plebejos, bajulos multos cibos, eosque duriores difficilisque digestionis ingerere, athleticeque vivere Conspicies idem in incolis Saxonix inferioris, Pomeranis, Helvetis præ Misnicis Svevis &c. Magnum mirumque magis adhuc est, quam validus sit, si præter naturam turbatur, irritatur & pervertitur, quantos enim tunc tumultus concitat, adeo ut omnium repagula, omnesque obices eosque etiam fortes, valvulas, pyloros, sphincteres effringat, quæ violentia modo in vomitu, imprimis vero in passione iliaca conspicitur, in qua horrendum & miserandum in modum excrementa ex intestinis extremis, magna vi per os supremum unaque vice ejicit, adeo, ut observationes Auctorum: Galeni Primerosii Peyerii. Thoneri, Diemerbroeckii, Blankardi, aliorumque consent: Suppositoria, glandes & clysteres immisos per os, totos fuisse ejectos. Ex his Matth. de Gradibus de puella passione iliaca affecta, stupenda quæque fidem superare videntur, recenset; quod nimirum

rum suppositorium quatuor tandem filis fortioribus ad coxam alligatum & immiffum ano, difruptis his multiplicatis filis à morbi violentia raptum atque excretum fuerit. Ejusmodi quoque Ant. Guainerius memorat in tractatu de flux. c. 2.

§. XI.

Vt placide omnia in Naturæ quem instituit ordine modoque agendi peraguntur, quoniam ea non amat tumultum, ita & motus ventriculi & intestinorum peristalticus, ut ut validus forlisque est, admodum tamen subtili, moderato, molli, miti, placido atque leni modo non sentientibus nobis instituitur, eumque adeo subtilem esse, ut non verbis satis exprimi queat. F. Gliffon l. a. dicit. Atque vix utique forinsecus cadit sub sensus: visum & tactum, adeo ut hinc non desint, qui eum potius in dubium vocant, atque plures ea propter obscurum appellant, inter quos Pecquetus eminet, qui eum nuspiam deprehendere potuisse affirmat, atque ideo hepati illius munus potius demandare voluit. Equidem in animalibus vivis minoribus nimirum dissectis, canibus &c. ut & motus alioquin aliorum musculorum conspectus obscurus est, algre inquam ab extra apparet. Vero simile enim etiam est, in ejusmodi animalibus ex metu mortis atque anxietate contristatione ac sub ipsa vulneratione ex dolore suborto, hunc motum conturbari, & impediri, quemadmodum manifeste in ruminantibus brutis contristatis motus ille ruminationis subito sufflaminatur. At in grandioribus bobus nempe & equis in sensus manifeste statim eum incurrere alii dicunt, quanquam etiam alii in felibus, porcellis indicis & cuniculis satis eum perspicuum esse, perhibent, imo in vulneratis hominibus aliquando observarunt, Riolan. in opusc. Anatom. nov. c. Pecqueto p. 161. V. G. H. Welsch. observ. decad. VII. centur. V. p. 416. & Helmont. lib. de flatibus § 38. (qui in puero hernioso eum vidit. Moebius in fundam. med. phys. cap. XI. p. 105. de matrona nobili ibem refert contumaci anorexia laborante per plures annos tandemque plane consumpta, in qua motus intestinorum continuus oculis conspicuus erat. Insuper eum & vidisse Harveum lib. de generat. animal. & Joh. Conrad. Peyerum in diversis vivorum bruto-

brutorum sectionibus Exercit. anat. de gland. intest. ut & Dölæum sæpissime in vivis canibus dissectis, legitur Encyclopæd. med. dogmat. lib. II. cap. VI. p. 499. Gl. Wepfferus lib. de cicuta aquatica clavis verbis sequentem in modum descripsit. Integrum excidi ventriculum movitque se motu vermiculari. Stomachus sive orificium sinistrum arctissime sese constrinxit, ut ne guttula quidem excideret. Quando vero ventriculus circa medium sese contraxerat, motus lente versus pylorum procedebat, illeque erigebatur & liquor subpallidus quandoque sensim, aliquando cum impetu protrudebatur. Constricto pyloro ventriculus rursus intumuit totus, moxque rursus circa medium se constrinxerat novusque liquor per pylorum ejiciebatur. Hæc constrictionis in medio & inflationis alternatio continuavit per octavam partem horæ, stomacho semper clauso permanente. Postea ventriculus se movere desiit. Atque adeo in pediculo oculis armatis observari eum HARTSOEKER in contin. conject. physic. notat. In recens mortui animalis ex templo dissecto ventriculo, atque in frustis intestinorum dissectis interius ad temporis notabile quoddam spatium, multiformem & sat fortem ejusmodi constrictionis & dilationis motum cumuli adinstar nitentium vermium implicatorum, varie intorquentium & molitantium me non semel vidisse memini. Sane lenitas ejus cuivis mirabilis videri potest consideranti ope illius ossa etiam durissima, firmissima in canum cortices glandium in anatum & adhuc mirabilior in struthionum ventriculis metalla deglutita, quod Langius se in Aula Ducis Ferrariæ vidisse refert, consumi & solvi in pollinem atque cremorem tamen & citra tumultum, & licet menstruum maxime energeticum ad dissolutionem concurrat, motus tamen dubio sine maxima omnium solutionum causa & operator est. Ut autem lenis sit & placidus utique rursus necessarium est, nimirum ut alimenta coquenda, digerenda, solvenda, fermentanda, colliquescentia sensim, extrahenda & in perfectum chylum & in commodum alimentum convertenda, lento gradu conficiant iter, & debitam quasi nectant in canali moram, quæ ad illius perfectionem requiritur, & ubi ubi laudabile alimentum

tum insit adhuc, evolvatur, & ne citius justo præcipitique cursu præterlabantur & indebite ejiciantur eadem. Hinc experimur, in alvi fluxionibus, si excrementa spissiora fiunt: viam spemque adesse ad salutem recuperandam, quod redeuntis coctionis signum vocant: indicans, motum ventriculi & intestinorum hucusque acceleratum nimis, simul ad meliorem frugem redire, atque secundum naturam iterum institui, i. e. blande & lente ferri. Accedit &, quod sub leni, placidoque, reciproco, circumpressorio, dilatatorioque motu, debitæ, tenuiores subtilioresque saltem succi alimentaris partes, per tunicam villosam transcolentur, & per poros ejus ad vasa lactea adigantur, & ab inertibus secernantur felicius, si enim vehementior esset, crudæ crassæque inutiles nocivæque simul transjicerentur, & chylus impurus evaderet. Nam sub placido & leni motu omnes ubique secretiones & excretiones melius quam celerrimo & concitatori peraguntur, atque partes fluidæ a crassioribus longe facilius separantur. Id quod vel domestico experimento satis notum est atque perspectum: Si enim aliquis liquorem subtilibus & crassioribus corpusculis infectum, vel massam liquidiorum perfusam per lineum pannum, transcolare velit, & ministerio digitorum, paulo fortiori compressione, contentum exprimat, crassum, fæculentum & turbidum humorem, loco tenuioris & limpidioris liquoris accipiet. Hinc etiam patet, cur bene valentibus alvus lenta & fæces spissiores & paucæ sint.

§. XII.

Insuper ad actionem facillimus est, & non modo facili de causa etiam remota, & eminens aliundeque ex facili illico movetur, stimulat & excitatur, sed & ex una in aliam partem, ex ventriculo ad intestina, & ex hujus generis in alterius intestinorum, & celeri sæpius motu vagatur in hac vel illa eorum parte stimulatus universum canalem continuum facile pertransit, adeo ut mirum sit, quod per recipocras suas constrictiones & dilatationes, & per undas fluctuantes tam cito ferri possit. Hoc clarissime in purgantibus patet, quæ in una saltem intestinorum parte quandoque hærent & stimulant,
cito

cito tamen purgationem in universum instituunt. Imo observatum est eosdem quibus viscera tenuiora sunt, si clysterem admittunt, vomitiones experiri. Res quædam præternaturales citam commotionem & conversionem perversionemque ejus ostendunt. v. gr. Intestinis affectis in colica, cholera, iliaca passione aliisque intestinorum terminibus vomitus spasmus fibrarum continuitate sursum abeunte, contingit. Fortius & celerius adhuc agunt acres biliosi humores in una modo parte confluentes, quod in diarrhoeis & dysenteriiis accidit. Fortissime se exerunt venena & summe corrosiva causticaque assumpta, quæ citissime & mox sæpius ab assumptione per superiora & inferiora simul irritationem & secessum moliantur. Quid? quod alvi dejectionem & vomitum saltem visa v. g. purgantia, vel solum cogitatio & reminiscencia de nauseosis purgantibus excitant. Pariter & notum satis est: animi affectus varios præ aliis, uti in tota œconomia animali, ita etiam in hunc motum peristalticum magnum habere imperium, magnamque potentiam, eamque per fluidum, spirituosum, subtilissimum illud, in hunc hasque partes magnopere exercere, adeoque & magnam vim possidere, hunc intendendi, immutandi & destruendi atque in quibusdam facile solvendi alvum aut vomitum excitandi. Huc pertinet, quod observationes ferunt Auctorum: a certo sono audito statim quosdam reddidisse alvum &c. A nonnullis rursus fuit observatum, vel ex leviori ventriculi compressione non saltem chylum, sed & semicruda ciborum frustra per intestina transfluxisse. Aliàs ordinariò & secundum naturam intra diei & noctis ferme spatium a ventriculo incipiendo & ad inferius guttur usque progrediendo, (intra hoc enim temporis spatium digestio & distributio ciborum atque excrementorum ejectio absolvitur penitus) pensum suum absolvit; consuetudo tamen aliaque accidentia etiam hic notabile discrimen injiciunt; siquidem plures dantur, qui alternis tantum diebus alvum deponunt, quibusdam adhuc hæc excretio lentior contingit; Rursus alios videbis qui singulis diebus bis hanc naturæ operationem experiuntur. Hoc quoque dicendum est, quod in nostra potestate aliqua ex parte ferme sit constitutus intestinorum hic motus, adeoque ad natu-

turales motus, voluntarios & mixtos ex parte referendus animæque imperio subjiciendus, cui inservit primario anisphincter, qui valde intestinum rectum constringit, & fecum descensum moratur, ut eum ad certum quoddam tempus cohibere possimus. Addo, quod etiam intentio & cogitatio talia efficere possit: Cuique forte perspectum atque expertum erit, alvum citius solvi, si de alvi solutione serius cogitet seque in secessum conferat atque componat. Facile etiam advescit, vario modo, ut consuetudine legem quasi factâ, in his mox retardetur, in aliis acceleretur & homines semel aut bis in die, aut alternis diebus, aut bis tantum in septimana sine notabili etiam non raro noxa ut hic status in latitudine sanitatis contineatur &c. secedant. Ejusmodi etiam est quod natura, ut ajunt & habent, facile clysteribus advescat, ut nonnisi alvus sic admonita officium suum sequatur. Itaque cum in omni re optimum sit, optimis advescere, motus peristalticus Intestinorum ut quotidie alvum egerat utique commendandum est. Amplius possemus commemorare, motum hunc peristalticum non modo hoc intuitu haud esse difficilem, sed & si consuetudo accedat, quæ altera est natura, etiam ad alia alvi atque adeo quæ ad statum magis alias præternaturalem spectant, posse reduci, ut visi sunt, qui pro lubitu quovis tempore sponne vomitum ediderunt: Sic Sennertus Lib. III. med. pract. P. II. Sect. II. c. 9. refert, se nosse quosdam in quibus feces alvi per multos annos, imo per totam vitam ad senectutem usque ordinario extraordinario modo excretæ per superius guttur, per umbilicum, per superiorem femoris regionem rupto abscessu fuerunt. Quod etiam non adeo rarum helluonibus est, quibus ad nutum semper ventriculus contrahitur, & infarcta reddit: Bartholinus vidit Melitensem bibonem omnes liquores assumptos pro nutu rejicientem. In quibusdam animalibus brutis, lupis &c. simile etiam habetur, quæ vim ventriculi expultricem per superiora, (ut agunt) animale & naturalem obtinuisse videntur. G. Moebius in Fundament. Physiolog. refert, vidisse canem anglicam majorem, quæ singulis diebus aliquoties cibum, quem devorasset, suis catulis nutrimenti loco evomebat. Ut igitur in statu naturali facillimus est, ita in præternaturali talis

lis quoque deprehenditur sola perversæ phantasiæ actio & conspectus ingratarum & adversarum rerum, vel saltem reminiscencia de nauseosis &c. illico totum hunc motum peristalticum afficit & commovet atque adeo evertit, ut non modo per inferiora, sed & per superiora validius feratur aut tam alvum deiciat, quam vomitum excitet. Rursus si semel aut aliquoties modo præternaturaliter sic affectus est, ex facili etiam ejusmodi motus morborum hic repetuntur, sic cardialgia, colica, cholera, alvi obstructio, vomitus, iliaca passio, hypochondriaca epileptici & convulsivi alii ejusmodi affectus præ aliis alias partes vexantes & circuitum suum observantes facili de causa leviori-que occasione redeunt, & in habitum quasi ac consuetudinem abeunt. Hi quo magis repetuntur, eo pejus redduntur & atonia & imbecillitas tandem harum partium ægre in integrum restituenda, inducitur. Non aliter enim evenire potest, quam quod fibris maxime sensilibus membranosis & nervosis, quæ harum partium contextum maxime constituunt per sæpius repetitas morbosas agitationes, allisiones, contorsiones magna vis inferatur, & nobilissima illa fluida sanguis, nimirum & spiritus animales tonum ac robur ipsum vitale efficientia avolent & dissipentur, unde a spasmis repetitis & vehementibus & magis adhuc ipsis convulsionibus notabilis virium prostratio & totius corporis languor relinquitur.

§. XIII.

Subit inde animus, quod res obtulit, quoque ulterius explorandi, unde impulsus ad hunc validum fortemque motum instituendum & continuandum, perque tam longum intestinorum volumen quinquies, sexies, imo interdum pluries justæ hominis staturæ longitudinem æquans, per tot circuitus, & anfractus etiam sursum ascendens, agens, proveniat, quodque gubernet hoc longum intestinorum iter. Ad hoc definiendum, lustrandum sisto; Notum ex staticis esse, vel minimam corporis vim accedentem aut decedentem motus facere vel sistere posse, sicuti videmus infantem etiam vel aliquot centenaria in machinis sursum tollere atque omnem in universa œconomia animali (ut & alibi) humorum progressum, & impulsum fieri per

principium quoddam, magno movendi robore instructum, qualia v. g. sphincteres sunt. Tale igitur hic quoque desiderari, neque id simplex, sed multiplex & varium pro rei exigentia, argumentatio valet. Quoniam motus semper a motore recedens sensim sensimque magis fatiscit, & canalıs alimentorum tractus tantus & longus est. Atque in his partibus, docente anatomia, & superius in conspectum datis, jam adesse non unum ejusmodi movendi, principium, idque satis validum atque idoneum, ad hunc motum instituendum continuandumque, colligitur. Nam in initio canalıs, pharynge, sphincter statim locatus primum agit motorem, qui fortiori facta constrictione, ore assumpta per rectam brevemque viam, gulam protrudit, ubi ingesta per os sinistrum, in ventriculum & per tempus aliquod ibi retenta, novo impellente ulterius promovenda habent necesse, quo officio dexter ventriculi, pylorus, robore sat valido instructus, fungitur, qui contenta, ad intestinorum usque tenuium exitum perveniendi, impellit, ubi excepta circa coli intestini initium, valvulosa, & membranacea nerveo musculosa, ac fibrosa, & ligamenti nerveo tendinosa, quo gaudet præ aliis, constructione atque constrictione valde robusta, juxta ipsius Coli intestini magnam sensibilitatem quam ob dictas dotes possidet, quibus alia intestina sunt destituta, atque valvulas cooperantes, quæ in hoc itinere offenduntur, ad finem recti intestini, usque sphincterem, pelluntur.

§. XIV.

Juvamini porro & stimulo commode huic motui peristaltico plurima sunt, quæ subveniunt, nempe & primo quidem nominanda est inspiratio & expiratio successiva, & qui ab illa procedit, ventriculi & intestinorum, motus, qui partim a diaphragmatis reciproco motu, deorsum descendente visceraque in abdomine contenta, leniter & continuo comprimente, & blande concitante, ut sensim dimittant, dependet, partim a mesenterii, quo sunt affixa & in cujus fimbria fibrarum circularium tendines radican- tur, cujusque in plano fibræ motrices recta a centro ad peripheriam excurrunt, utpote quæ omnes contractiones communicant, ut & musculorum abdominis quinque paribus respirando actione oritur, qui diversis fibris, obliquis descendentibus, ascendentibus, rectis,

in pyramidem cuspidatis, transversis instructi sunt, & ad varios motus edendos eapropter idonei. Juxta horum motum quoque reliquorum adjacentium viscerum, hepatis lienis, &c. famulatur. Multum adhuc hunc promovet ipsius aeris irruentis & cum alimentis subeuntius, elater, quo & ventriculus & intestina blande inflantur, cum flatulentia illius modica, & mitis, placida & amica turgescencia quæ, in intestinis, jejuno inprimis & ileo s. N. adest, iisque illorumque tunicis vigorem quendam roburque afflat, eaque vacua servat expansa, sine qua expansione flaccida conciderent latera, & motus & excretiones non forent expeditæ. conf. Helmont. lib. de flat. Hinc patet, cur intestinorum angustia quandoque accusetur. Nec non opitulatur succus pancreaticus extra præsertim ciborum resolutorum tempus, intestina emolliendo eaque lubrica reddendo. Majus adhuc calcar quoddam bilis influens addit, quæ particulis suis salinis activæ & penetrantis indolis ex volatili & fixo mixtis fibras movet motrices, easque ad motum peristalticum, instituendum, de novo invitat & sollicitat. Insuper & aliqua ex parte spiritus ascensum suum quam foenerat chylo, nec non absorptione acidi & visceri eo confert. Hinc, si hujus affluxus impeditur, quod in ictero accidit, alvus redditur constipata, confer. Kerkring. spicileg. anatom. p. 82. & si abundat & si corruptæ sunt & acrior citata nimis est alvus. At huic confert non modo salinarum biliosarum particularum stimulus, sed & illarum juxta pancreatici quoque succi elasticitas quæ sequenti experimento probatur: secto canis vivi abdomine, in duodeno fiant filo ligaturæ duæ, una infra pylorum, altera insertionem ductus cholodochi & pancreatici, confuto abdomine, & elapsis aliquot horis, denuo aperiatur ligata hæc duodeni pars, tumidam valde & ad rupturam, usque tantum non conspicies. Ubi àperies vulneratione tumorem, usque adeo inflatum, ut flatus & bullulæ spumantes cum sonitu quin strepitu exeant deprehendes & nares acri exhalatione stimulas senties. confer. Mart. Lister. Dissert. de humor. p. 152. Nec plane otiosæ hic sunt partes bilis unctuosæ, quæ insunt, sed potius lævigant latera intestinorum, ut facilius descendant per motum peristalticum mota contenta, & illorum fluiditas augeatur, ut pi-

ctores suos colores tenuiores reddunt & fluidiores additis bilis aliquot guttulis. Concurrunt porro valvulæ conniventes, & semilunares in tenuibus numerosissimæ, quarum per fibras suas itidem maxime transversales carnosæ tunicæ continuas constrictionis & dilatationis ab una ad alteram successive instituitur. Adjuvare etiam eum possunt simili modo & quidem magna ex parte esculenta & potulenta & in sufficiente quantitate assumpta, & deinceps fermentescibilia, cum ipsa dein solutione, quam vocant fermentationem, quæque revera non multum ab similibus est ab alimentorum in ventriculo celebrata. Etenim sine fermentatione quæ motus intestinalis est intima corporum dissolutio fieri nequit, quæ mixti partes unitas intime solvit, ut argumento sunt præter hanc ipsam inflationem ructibus flatibusque testantibus, intima quæ hic celebratur corporum dissolutio, & acescentia relicta &c. Accedit simul turgescencia a mole exinde enata & earum expansio hujus alimentarii canalis. Nec non post digestionem absolutam flatus qui etiam naturaliter intestinis semper insunt, ut nimirum ea expandant atque in debita amplitudine & ne collabantur, conservent his adjuvantibus annumerare convenit. Non longius hic adducam salsa, aromatica, &c. quæ cum cibis ingeruntur, ventriculum statim ad motum peristalticum instituendum, vellicatione, una cum menstrui ventriculi particulis energeticis, salinis, & calore influente, a motu sanguinis intra vasa ventriculi, & intestinorum, ut & partium circumjacentium, hepatis lienis &c. agitatione pressa, stimulare. Nec diffiteor opinioni Ph. Verheyen subscribere statuentis in Anat. H. Corp. p. 53. esse præcipuum omenti usum intestinorum motui peristaltico inservire atque adeo necessarium eum existimat: Loquitur enim hac de re sequentem in modum: Præcipuus usus omenti, meo judicio, est inservire intestinorum motui; cum enim illa variis multisque mutationibus subiaceant, sintque nunc repleta & distenta, nunc rursus exinanita & coarctata semperque motu peristaltico agitata; Omentum sese illis omnibus accommodat: atque intestina detumescencia insequendo, ab intumescencia vero recedendo, in causa est, cur illorum contenta facile obsequantur motui eorundem, absque eo quod

quod humores flatulenti in locum decedentium resiliant. Cæterum facilitant quoque hunc motum notabiliter irrigui intestinorum parietes a continua glandularum intestinalium & tubulorum crustæ villosæ, quam continuo stillant, humiditate lubricati atque perfusi. His humectatio atque mollitio forte etiam ab omento ut altera utilitas ejus accedit, ita, censente A. M. Brassavolo in Commentar. ad aph. Hippocr. Lib. i. 6. aph. 58. p. 1026. dum inquit: supra intestina omentum a natura positum est, ut illa humectet & magis lubrica faciat, ut feces per intestina facilius discurrere possint, & ad anum transmitti, ut exeant. Huc forsan respexit & Glissonius l. c. p. 118. quando pinguedinem omenti peculiari modo tunicis ventriculi & intestinorum exterius beneficam, ait, quod miti suo calore eas foveat & anodyna virtute demulceat, quodque easdem humectet, lubricet & emolliat. Idem enim fere hic omentum præstat ventriculo & intestinis, quod oleum aut unguentum coriis sive pellibus. Efficit quippe, ut quoquo versum facile flectantur, & motum suum peristalticum absque mutuo attritu placide perficiant. Ob hanc ipsam causam existimo, omentum infra ventriculum & colon (quibus potissimum inservit) libere propendere, ut tenuibus quoque intestinis suam unctuositatem impartiat. Hoc etiam haud dubia asseveratione affirmo peritonæum quod glandulis sat copiosis refertum est liquorem quoque pingvi diusculum & viscidiusculum continuo stillare ac reddere linimenti itidem ad instar externas intestinorum superficies illinientem illaque lubricantem sicque motum eorum peristalticum facilitantem, simulque impedire ne intestina inter se coalescant. Nec etiam de nihilo est reliquas chyli atque ipsa contenta inprimis spissiora facta feces & mole gravitate quantitate & qualitate atque calore hunc exclusionis motum pondere suo tunicas & præsertim nerveam gravante ac proinde irritante, sicque ad contractionem ejusmodi instigante calidoque vapore blando blande afficiente, sollicitare. Per se quoque jam constat: hunc motum ex diæta liquida per vasa & potum ordinarium largiorem & sub motione corporis vigere magis equitatione saltatione præsertim ut & vociferatione cachinno & assum-

assumptis laxantibus & purgantibus medicamentis ut & animi pathematibus modestioribus, lætitia, ira, de qua stypticitem alvi, ac si pharmacum assumptum fuisset solutam refert Valleriola Lib. II. obs. 4. & Miscell. N. C. D. II. ann. V. p. 57. Hildanus Cent. VII. obs. 18. qui effectus à commotione bilis potissimum deducendus; hinc & ira perciti sub scrobiculo cordis & in latere dextro molestum quandam constrictionis sensum & in ore amaritudinem ordinario persentiscunt. Constat itidem eundem esse in dormientibus & quiescentibus vitæ sedentariæ deditis, parciolem potum assumentibus, lentiolem &c. Ex præternaturalium magis causarum ordine, quædam etiam sunt quæ si non admodum irregulares & violentæ adjutorio & excitatorio interdum, salutari motui peristaltico, singultus & transpiratio insensibilis per cutem impedita (hac enim continua excretionem impedita alvi laxatio instituitur major) exemplo esse possunt, ut alia minoris forte momenti jam taceamus. Nam in œconomia animali non inconvetum est, quod provida Natura ex malis & fonticis causis bonos sæpius & salutares effectus producat: sic spasmos pessimos illos corporis animalis afflictores non raro motus salutares febiles insequuntur, ex intensiori sanguinis per vasa circuitu a validiori & celeriori cordis ac arteriarum systole suscitati qui a centro ad peripheriam tendunt atque causas morbificas earumque mox exinde proficiscentes malos affectus avertunt, dum humorum copiam imminuunt, spissitudinem ejus attenuant, & stagnationes summe verendas auferunt. Sicuti etiam flatu qui secundum naturam adesse debent, ut modo dictum est motum peristalticum adjuvant, ita etiam idem de flatibus qui excedunt & præter naturam intestina pervagantur, dicendum; incarcerati enim atque compressi vi sua elastica duas excrementorum columnas ab invicem remove conantes columnam inferiorem, utpote superiori magis mobilem deorsum pellunt sicque motum peristalticum excrementa ejicientem & exterminantem juvant, ut explicat Daniel Sauvry in Anat. nova p. 44.

§. XV.

Proinde motus Ventriculi & Intestinorum peristalticus præ-

præstantissimas actiones & usus utilissimos habet, atque multa, varia, egregia, atque insignia corpori præstat emolumenta, alia aliis potiora. Primo non absolum est, eum primum, in chylificationis œconomia, motum, in ventriculo, & maxime orificio superiori, sensibili admodum, appetitum salivamque movere, ac excitare, fibras contrahendo motrices, nerveæ etiam tunicæ atque maxime ac simul eo, salinas partes vellicantes in actum ducendo, quo superiori orificio molestia infertur, & desiderium cibi spiritibus imprimitur animalibus &c. Hinc in esurientibus stomachus valde in asperitates contrahitur, contrahentibus se perpetuo fibris, usque dum materia quædam adveniat quæ illas dilatat, quam constrictionem quadantenus infringendam, famemque fallendam Erasistratus notat: Scythas jejunaire necesse habentes, ventrem latis fasciis constringere. Integro illo, appetitus integer est, labefactato hoc, labefactatur ille, ideo etiam sub særis statu austrino, fibris motricibus ventriculi laxatis, sensatio hæc minuitur, atque omnia alia, quæ tonum ventriculi laxant appetitum quoque languidum reddunt, at augetur frigidus eo, elastico, magisque fibras roborante &c. Assumpta deinceps ex œsophago ad ventriculum detrudit ibidemque subigit, contundit quasi atque commiscet auxiliante simul musculorum abdominis per inspirationem inducta agitatione pro solida, dura, compactiora alimenta emolliuntur & discontinuantur eaque comminuta soluta atque subacta & ex hoc (Ventriculo) ad intestina, & per ea, promovet non solum, sed & dum per plicas ea agit, & partem tunicæ intestinalis plicat & replicat, adeo ut reciprocam fluctuationem, per series intestinorum reciproce compressas & dilatatas, experiantur, ac deinceps elaborati jam una eademque pars chyli, modo sursum & ad omnia latera prematur atque conjiciatur & fricetur inter se invicem favente simul transitus angustia ulterius atterit ea, ulterius comminuit, dividit, discontinuat, (unde triturantem huncce motum ingeniosissimus Pitkarnius solvendis assumtis-sufficientem agnoscit) eoque simul impedit ne chymus ventriculi partibus agglutinari possit, atque solvenda, subigenda, attenuanda, digerenda, intimius solida & sicca cum liquidis & humi-

D

dis,

dis, cum menstruo ventriculi, aliisque accessoriis miscenda, irroranda & diluenda, cogenda atque confundenda ac ut illud per contractiones suas reciprocas, ex glandulis quasi emulgatur, auxiliatrices quasi manus porrigit. Inter accessoria ejusmodi primum bilis est ex hepate oriunda, quæ tam in ipso chylicationis negotio ac tempore, quam extra illud indefinenter per compressionem contrahendique virtutem a stomacho, quem ex adverso positum, cum colo intestino sub ipso jacente, viscus hoc hepar, in concava ejus parte ipsam vesiculam felleam condens, habet, procedentem, ad duodenum intestinum fertur, atque promovetur per hunc ventriculi & intestinorum peristalticum, juxta illum motum, qui a diaphragmate atque undique adstantium viscerum inducitur. Subactum jam & bene commixtum subtilem & elaboratum chylum deinceps distribuit æqualiter, ut non in parietibus canalis cibarii viscidiusculus non agglutinetur, hinc indeque hæreat, atque ut is non uno in loco, cum alacritate congeratur, in alio, haud in mediocri chylicatorio negotii incommodum deficiat, quo per totum chyli iter, is operatur haud secus atque ii, qui farcimina infarciunt, ubi contrectando sensim intestina infarcta, materiam inditam ita disperciunt, ut nullibi inæqualis hæreat infarctus. Atque eum non solum exprimit, sed & agit & quassat, eoque ut facilius sub relaxatione a præcedenti constrictione sic hiantia, aut angusta admodum, alioquin osculis quidem suis intestinorum interiora versus vasa subeat, præparat, ut v. g. videmus: aquam saponatam, attritione manuum, per linteaminum poros facilius transire, eoque opportune iis admoveri eum, ut particulæ ejus poris excipientibus obviam fiant, atque filtrat, colat, exprimit, trajicit per tunicæ villosæ insensiles poros, & minutissimos tubulos cavos, vario modo sibi intertextos, (ut optime descripsit Brunnerus de gland. intest.) quæ in vasa lactea abeunt. Unde molliori & liquidiori & puriori materia secedente, solidiora in intestinis crassis redduntur, ut sæculentia sic paulo crassior remaneat omnis. Sicque ut secretis subtilioris materiæ a crassa atque utilis ab inutili, quod utrumque commixtum sub nomine chymi ex ventriculo venit, sive chyli, qui omnium humorum laudabilium, materia prima existit,

existit, a facibus, & processus ad vasa lactea, & per ea ulterius fiat, opitulatur imo urget. Siquidem & certe pellit ipse motus, vibratione sua, peristalticus intestinorum semel inceptus semelque inceptum iter prosequendo chylum, per vasa lactea ulterius, ab iis exceptum, adjuvantibus tamen aliis, ut valvulosa ipsorum lacteorum conformatione & structura quarum accuratam satis descriptionem Ruyschius tradidit & diaphragmatis abdominisque musculis, ad mesenterii glandulas, ubi nimirum motus, quem ab illo acceperunt, & hic novo impetu addito, ulterius per viam chyli consuetam id est in commune receptaculum, & hinc per ductum thoracicum in venam subclaviam ad ipsam massam sanguineam usque tendentem, adeo ut ab ore ad intimas usque recessus laudabiles & necessarios succos motum hunc ventriculi & intestinorum peristalticum promovere videatur. Difficultas quidem circa chyli vasa lactea ingressum quædam se objicit, quæque multorum ac egregiorum Virorum, ut Pecqueti & Loweri, mentem dubiam torset, quod nimirum sub hac motus peristaltici contractione, venarum lactearum orificia claudantur, adeoque via, venienti chylo, intercipiatur; sed expedita res est; a systole quidem chylum, ad partes urgeri, sub diastole vero illum in sua vasa & patula, adjuvantibus musculis abdominis, ut bene, modo laudatus Pecquetus monet, jam intrare. Nec absolum est affirmare motuum huncce calorem, qui a minimarum particularum & subtilis materię motu atque agitatione dependet omnis, etiam ventriculi & intestinorum reliquarumque maxime vicinarum partium & viscerum, excitare, qui & solutioni, distributioni & ejectioni assumptorum inservit, adeoque chylicationem egregie adjuvat, alibique magna emolumenta confert. Hæc & illa quando simul operatur, ut medicamenta assumpta, vim suam medicatam, decenter & tempestive, omnibus partibus impertiantur. Atque tandem quoniam excretionem partium inutilium, superfluarum & noxiarum æque necessariæ sunt, ad nutritionem, sanitatem & vitam ac congruorum alimentorum ingestiones, statim quoque apparet, quod ad illorum exclusionem alimentorum nimirum assumptorum quæ a solutione atque extractione illo-

rum remanent condensandorum decoctorum instar, quæ cum expressione facta colaturæ residuam intra filtrum materiam relinquunt atque motus intestinorum peristalticus æque necessarius sit, quæ ab ejus conditione dependet. Ex illis noxiis accidentibus, quæ aliunde afferuntur per motum hunc quoque eliminandis commemorare speciatim habet, quod terror temer & ira non raro multas perturbationes in corporis variis regionibus vultus ruborem cum pallore alternantem, cordis palpitacionem, ventris borborygmus &c. ingerunt, qua de re vulgo dicitur: es ist in leib geschlagen, quos motus acceptos, si motus hic intestinorum peristalticus ultra & deorsum versus promoveat, non modo cessat paroxysmus, sed & multa mala simul auferuntur; si intus manserint pericula, sæpe symptomata procreant: cujus rei notabile exemplum in juvene quodam sistit Pechlinus 3. obs. 17. Quo robustior & vegetior hic est, eo citius fæcum exclusio, quod pro sanitate est, expeditur; ut in hoc observatur varia hominum constitutio & differentia: Quo lenis, languidus magis, & placidus est, ut in iis, quibus omnes reliqui motus sunt segniores, quos phlegmaticos, pituitosos vocant & melancholicos, ubi impeditus est, ut in hypochondriacis, & hysteriis foeminis, eo lentius etiam & impeditius, hic quoque procedit: Quo fortiores & citatiores vero iidem, quos ii experiuntur, quos cholericos nominares, eo etiam liberius & expeditius agit. Secundum hæc, primaria fere alia adhuc sunt haud minus tamen proficua, quæ ab illo procedunt. Hic adhuc v. g. recensenda est juxta bilis & succi pancreatici in intestinum duodenum effusio, quam ex his ductibus exprimit, & simul ipsum fellis folliculum, in consensum trahit. Sic etiam facit quoque ad flatulentiam naturalem: Nam quivis fere liquor, siue calidus, siue frigidus, in recipiente ad medietatem usque repleto, fortiter agitatus bullas emittit, & remoto obturamento, aliquid flatus expirat, vel ut is etiam in liberiori aëre, virgula frequenter percussis dat bullulas flatibus plenas. Ab undarum in fluminibus agitatione levis semper ventus efficitur & præpetitæ, bullas spumamque colligunt. Pariter confert ad impetuosorum & molestiam creantium flatuum qui retinentur exclusionem, qui ad excernenda per-

pertinent quoque; Quoniam etiam hi potissimum in colo resident, ligamento nerveo tendinoso ad expulsionem horum hoc magis animatur, unde carminativa & nervina, salia volatilia oleosa, & quæ tonum intestinorum restituunt, & motum peristalticum armant, ad flatus discutiendos multum contribuunt. Deinde experiuntur quoque Medentes, in morbis variis, inter quos hydrops primo omnium nominandus est; naturam stimulatam stimulantemque hunc etiam motum, humores peccantes cum euphoria non modo ex arteriis & vasis satis notis, sed & ignotis adhuc, quæ in mortuis evanescunt, educere & ad intestina promovere, & per alvum cum morbi solutione excernere; cum intestina non modo ad exportandas alvi fæces, sed & totius corporis excernendis, superfluis & inutilibus diversisque generis ac indolis fermescentibilibus, corruptibilibus acrioribus, causticis, salino sulphureis, acidis biliosis, viscidis mucidisque sit destinata, unde & sæpius vel insensibili forte transpiratione impedita, humores superflui & salino sulphureæ sordes in corporibus maxime ejusmodi impuris in massa sanguinea, in venis colliguntur atque turgescunt, & ad vasa mesaraica ac demum ad ipsa intestina atque ad illorum glandulas affatim transferuntur, quando v. g. fluxus alvi critici, qui sæpe numero ex varietate coeli, ob transpirationem prohibitam, quæ tempore vernali & autumnali præsertim accidit, superveniunt, morbos aut præcavescentes aut solventes, minime compescendi, qui per motum peristalticum instituuntur & promoventur. Nec plane absolum esse reor, si dixerimus placidum & æquabilem motum hunc peristalticum ventriculi ad placidum reficientemque somnumque facere & capiti & omnium sensum claritatem inferre, quoniam ex contrario notum atque perspectum turbatum ventriculi motum placidum somnum impedire & inquietudines & jectigationes atque capiti & toti corpori gravitatem inferre. Etenim ciborum corruptela, quæ secundum Sanctorium Sect. IV. aph. 40. præ omnibus aliis somnum interturbat, tunicam ventriculi nerveam præsertim, cui magnus consensus magnaue communicatio cum universo nervorum systemate intercedit, laceffit, quæ exinde constringitur

ultraque ipsa constringit, ex quo constructis excretoriorum meatibus transpiratio sufflaminatur, sicque totum corpus gravius languidiusque evadit.

§. XVI.

His commemoratis, fit palam: in motu ventriculi, & intestinorum peristaltico ejusque justo tono ac robore esse integritatis, sanitatis, & vitæ protrahendæ causas quærendas. In hoc verum robur ventriculi & intestinorum consistit, hoc sane recte se habente, tota œconomia animalis stat inconcussa. Qui hoc eximio Naturæ instrumento sat valido præditus est, bene appetit, bene digerit beneque egerit, adeoque perfecte est sanus, atque robusto & athletico habitu conspicuus. Omne enim corporis humani robur in motu solidorum, i. e. in systole & diastole juxta circulum fluidorum, quæ secernunt atque excernunt, consistit, & quo vividiores isti sunt motus progressivi & excretorii, eo valentior & robustior natura est, & hujus vires ex aëre & alimentis probe digestis subactisque primam materiam primamque originem sumunt. Tantum quippe ex ejus integritate secundum justam proportionem & æquabilitatem commodum, ad universum corpus redundat, ut pro hujus conditione & statu, seu prospero, seu adverso omnium omnino partium & actionum integritas, & origo dependeat, quæ per eum, & per succum nutritium, quem concedit atque transmittit, nutriuntur, vivunt, constant florentque: Chylificationem enim, quam hic promovet, & moderatur, præcipue, (quanquam non deveniamus eo, ut cum Harvæo, Peyero, Pitkarnio, Leewenhœkio, qui prope in erasistratis & Asclepiadis sententiam abierunt, totum chylificationis negotium absolvendum ipsi uni & soli adscribamus.) reliquæ actiones in corpore sequuntur omnes: Nam qualis est chylus, talis est sanguis, & qualis sanguis, & humores, tales spiritus, & quales hi, tales etiam sunt, nutritio, motus, sensus, vita & sanitas. Atque eo modo se habet chylificatio, ut si semel vitiata, hæc vitia non facile corrigantur, & quicquid non corrigitur, in prima coctione, non facile corrigitur in secunda, & tertia. Eapropter etiam ventriculus & intestina, & in illis motus peristalticus præcipue in omni morbo, sem-

semper sunt spectanda & consulenda. Hinc non inepte ventrem, facultatis naturalis fontem, constituit Mesues Cap. III. Theor. II. Hoc convenienter & Hippocrates indicavit: quando ventriculum totius corporis Regem appellavit, & quando Sect. III. Lib. VI. Epidem. dicit: ventris segnities omnium confusio, vasorumque impuritas. Atque adeo Helmontius hæc comoda, hancque necessitudinem velut quæ ventriculo cum reliquis corporis partibus intercedit, considerans, eo processit, ut sedem ipsæ animæ sensitivæ in ventriculo residere crediderit. Unde etiam canon medicorum nascitur: fundamentum vitæ in sanguine, sanitatis in stomacho consistit. Rursus hoc hic tritum in medicina valet: qui bene ingerit, bene digerit & bene egerit, sanus est. Atque experimur quotidie: læso hoc negotio, totius corporis robur dissolvi, atque motu peristaltico labefactato, (quod vitium inter alios misere, paralytici maxime luunt) appetitum perdi, digestionis vim, & facultatem secernendi inutilia, eaque per alvum excernendi, minorem evadere, unde vel paucum vel nullum debitum nutrimentum transmittitur & multarum sordium non modo in prima regione, sed & in ipso sanguine & lymphæ accumulatio juxta ad spasmodica pathemata dispositionem, quæ multis morbis fontem præbent, exsurgit. Innumera propemodum exinde proveniunt mala ac morbificæ causæ inter quæ primo loco esset nominanda bilis præternaturalis, stagnatio, ad quam non modo bilis segnities & defectus partium activarum salino-sulphurearum ejusdem, sed & maxime tonus motusque hic peristalticus minutus, multum contribuit. Hinc bilis continuo affluens sicque ingenti copia cumulata congestaque præter modum duodenum intestinum distendit, ex cujus stagnatione intestinorum partis distentione multa pathemata propullulant: Nam quando intestinum sic distenditur præter modum non modo tunicæ admodum seu files ægerrime afficiuntur sed & rami plexus mesenterici tenduntur nec non vasis sanguineis compressis sanguis circa venæ portæ truncum cum initio arteriæ meseraicæ congeritur, simulque aliorum humorum corruptarum affluentium sive ex ventriculo sive ex

mo-

massa humorum provenientium commixtione atque exinde nata actione & reactione junctis, multæ molestiæ & casus non possunt non oriri. Hæ malæ causæ, ubi occurrunt fixus in lumborum prima vertebra dolor urens prunæ ad instar, anxietas præcordiorum, cardialgia, appetitus prostratio, anxietates, inquietudines, flatus ructusque molestissimi, somni defectus, virium dejectio, alvi obstructio vigilæ, febres varii generis continuæ, lentæ, ardentes, cholericæ, præsertim intermittentes, tertianæ & quandoque icterus, alia plura mala etiam in remotissimis corporis partibus perpetuò incidunt. Vix mihi tempero, quin exemplum quoddam, quod mihi occurrit subjiciam. Fœmina tenera XXXVI. circiter annorum sangvineo-cholerica, laute vivens, sedentariam vitam agens, subinde mensium parciorem fluxum, quandoque eorum suppressionem experta atque de phlogosis, cardialgia & dolore fixo circa scrobiculum cordis urente & vellicante quandoque ad lipothymiam usque cum siti, vix extingvibili appetitu prostrato, constrictionibus faucium, alvi pertinacissima obstructione conquesta, junctoque flavo foedoque faciei colore, ad excitandum ciborum appetitum, elixir quoddam stomachale ex pharmacopolio petiit, frequenter ante prandium coenamque assumpsit, ex quo dicta pathemata semper sunt aucta; meliori vero consilio inito per laxantia ex rhabarb. arcano duplicato, nitro, cremore tartari præscripta, subinde quidem sensibilibus sopita sunt, ast dicta mala recurrebant, vomitorio vero exhibito ex rad. Ipecacuantha ʒj. cum stimulo ex tartaro emet. gr. j. penitus ablata sunt. Cujus distentionis notabilia testimonia atque exempla apud Authores occurrunt. Sic legitur apud Diemerbroeckium in anat. p. 53. Quotidianæ anatomicæ sectiones docent hoc intestinum nonnunquam amplitudine insigni præditum reperiri, atque tunc majori a succis fermentaceis acrioribus vitiosis in illum delabentibus, hincque validis inductis fermentaceis effervescentiis a quibus non solum ipsum valde distenditur; verum etiam molesti rugitus, magni dolores, lancinationes, summæque anxietates in viventibus oriuntur. Ita Miscell. Natur. Curios. Dec. II. ann.

ann. 2. p. 86. observant, in cachectico vesicam biliariam hepatis annexam, bile plane vacuum; intestinum vero duodenum, humore bilioso repletum atque adeo dilatatum fuisse, ut quasi bursam referret, quæ humoris libram ad minimum continere potuisset, cum enim sectione præpropera aperiretur, plusquam dimidium humoris crassioris è flavo nigricantis effusum, & nihilominus in ipso superfuisse 12, amplius cochlearia. Quanta in commoda vel a sola alvi obstructione per paucos saltem dies mox nunc sequuntur: nam caput dolet præcordia premuntur, abdomen dolores tensivi, infestant flatu & ructu adscedunt, phlogoses angunt, totius corporis gravitas molestat, mens torpescit Pulchra verba sunt quæ Fuchsius in hanc rem affert in Instit. med. lib. II. Sect. V. Sunt vero sequentia: Venter si naturæ beneficio laxus fuerit, id in magnam felicitatis partem est numerandum; Quippe qui alvum a natura apertam habent haud facile morbis corripiuntur, qui contra adstricta sunt alvo, ii perpetuo cum morbis conflictantur. Nec inutilis Celsi observatio est Lib. V. Cap. XII. uno die alvum fluere pro valetudine est atque etiam pluribus dum febris adsit & intra septimum diem conquiescat, purgatur enim corpus & quod intus hæsurum erat, utiliter effenditur. Etenim consensus, quem etiam aliæ partes cum aliis habent magnum, hic quoque maximus ventriculi & Intestinorum cum aliis partibus nervosis, atque adeo cum universo corpore attendendus venit. Si porro attendamus quanta eaque pessima mala ex ventriculo & Intestinis a venenis haustis affectis toti corpori inducantur, res tota extra omnem dubitationem erit posita, quando exinde convulsiones, epilepsia, immanes cephalalgia, scotomia, vertigines molestissimæ, cordis palpitationes, angustia præcordiorum, anxietates, summa difficultas spirandi & deglutiendi, inquietudines partium extremarum, manuum, pedum tremores, & in frigidationes, frigidique sudores, labiorum pallescencia, intumescencia & tremor, oculorum contorsiones & obfuscationes, nasi extenuatio & alia plura pessima symptomata, statim multo agmine se produnt & terrent. Vix habeo ambiguum affirmare motum hinc ventriculi & intestinorum peristalticum sensim sensimque

approximante illo vitæ termino a Deo summo rerum arbitro hominibus mortalibus præfixo quoad vigorem debitum immutatum, tandem deficere, illumque describere. Ex his rursum fit palam Medentibus quoque hujus motus considerationem tam ad sanum quam ad morbosum corporis statum cognoscendum admodum utilem esse & necessariam, siquidem ex fecum alvinarum conditione, copia colore & modo excernendi vario indicia ipsi nascuntur, quæ & ipsis & ægrotis apprimè proficua esse possunt, quoniam non modo de ipso motu ventriculi & intestinorum peristaltico sed & de alimentorum digestionem & chyli elaboratione ac distributione, de humoris biliosi & pituitosi secretionem & excretionem imò de totius generis nervosi habitudine &c. hariolari possunt.

§. XVII.

Si itaque ad tuendam valetudinem, & morbos avertendos, præcavendosque, motus ventriculi & intestinorum peristalticus, adeo salutaris, optandum cuivis est, ut bene semper se habeat atque æquabilis & moderatus conservetur. Eapropter evitanda omnia, quæ eum depravare ullo modo possint, sed potius omni studio servandus est salvus atque integer, magnum hoc salutis nostræ præsidium, & exitii quoque certissimus auctor. Depravatur autem atque turbatur, dejicitur & penitus deperditur, dum aut nimis stimuletur ac intenditur, aut penitus invertitur, aut nimis debilitatur, relaxatur, ac impeditur. Irritant nimis, & eum exagitant intendunt, convellunt atque invertunt hunc motum cum membranosis & nervosis his partibus Ventriculorum nimirum & totum Intestinorum volumen nimis acris acida, erodentia, caustica, maligna venenata, quæ præ aliis ventriculorum & intestina contorquent, mire inflant & corrumpunt, five extumultuantibus, sanguine & humoribus acrioribus, biliosis, scorbuticis, concepta & eo ablegata recrementa five ab intus assumptis congesta ac a prava digestionem & alvi suppressionem subacta & ob diuturniorem in ipsis intestinis moram, cui præsertim anfractus circumvolutiones, speciatim duodeni & coli intestinorum effluxum ansam dant, nidumque ponunt ac infelicem de novo cum aliis ibi confluentibus combinationem & confectionem,

pe-

pejora adhuc facta. Concitato hinc in quodam intestino-
rum tractu, spirituum animalium fluxu irregulari & violento
nimis, & provocato sic fibrarum spasmu, adeo ut irritata non
possint bene deorsum versus moveri atque alias partes & mate-
rias movere, accedente insuper impedimento, motum ordina-
rium inhibente, & continuata modo irritatione, aliter vix fieri
potest, quin contenta sursum deorsumque per totum intestino-
rum tractum continuum versus ferantur, unde anxietates, eru-
ctationes, rosiones, ardores, dolores, etiam in remotissimis cor-
poris partibus capite &c. accidunt. Hic ad antecedens quod-
dam respicere placet atque de acidis vinis seorsim notare ex
quorum diutina ingurgitatione in viro quodam alias egregio &
erudito, continuas alvi dejectiones, debilitates cum tormini-
bus & flatulentis perpetuis ægre corrigendis, novi. Ejusmo-
di esse possunt etiam remedia alioquin adhibita, at præpostere
vomitoria, purgantia drastica, helleborus albus, colocynthis, e-
laterium, esula, laureola, præsertim gummosa, resinosa ut gum-
mi guttæ, scammon. gialappa quæ diutius ventriculi & intesti-
norum plicis adhærent, ut & vitriolum album, vitrum antimo-
nii mercurius vitæ, quæ partes elasticas, molles & membranaceas,
nerveas, sensiles vicinas æque ac remotas, imo totum non ra-
ro nervorum genus continuo vellicant, erodunt, torminibus
exinde obortis, hyperchatharsi, animi deliquio, mentis turba-
tione, flatulentia molestissima, convulsionibus & epilepsia sub-
inde concitatis, singultu, strangulationibus faucium, anxietatibus
& inquietudinibus, pulsu ad tactum duro atque contracto, totius
habitus corporis, constrictione, sudoribus frigidis, alvi obstru-
ctione per plures dies insequente, aliisque molestis symptoma-
tibus testibus. De auro fulminante non satis circumspecte ad-
hibito quoque habeo unum & alterum conquerendum: Ab illo
enim intestina corrofa esse novi, nam ob ponderositatem suam
in ventriculo fixam sedem figit, & a succis forte corrosivis ac-
cedentibus corrosivum quoque redditum inhærens lancinat atq;
corrodit. Nec non alio alium in finem adhibita, minus tuta sunt,
quæ corrosivitate prædita sunt ut venerea, vitriolum album, quod
præ aliis pro scopo vomitorio adhibito per plures dies ventricu-

lum infirmum, spasmis obnoxium, nauseam & eructationes post se relinquit. Tincturæ item & crystalli veneris, & hujus naturæ tincturæ, lunares coeruleæ, saturnus, saccharum saturni, & exinde parata tinctura antiphthifica Grammani in hunc censum veniunt. Siquidem ejusmodi primum nimiam fibrarum crispaturam & spasmum prompte excitant, ex quo de novo extensus nimis, & tonus relaxatus ad motum admodum imbecillis & perditus, ordinario insequitur, raro & difficillime in integrum restituendus. Vix satis enim dici potest, quantum nocumentum huic afferant, hæc imprudenter adhibita, a quibus sibi quisque caveat sedulo. Ex his major adhuc noxa exsurgit, quando incauti etiam practici, qualia exempla hinc inde nota sunt, sub paroxysmis febrium intermittentium, ubi totum genus nervosum præsertim constringitur, sicque per consensum quoque intestinorum canalis afficitur, purgantia propinant, motumque hinc peristalticum pessime lædunt, unde etiam alvus per plures dies ordinario suppressitur. Temerarium itaque facinus est nunquam permittendum, ubi vulgus, pharmacopolæ, empirici inscii & audaces promiscuum eorum usum adhibent; Hinc laude sua non caret lex, publice Venetiis lata, per quam non licuit cuiquam juniorum Medicorum, purgantia scammoniata & similia præscribere, proposita publica tabula, ut omnibus esset cognoscendi potestas, in qua nomina illorum Medicorum erant consignata, quibus tantum liberum ejusmodi purgantia ordinandi. Singularis in hanc observatio est quam refert Walæus de method. med. p. 124. globulum ex helleboro confectum fonticulo admundificandum impositum & vomitus & sedes movisse. Ad hanc perniciem affectus animi violenti, ut vehemens ira, quæ furor brevis est ac ordinario sævitiam suam in ventriculum & intestina exercet (unde exinde non raro inflammatio) occasionem præbent, qui itidem spasmodica contræctione agunt. Ex rebus præternaturalibus hic accusandæ sunt, spasmodicæ & convulsivæ affectiones, quibus præ aliis corporis partibus ventriculus & intestina subjecta sunt per contextum quem jam vidimus maxime membranofum & nervosum adeoque valde sensibilem. Nec mirum tantam sympto-

matum

matum multitudinem tantamque vehementiam exinde accedere, quoniam his partibus ingens consensus & conspiratio per communem nervum maxime intercostalem intercedit. Hoc etiam notatu necessarium est has partes maxime spasmis & convulsionibus depravatas novis subinde morbosis ejusmodi motibus ex levi occasione esse subjectas ac obnoxias, atoniæque exinde inductæ restitutionem in integrum admodum difficilem, quoniam pededentim atque paulatim modo adeoque difficile & fero nimis laudatissimæ illæ sanguinis & fluidissimæ partes tonum ac robur vitale efficientes, sub valida illa, sæpiusque ita repetita flaminum omnium carneorum nervosorumque attritione, concussione dissipatæ, reparantur. In harum rerum numero numerantur Colica passio, dolores ex calculo & ejusmotu, siquidem vomitus, qui ordinario hunc sequitur, de ventriculo & intestinis in consensum tractis testatur item tenemus, inflationes acres, moleste vexantes & sæpius singultus graves aliosve convulsivos motus ac dolores ægre ferendos concitantes, hypochondriaca affectio atque melancholica, febres quartanæ; Ejusmodi enim ægri ob copiosum imprimis acidum plus justo appetunt & ingerunt, nimis vero & parcius flatus & scybala alvina egerunt, ex quo haud obscure apparet, in hoc morborum genere motum ventriculi & intestinorum peristalticum esse destructum, esse ad superiora potius in verso præternaturalique ordine conversum, hinc & inflatus & eructiones sursum feruntur. Notabile etiam est ante accessionem podagræ, febrium intermittentium tertianarum & quartanarum præsertim & lymphaticarum, coryzæ &c. appetitum ciborum augeri, auctique simulq; motus ventriculi peristaltici indicium indicari, languido licet corpore, atq; non sine subsequente incommodo ob serum acre per transpirationem impeditam retentum intusq; conversum alvumque clausam, quippe & ordinario & spasmus quidam & contractio cutis ejusque pororum cum modo illo nominato symptomate tales morbos præcedunt. Porro hic nominandi vermes & lumbrici intestinales, alvi obstructio, fæces induratæ (exinde enim facile iliaca passio accidere potest) ut & hernia, intestini recti prolapsus, humores biliosi, acidi,

eruptionibus ejus modi testibus, & corrupti acres tam in ipso ventriculi & intestinorum canali producti & stabulantes, quam aliunde advecti, qui nonnunquam post febres hic deponuntur, qua de causa exortam iliacam passionem veram celeberrimus Sydenhamius nominat, item tumores, inflammationes, continui solutiones, vulnera maxime capitis & meningum cerebri puncturæ, exulcerationes sphacelus, ab adpectu rei ingratae nausea, quam vomitus sive motus ventriculi peristaltici inversio insequitur, imo perversa saltim phantasie actio, quæ varie alienum & perversum quoque ventriculo & intestinis imprimit motum. Porro dicendum est hunc motum in fame augeri appetitu aucto & borborygmis testantibus contractisque & angustatis ventriculo & intestinis. Addo idem in convalescentibus accidere. Ex hac irritatione & constrictione sive spasmodica contractione varii casus, variaque pericula proveniunt, ventriculi & intestinorum corrugatio, angustia, ex qua eorum debilitas perpetua manet, vid. Forest. lib. 18. observ. 25. alvi obstructio, in qua potissimum non tam materia, quam motus peccat, pertinacissimum malum hypochondriacum & hystericum, flatus conclusi, urinæ effluxus aut dolorificus aut admodum difficilis, aut penitus interceptus, bilis ad intestina descensus impeditus, unde deinceps icterus, convulsiones, inflammationes, imo sphacelosæ corruptiones atque diarrhoea dysenteria sæpissime atque quandoque lenteria proveniunt. In quibus exagitur & acceleratur nimis, rapidior & impetuosior redditur, & hinc copiosas simul, frequentesque dejectiones facit, secundum equidem in his suum consuetum ordinem suamque consuetam viam i. e. à ventriculo ad intestina, & exinde, Oeconomiam animalis chylicationis notabiliter lædit & periculose, imo periculosissime afficit. Major autem ataxia, majorque impetus est, majusque periculum, si contra consuetum ordinem, contraque ordinatam viam, tanquam equus effrenis fertur, quin invertitur & pervertitur, ut in vomitu, in quo impetuosus, violentus & vehemens admodum est, in cholericæ passionis vehementius irritatus, atque iratus est, ubi perplexa quasi seditione tumultuatur, atque indomita undique

versum, sursum deorsumque mobili impetu ruit & furioso: atque omnis generis fluores corporis humani laudabiles & illaudabiles, & qui tam per ventriculum & intestina excerni solent, quam etiam qui ab aliis organis procedunt & per ductus biliarios, per vesicam urinariam, imo per sudores per glandulas cutis excretorias fluunt eò perversè advertuntur: Sub tali enim commotione etiam transpirationes sensibiles & insensibiles fiuntur & serum; aliosum & ad intestinorum usque canalem avocatur. Rursus ex hac irritatione, harumque partiumque dolore & motu convulsivo ad longe remotas partes ad caput & pectusque, ad pedestale vitium procedit, & ibi quandoque non modo cardialgias & summas præcordiorum anxietates, sed & dolores arthriticos, vertiginem, epilepsiam, hic convulsiones & tractiones inducit. Vehementissimus vero conspicitur in iliaca passione, præsertim ubi hæc cum hernia in carcerata est stipata ubi ad extremam perniciem res spectat, ut plurimum omnis & extremis intestinis, obscœna, contenta, per superius guttur, cum violentia ejiciuntur, Quoniam vero ejusmodi motuum licet symptomaticorum is est qui ab interioribus ad exteriora tendunt, utpote qui naturæ non adeo insensiti sunt ac illi, qui contrario nisu male feruntur, quia illi materiam quoque peccantem & excernendam foras simul excernunt adeoque utiles haud raro dicuntur, modo apparet quod & de hoc hac ratione in comparatione aliarum talium venit notandum. Siquidem & alibi videmus motum peristalticum reciproca sua contractione & dilatatione in variis canalibus excretoriis in corpore humano inveniendis justo nimis auctum concitatumque excretiones cum euphoria subsequente per vias urinarias per ductus biliarios, per vasa salivalia, imo per transpirationem quandoque promoverè atque augere.

§. XVIII.

Præpediunt e contrario eum, deprimunt, inhibent modo in universo intestinorum canali, modo in hoc, modo in illo intestino saltem debilitant & relaxant, conturbant, aut tandem penitus abolunt, relaxatis nimis fibris motricibus omnia quæ dejiciunt vires, narcotica, opiata in caute & præter modum assumpta quæ & a calore & humido dissoluta vaporositatem quam maxi-

maxime possident sua ipsarum, atque adeo membranarum & nervorum poros ingrediuntur, incolasque illorum spiritus animales ligant, tonumque & motum exinde dependentem impediunt & sufflaminant, hincque sensationem & motionem ventriculi & intestinorum peristalticum quoque languidiorem reddunt, quemadmodum Willisius ab opiatorum nimirum nimio usu ventriculi abolitam digestionem omnimodam commemorat. E contrario rursus, eadem interdum nauseam imo vomitum concitant ut observationes quædam ferunt. Præpediunt item eum, diuretica nimia, quæ humidum necessarium per urinam evehunt, item crapulæ frequentes, nimix cibi potusque, vini imprimis adusti, ingestiones, & ingluviæ ac celeriter affatim & magna cum aviditate alimentorum copia ingesta ac hausta, a quibus nimis distenduntur & laxantur intestina: Ob nimiam enim ingestorum, præsertim non bene masticatorum copiam vix quoque prompte contrahi possunt, atque systalticus motus sic impeditus, totusque motus ventriculi & intestinorum peristalticus, qui liber semper debet esse, quasi ligatur atque deprimitur, & chyli exitus difficilior fit, & labore plenus, hinc in strenue & assidue potatoribus atque gulonibus, non raro ita extenditur ventriculus, ut contrahi & corrugari amplius non possit, sed extensus atque extenuatus, anorexias & debilitates parit perennes, quod vitium in mulieribus quibusdam ex abusu theæ & coffee notavit Præses. Hincque quibus nimia cruditas ventriculi robur peristalticum gravat de ponderis instar stomachum premente dolore & vigiliis involuntariis conqueruntur, & misero aspectu faciei confœdati apparent. Monendi hic atque hortandi sunt omnes quibus curæ est ipsorum sanitas, ne forte sub alvo adstricta, vel segnius procedente, nimia satietate ventriculum obruant, quoniam enim motus peristalticus impeditus non potest hanc massam promover e, in intestinis subsistit, ab aliisque humoribus ex sanguine accedentibus corrumpitur. Præsertim dictum hoc sit nutricibus, ne, tenellis nimia lactis & pultis copia, ut ordinario fit, multas molestias contrahant, ac eos ventriculi inflationibus, ruëtibus, febribus, convulsionibus &c. obnoxios reddant. Ut nimia assum-

ta viscera ultra modum expandunt ita pauciora nimis eadem veluti corrugendo in culpa sunt, siquidem diuturniorem invediam a peptis intulisse exempla plura loquuntur. Maxime prætereaturæ ventriculi & intestinorum in plethoricis & sensibilibus naturæ hominibus, & tenerioris constitutionis, foeminis, adversus est potus nimis frigidus isque copiosus tam extra mensam quam in ea assumptus & quando glacie alteratum vinum potant ac ut pulchre Plinius loquitur montium poenas in gulæ delicias vertunt, nervosis enim omnibus partibus omne frigus nocentissimum est; nam rigiditatem iisdem inducit, sanguinis & lymphæ per has partes liberum transitum impedit sicque cardialgiam inflammationem, colicam, dysenteriam iliacam passionem efficit, qualia exempla ab Aetio vid. tetr. III. ferm. lib. 28. Borello cent. III. obs. 2. Rhodio cent. II. obs. 71. miscell. N. curios. an. 7. obs. 73. peti possunt. Ab acidularum aliarumque aquarum mineralium foteriarum frigidarum improvido haustu in foeminis nervosis ventriculi & intestinorum partibus læsis fibrisque illorum inconvenienter contractis atque præsertim motu peristaltico notabiliter debilitato multas variasque noxas hinc in denotavi. Gravis porro noxa proposita est assumtis siccioribus nimis, durioribus costis, humores in spissantibus infarctum canalium efficientibus & bilis efficaciam deterisivam infringentibus acidis, crassis nimium refrigerantibus alimentis in prima præsertim mensa ingestis, austeris nimis atque acerbis, glutinantibus, viscidis, mucidis ut sunt panis nimis durus, bis coctus, spiræ, ova dura, pultes ex milio coctæ, castaneæ, mala cotanea, mespila, ribes berberes, acetum, radix bistortæ, terra cetechu, vina rubra adstringentia, pontac. vin. de grave &c. ut & remediis & medicamentis improvide propinatis figentibus & constringentibus v. gr. ex alumine, marte, plumbo, vitriolo paratis, rad. tormentillæ, cortice peruviano, in febribus præter rationem usurpato, actionem fibrarum impredientibus, ut & pulveribus terreo & terreo salinis in febribus biliosis ardentibus & hæcticis nimis ingestis & non dissolutis diu inhærentibus, cum potu pariori, itemq; fæcum descensum magnopere retardante. Nec dulcia nimia assumpta ut in fontia in hac consideratione dimittenda

F

sunt,

sunt, quæ non modo humores viscidos & glutinosos reddunt sed & atoniam ventriculo & intestinis inferunt, hinc exnimio eorum usu ventriculi gravitatem & alvum nimis relaxatam manifeste experiuntur ii qui talia nimia in quantitate & sæpius nimis assumerunt. Ex animi pathematibus, quæ tam fluidorum quam solidorum motus ita & ventriculi & intestinorum mire turbant, hanc labem minantur diuturnus moeror, tristitia, ut & intensa desideria, cupiditates, inquietæ cogitationes, anxietas & diuturnæ curæ, meditationes profundiores, quare literati studiis severioribus dediti, de pravata ciborum digestionem & alvina egestionem impedita ordinario laborant, unde & literatos stypticos esse dicitur. Ex reliquis indifferentibus, quies & somnus immodicus, atque immodica corporis exercitia, aer humidus, austrinus, vigorem imminuens adducendi veniunt, nec non frigidus quatenus is ut cuncta acta frigida ut paulo ante, dictum est fibras rigidas & stupidas reddunt, humores circulantæ & transfluentes condensant & figunt imo quoque spirituum animalium accessionem morantur. Excessive vero calidus aer etiam non modo papillarum nervearum in partibus tonum & hinc sensum sed ipsas etiam partium fibras earumque actiones perdit ut experiuntur ii qui ad tonum parti reddendum calorem adhibent, nimio autem fine suo frustrantur, imo malum pejus reddunt. Inter excreta & retenta tum sanguis & quæ per eandem sæpe cum eo viam impuritates per menses, lochia & hæmorrhoides consuetas excernendas tum excrementa ex intestinis rejicienda si retinentur, chylicationis negotium adeoque & motum hunc peristalticum impediunt, quod vel indicat appetitus prostratus cum his causis ordinario ferè conjunctus. Ex rebus præternaturalibus sequentes nominentur: flatus latera intestinorum præter naturam distendentæ affluxus spirituum animalium impeditus, paralytis ventriculi & intestinorum, spasmodicæ contractiones in ipsorum substantia enatæ, aut aliunde & ex longinquo quandoque v.g. ex podagrico recremento intus detento (appetitus enim tunc languet) asthmæthe spasmodico atque adeo ex atroci capitis & dentium dolore (sub his enim solutio ciborum & digestio ventriculi turbatur & in

in appetentia ingruit) per consensum delatæ, ab hernia compressio, fæces induratæ, copiosius cumulatae, bilis inertia, aut ejus succi pancreatici accessus denegatus, pituita tenax intestinorum lateribus adhærens ac insensibilitatem magnam; imo maximam inducens, sphacelus post tumores, vulnerationes & exulcerationes parietum intestinalium ut & tumores mesenterii intestina contrahentes causamque tardioris alvi præbentes. Dicendum quoque est de doloribus qui universi corporis tortores existunt etiam alicubi excruciantes quod & ad ventriculum & intestina per consensum molestissime afficiant vim motricem & peristalticum motum labefactent & alimentorum digestionem in sua officina impediunt & excrementorum egestionem retardant. Juxta hos referatur & intestinorum coalitio, adstrictio & coarctatio; Siquidem adeo interdum non solum orificia ventriculi & intestina possunt coarctari, ut nec vapor, nec flatus queant exire, quem affectum Petrus Salius Diverfus solum Aetium descripsisse autumat. Similes fere casus Fernel. lib. VIII. de part. morb. & sympt. c. 9. Marcellus Donatus lib. III. P. II. sect. II. F. Glisson de ventricul. & intestin. p. 459. retulerunt. Ejusmodi quoque intestinorum marcescentiam Renaldus Columbus celebris ille anatomicus in Ignatio Lojola vidit. Quod angustia præternaturalis intestinorum ingerit vitium illud etiam a nimia eorum magnitudine & extensione expectandum quæ quandoque secundum totam substantiam illorum magnitudo augetur ut v. gr. in inflammatione vel a flatibus præter modum expandentibus ea: quemadmodum exemplum a Fernelio datum est vid. ejusdem lib. VI. de part. morb. & sympt. c. 10. Sicuti cacoehymia motui ventriculi & intestinorum impedimento est, ita & plethora, quæ oblentiolem circulationem, quæ eam sequitur sanguis spissior, viscidior & gravior fit, sicque in tubulis & canalibus ejus, uti ubique, ita etiam in ventriculi & intestinorum vasis moratus, eaque distendit ac premit, ex quo motus eorum peristalticus depravatur atque turbatur ac præpeditur, unde digestio læditur, multæque cruditates generantur. Ad hæc scire licet, ubi hic motus peristalticus in ventriculo & in primo maxime intestino duodeno nimirum præpeditur

tus fuerit, in reliquis quoque mox deficere eum. Ad quam defec-
tionem ibi etiam præsertim bilis aut inertia, aut obstructio suum
quoque symbolum confert. Impeditur vero adhuc frequen-
tius & fortius in colo intestino, quod ob conformationem val-
vulosam & copiosis validisque carneis circularibus motricibus
fibris instructam atque ob varias flexuras fortissimam stricturam
patitur. Amplius scire licet vitium ex tono robore & motu
intestinorum læso enatum, ubi non debitis remediis & mature
corrigitur, vix aut nunquam illud corrigi, ac licet motus impe-
tuosi quandoque supprimantur, recidivæ tamen subinde acce-
dunt, atque ejusmodi affectus spasmodici & flatulenti per to-
tam sæpe vitam affligunt. Vitium & atoniam ventriculi &
intestinorum inductam sequuntur plures morbi chronici & per-
tinaces: apepsia, bradypepsia, alvi obstructio, flatulentia mole-
stissima & in flexuris intestinorum detentæ ac tantum non in-
carceratæ eorumque in se veluti arietantium volutio ac revo-
lutio, quæ sonora illa, murmura edunt, tympanites ac malum
hypochondriacum spasmis & flatulentis plenum, imo melan-
cholia ipsa hypochondriaca, atque scorbutus, somnus inquietus,
capitis & totius corporis gravitas & languor, perspiratio
imminuta, diarrhoea hæmorrhoides & menses suppressi, vomitus
cruentus & morbus niger Hippocratis ex congestione sangvi-
nis & apertis nimirum brevibus vasis. Singularem ejusmodi
observationem Cowperus, Anglus in anat. corporis humani tab.
34. habet, ab impedito hoc motu peristaltico intestina a pyloro
ad anum usque infarcta fæcibus, ac multis in locis inflammata
fuisse atque tenuia adeo invicem coalita ut cerebrum quasi pia
matre tectum repræsentarint. Hic & cogitatio memoriam su-
bit quod si in parte aliqua intestinorum p. n. affecta motus peri-
stalticus, systalticus ut continuari ad exitum usque nequeat,
tuncque pariter invertatur. Interdum & ita vitiatur hic mo-
tus ut intestina mox spasmo, mox atonia affici appareat, quod
fit quando alvus per aliquod tempus est subpressa atque adstri-
cta & mox iterum aliquandiu uberius fluit.

§. XIX.

Tuentur vero eum atque custodiunt juvant & sollicitant
& la-

& labascentem erigunt omnia ea, quæ justum robur & tonum fibris motricibus addunt, stabiliunt, conservant easque ad contractionem armant, quæ blando stimulo vellicant ac proritant, quæ justum spirituum animalium affluxum in eas procurant. Ejusmodi sunt & quidem ex rebus indifferentibus, aer serenus, tenuis, siccus, frigidior potius quam calidior nimis, tepidus & humidus, quoniam hic destruit, ille erigit vim fibrarum carnearum comprimentem, ut illo tempore majus est omnium musculorum robur, unde hyeme & frigido Jove melius chylicationem succedere dicitur, atque appetitum magis vigere & ingestiones alimentorum, digestiones, egestionem excernendorum fortius institui experimur. Inter cibos laudantur viliores potius quam delicatiores, & qui excrementa plura quam pauciora relinquunt, quales vegetabilia sunt, atque assati magis quam elixi, duriusculi magis quam emolliti nimis & visciidi, ii-que qui sale communi & aromatibus bene sunt conditi, panis grossior qui subtiles furfures commixtos habet abstergentes viamque velocitati egressus præbentes ut & juscula quæ cum furfuribus aliquibus in locis parari solent. Tales jam Hippocrates commendare videtur quando lib. II. sect. IV. scribit, panem ex farina integra, non excussa alvum subducere; purum vero minus, sed magis illam constipare. Porro ejusmodi fermentescibilia, mellita, saccharata moderato usu adhibita, quæ motus peristaltici exercitium augent. Illudque facilitant lenientia & laxantia, emollientia præsertim in prima mensa assumpta, ut pruna damascena cocta, passul. minores, butyrum recens, juscula pingua. Conducunt ex potuum generibus frigida potius quam frequenter tepida, vinum & illud medicatum compositum cydoniatum absinthiacum, juniperinum &c. Commendantur motiones corporis convenienter institutæ, inprimis equitatio, tornatio, ambulatio, scalarum ascensio, in lecto circumvolutio, quod motionis genus in pertinacissima etiam alvi obstructione, magno remedio est. Huc trahere liceat, quod pro stabiliendo non modo, sed & restituendo motu hoc peristaltico, ambulationem nudis pedibus super stratum lapideum maxime commendat Brassavola. Proficua quoque sunt infusa & decocta ex herbis,

floribus, lignis, radicibus, seminibusve roborantibus & aromaticis: hb. veronica, serpil. calaminth. salv. majoran. summit. millefolii fl. rosmar. chamomillæ rosarum rd. sassaparill. lign. sassafras, santal. rub. lign. aloes, cort. chin. chacarill. rad. aronis pimpinel. sem. anisi. foenicul. infusa & decocta thee, coffee, chocolatæ, fumus tabaci jejuno præsertim ventriculo exceptus, & præ his thermæ & acidulæ atque aliæ minerales soteriæ aquæ, spirituosæ & salino principio maxime nobilitatæ quæ simul & quantitate & qualitate sua, hunc motum exercent, turbatumque restitunt. Remedia ea huc faciunt, quæ vires corpori addunt & confortant, aut languidiorem motum blande stimulant, restitunt ac conservant, fibrisque languentibus tonum & robur addunt, confortantia sic dicta & cordialia, stomachica, nervina, roborantia, ut & aperientia, resolventia, incidentia, quæ pituitam & mucum, qui obstaculo est, attenuant ac remonent, subadstringentia quæ in quovis fere, paucis exceptis, ventriculi & intestinorum affectuum eapropter conveniunt, docente etiam Galeno de compos. pharmacop. sec. loc. lib. VIII. cap. terra sigillat. filef. lemnia, martialia, limatura martis &c. tinctura martis aperitiva, tinctura victrioli martis Zwelfferi. Ad priorum classem magis pertinent, quæ subtili oleoso, aromatico & salino volatili, resinoso, tenui & gummoso principio prædita sunt, & spirituosæ, balsamica, balsam. peruv. de Copaiva, de Tolu, de Mecca, & ex illis paratæ tincturæ & essentiæ, imprimis balsam. vitæ Hoffmanni, myrrhata, terebinthinata, castoreata, succinata, tartarea, crocata, ambrata, cinnabarina, nec non camphorata, spiritus vegetabilium, ut rosarum, fl. sambuci, lilior. convall. spiritus mastichin. salia volatilia oleosa, &c. e. g. sal volatile oleosum Sylvii. Hæc quandoque & imprimis inter pastum assumi possunt. Ad eosdem scopos valent confect. alkermes, completa & incompleta, spiritus sic dictus regius Michaelis, ex spir. rosar. salis dulc. cum moscho, ambra & confect. alkermes, aqua carminativa Dornkreilii, Wedelii, ex rad. pimpinell. gentian. rubr. ari. cort. canell. alb. sassafras, citri aurant. Winterano africano chacaril. nuce moschata indica, pipere, zingibere, caryophyll. chamomill. roman. & vulgar. calam. aromat. galanga parata officinalia pharma-

ca. Salina fixa blanda cum terreo - salinis, nitrum antimoniatum, sal ammoniacum, sal Glauberi cum sale ebsoniensis, arcan duplicat. tartarus vitriolatus, liquor terræ foliat. tartari, tinctura tartari simplex & composita, tinctura antimonii, essent. cort. aurant. absinth. centaur. min. menth. elixir. propr. Paracelsi, pulv. cachect. quercetan. pulv. stomachal. Birckmanni & similia composita elixir vitrioli Mynsichti, spiritus nitri dulc. tinct. corallior. &c. his accensentur. E re porro sunt extracta herbar. scordii, carduibenedicti &c. sub forma pilularum alterantium adhibita, ut & pilulæ aloëticæ & laxantes, item ex manna & rhabarbar. similibusque lenioribus parata laxantia, pilulæ Beccherian. Stahlianæ polychrestæ Hoffmannianæ. Nec externa ex aromaticis, spirituosus & similibus illinita abdomini, ut & clysteribus injecta (quæ speciatim intestinis crassis prospiciunt) hic non de nihilo sunt. Præservant magis hunc motum ventriculi & intestinorum peristalticum a noxis mox infestantibus cruditates collectas stabulantesque removendo & congrua laxantia atque lenia emetica Has vero fordes vel ante evacuantia vel post ea reliquias nimirum temperantia adhibita alterantia, absorbentia, præcipitantia digestiva &c. corrigunt & præparant. Nec non venæsectio certo tempore & sub statu plethorico admissa, ne ab eo tunicæ ventriculi & intestinorum graventur, & sic motus hic peristalticus impediatur, adjumento esse potest. Hinc per experientiam quoque constat alvum clausam exinde fuisse solutam. Atque sic exposuimus, quam brevissime potuimus, motum ventriculi & intestinorum peristalticum Ipsam therapiam motus ventriculi & intestinorum peristaltici perversi, irritati & deficientis, alia occasione Deo volente, explicatius tractabimus.



II.

EXERCITATIO MEDICA
DETVNICA INTESTINORVM
VILLOSA, PLVRIMORVM MORBORVM
FOCO, ILLORVMQVE IMMEDIATO
CVRATIONIS SVBJECTO*HABITA D. XVI. MAJI A. M DCC XXI.*

PROOEMIUM.

Habet Plutarchus, in conviv. sapient. Ægyptios quondam demortuos homines dissecto ventre soli exposuisse, extis in profluentem abjectis, quibus a cadaveribus sejunctis atque longe remotis, ut valde impuris, pura ea jam atque exequiis idonea dignaque existimabant. Physiologis, Anatomicis & imprimis Medicis, qui aut valetudinis suæ rationem habent, aut quibus etiam curæ cordique esse debet ægrotantium salus, haud eadem mens atque intentio est, aut certe esse non debet, minime cum intestina tanquam abjecta, ut ajunt, abjectis relinquenda sint, sed curatius lustrationi hæ adeo nobiles, adeo necessariæ, adeoque mirandæ nostri corporis partes veniant exponendæ, quoniam singulæ singulas expositiones postulant, quæ tam statum naturalem quam etiam præternaturalem commonstrant, & partem mandantem, causas & generationem morborum explanant, a quibus ad salutem via gradusque est. Potius igitur imitentur veterum Romanorum Haruspicum genus, quod mactatorum animalium exta diligentissime inspexit, atque est scrutatum, ut futura tam bona quam mala, cœca licet superstitione motum, prænosceret. Quod divinationis genus extispicinam vocabant, de quo Cicero, a quo romana eloquentia extitit, est imprimis videndus lib. I. de divinat. Etenim intestina maximæ ipsis erant considerationis, eam præsertim ob causam, quoniam credebant has corporis animalis

lis partes a Diis aut Dæmonibus animari atque moveri, unde Tibullus ait :

Tuque regis fortes, per te præsentit haruspex
Lubrica signavit cum Deus exta notis.

& Statius Thebaid. lib. 4.

- - Et in nullis spirat.
Deus integer extis.

Similiter Lucanus hæc habet Lib. I.

- - Cæsi que in viscera tauri
Inferni venere dii.

Hinc & eadem (exta) in altam aram transportabant in infima relictis victimæ reliquis partibus, de quo conferendus Solinus cap. 9. Atque adeo cibum sacrum eadem nominabant ipsis Diis dicatum. Permagnæ ideo laudi ducitur (ut ad institutum redeamus) omnibus illis Præcellentibus ingenio Viris, qui in his præclara mentis acie adjuti, egregiam, alacrem & curiosam operam collocarunt, atque investigationem, ipsam magis naturam, quam opinionem suam, ducem secuti, susceperunt, ac res ipsas delitescentes intus atque abstrusas & multis alias dubitationibus impeditas magno artis salutaris incremento evolverunt. Inter quos Eustachius, Varolius, Sal. Albertus, Piccolhomineus, Fallopius, Afellius, Bauhinus, Steno, Pequetus, Caspar & Thomas Bartholini, Spigelius, Malpighius, Hieronym. Fabricius, Willisus, Wepferus, Lowerus, Listerus, Scretus, Harderus, v. Horne, Kerkringius, Franz. Glissonius, J. C. Peyerus, Nuckius, Joh. Muraltus, Brunnerus, Sponius, Nehem. Grew. Charleton. Gvilielm. Cowper. Hartschoecker, ut & Læwenhookius, Ruyschius præter alios anatomicos eminent. Et haud scio, an aliæ corporis partes magis sint ita censitæ ac disquisitæ, ac quidem cum ventriculo intestina, quod etiam tanto magis necessarium est, quanto certius est, esse hæc sedula consideratione multis de causis dignissima. Nec tantum facile alibi apparatus instrumentorum ad arduum, quod præsertim præstant negotium, chylicationem, a qua vita sana & ægra, longa & brevis dependet, invenies, & forsân plura adhuc admiranda & notabilia latent ibi, sequioris ætatis felicitati reservata. Nos

jam extispicium quoddam medicum ibimus celebratum, oculis animoque tunicam intestinorum intimam, quam Villosam vocant, subiecturi, ut mirabilis ejus, quam præ reliquis obtinet, structura æque ac sedes, quam adeo multis morbis concedit, atque simul etiam subiectum curationis immediatum pateat latius, eoque censemus id magis utiliter susceptum, quo majoris utilitatis materiæ peccantis sedis & foci in theoria pariter ac praxi medica, evolutio ac explanatio est, cum non modo facilius symptomata, sæpissime ad loca longe remota pertinent, atque ibidem tyrannidem suam exercent, seu causæ effectus, exinde deducantur, sed & aperiatur locus, quem adgredi Medicus, fomitem ejicere causamque tollere debet. Quare mirandum est atque dolendum, ejusmodi utilissimam longe tractationem minori, quam par est, solertia a practicis in monumentis passim & literis fuisse susceptam, cum in illis magna subinde morbi modo, causæ ejus & symptomatum, modo subiecti causæ vel morbi mortisque inveniatur confusio. Quod scrutinium summi in coelis numinis auspiciis ingrediamur.

§. I.

Chylificationis officinam, alimentorum canalis & via, oesophagus, ventriculus & intestina, quæ in tenuia & crassa commode dividuntur; constituunt; siquidem ea in ore inchoatur, in ventriculo continuatur, & in intestinis perficitur ac in vasis lacteis, perfecte demum absolvitur. Varia ibi instrumenta tam immediata quam mediata invenies. Præparata enim in ore masticatione alimenta, per deglutitionem ad ventriculum immittuntur, ubi actione & motu ejusdem, menstrui solventis acrisque ambientis accessione, sanguinis affluentis calore, spirituum animalium influxu actuata moram nectentia in chylum vertuntur. Ex quo is egressus & ad intestina delatus ibi & imprimis in duodeno, proximo a ventriculo intestino ac primo, illique valde consimili & ad multos usus destinato ulteriorem limam commistione ibi maxime, bilis viscidum acidumque corrigentis & succi pancreatici & lymphæ quam glandulæ conferto agmine obsitæ ibi plorant copia, & ultimam in reliquis experitur.

§. II.

§. II.

Confecto sic chylo purissima pars lactiformis in intestinis, quæ cribrum esse dixeris, exprimitur atque transcolatur, ubi ea secedens separatur ab inertibus fecibus foras excernendis, ut viam inveniat, per vias intermedias vasa nempe lactea & ductum thoracicum ad communem sanguinis oceanum perveniendi, ut sanguis atque humores indefinenter restituantur, & omnes partes nutriantur. Ad quod ulterius investigandum, ut nobis viam quoque muniamus, has partes planius paulo, quoad rationis interest instituti, exponamus. Nimirum totus iste alimentorum canalıs eadem substantia, eademque structura componitur, eodemque motu gaudet. Totidem omnibus ejus partibus sunt, quibus componuntur, tunicae, quarum carneæ eadem fibrarum serie sunt conflatae. Harum prima exterior & communis a peritonæo orta omnium tenuissima est atque membranacea, quam etiam alii non male nerveam nuncupant, & ex multis, exilissimis licet, fibrillis nerveis, vario modo & nexu inter se complicatis, constat. Huic intestinali tunicae adhæret cellulosa a Clariss. Fried. Ruyschio inventa atque ita nominata, illi, quæ sub cute sita est, ac membrana adiposa vocatur, admodum similis. Vid. ejus thes. anat. VI. p. 9. cujus cellulæ in obesis subjectis ac sanis pinguedine ordinario sunt repletae; in macilentis & morbidis autem, nisi flatu inflentur, vix in conspectum veniunt; in hydropicis, asciticis, leucophlegmaticis sero repletas has cellulas observavit laudatissimus Autor. Hanc excipit musculosa sive carnea, duplici fibrarum strato contexta, exteriores enim in longitudinem excurrentes, interiores in circulum quasi in transversum ductæ apparent, & arte evolvuntur, quarum fibrarum munus est, ut motum gulæ, ventriculi & intestinorum peragant. Tendinosa, a Fallopio sic nominata, alias nervea dicta, sequitur, (cum tendines musculosarum fibrarum in hanc facessant,) imprimis appetitus exquisitum sensum suo loco juxta reliquas sensationum species præstans. Hæc longior prioribus est, atque per totum canalıs ductum in varias plicas & rugas præminentiasque transversas potissimum ducitur.

§. III.

Intima jam in manifestum prodit conspectum Tunica Villosa, nostri præsentis instituti argumentum. Hæc variis nominibus Autoribus nota est: quippe modo a quibusdam velamen aut velamentum villosum, a Willisio crusta villosa nuncupatur, musci villosi a Bilsio, ab Hornio velamenti bombycini titulo insignitur, & spongiosum peristroma Pequeto, F. Ruyschio papillosa tunica audit. Quæ vocabula cum re ipsa ob singularem ejus texturam, mox explicandam, satis conveniunt. Ut varia ejus apud Autores appellatio est, ita de hac ejusque existentia & essentia non parum inter Anatomicos discrepantiæ, variis varia existimantibus: siquidem quidam, antiquorum placitis pertinaciter inhærentes, hanc tunicam Villosam ex numero tunicarum excludunt, vixque nomine tunicæ dignam censent, atque adeo crustam saltem excrementitiā, a recrementis coctionis genitam, esse perhibent. Alii vero circa hanc ipsam & imprimis circa villorum naturam ac munus variant sententiis, & ut ego quidem reor, plurimi conjectura aberrant. Omnium optime & clarissime in jejuno intestino conspicitur, atque cæteris tunicis recensitis & proximæ, tanquam fundamento suo, est adstructa, & firmissime ipsi cohæret, ita ut facies posterior nervea, anterior villosa sit, minus tamen præfatis candida est, sed cinereum magis refert colorem. Adhuc quoque amplior est, & æque in rugas plicasque insignes contrahitur, ac convolvitur quibus chyli partes apprehenduntur, atteruntur, attenuantur, atque ulterius promoventur, & illarum citatio justo exitus avertitur. Admirandam certe structuram obtinet, quippe tubulorum minimorum, & fibrillarum, nervulorum, papillarum, villorum, arteriarum, venarum, glandularum mirus contextus est atque congeries, quibus interpositi sunt copiosissimi varie figurati & colorati obliqui & exigui pori, adeo, ut cum filtro laneo, lineo aut chartaceo Pharmacopœorum & cribro non incongrue comparari possit. Hinc & haud multum absimilis huic textura cuticulæ est, quæ pariter ex meris filamentis nerveis a papillarum tenuissimis ramificationibus productis, varioque nexu complicatis constat, quæque innumera foramina-

minula habet, in quæ sudoris vascula excretoria hiant, atque ex qua componitur ipsa cutis, cujus corpus reticulare seu mucosum innumeris etiam foraminulis præditum est, & ubi papillæ pyramidales nerveæ per ordines parallelos ex hac erumpentes in cuticulam, in plures divisæ fibras protenduntur, atque verum tactus organum constituunt, quibus interpositæ sunt glandulæ miliares cum roriferis ductulis suis excretoriis. Talis etiam propemodum est, quæ in labiis, buccis & lingua conspicitur, in qua gustus organum est constitutum, atque duplicis generis papillis cuspidatis atque rotundis e nervorum extremitatibus per lingvam dispersis, attingentibusque reticulare corpus multis foraminibus pertusum donata, exteriorique linguæ membranæ conjunctum. Nec multum abhorret ab ea placentæ uterinæ tunica, ex qua per funiculum umbilicalem foetui succus nutritius susceptus, Clarissimo Ruyschio memorante, adducitur.

§. IV.

Nimirum, ut explicatius de ea loquamur, non tantum fibris carneis vario modo contextis stratisque gaudet, sed & densissimis & innumerabilibus vasorum sanguineorum adducentium abducentiumque ramulis usque ac usque divisis prædita est, unde ubi intestina inflammatione obsessa fuerint, tumida & rubicundissima (a sanguinis scilicet stagnatione) apparet. Ex his inter villos insurgunt glandulæ, quas quidam quidem huic tunicæ, perperam tamen, denegant, quæ ut prominentes arteriosi apices succosi ac molles ex conglobatis conglomeratæ densissimo agmine per jejunorum maxime intestinorum volumen confitæ sunt, ac imprimis circa valvulas intestinorum tenuium majores lentium, & milii granorum ad instar; figuræ tamen diversæ conspectui sistuntur; siquidem quædam rotundæ, quædam oblongæ olivæ & amygdalis similes, quædam angulosæ & magis irregulares conspiciuntur. Nec omnes eundem referunt colorem, quædam enim albæ, quædam subrubræ, quædam subfuscæ apparent. In quibusdam manifesti poruli rotundi excretorii vel nudis oculis percipi possunt. Præter has hinc inde, tametsi rarior earum series est, ac præsertim in crassis intestinis sigillatim sparsimque sunt distributæ, majores illis adsunt, quas modo

laudatus Ruyschius non solum solitarias, sed & spurias appellat, cum per se non subsistant, atque vasculis & involucro proprio sint destitutæ; quales præsertim etiam sunt fragiformes Listeri. Singulæ poris vasisque excretoriis æque præditæ sunt, & ubi plures congregatæ, interdum, quod circa valvulas intestinorum præsertim accidit, vasa sua excretoria invicem jungunt, & simul dein in communem ductum committunt atque concedunt seorsum ac spirituosum sat largum ab arteriis & nervis suppeditatum liquorem, utilem, necessarium & aptum tam excipiendis, rigandis, solvendisque cibis ac chylo diluendo, liquefaciendo, discontinuando evolvendoque, ejus partibus inter se uniendis, acriorum humorum activitati infringendæ, quam etiam scybalis tandem in crassis intestinis coagmentandis, atque ad debitam consistentiam conglomerandis, eorumque duritiei leniendæ, intestinorum parietibus obliniendis & lævigandis, alvoque lubricandæ, ut non inepte I. C. Peyerus in *Parerg. anat. med.* autumat. Hæ limpidiorem ac tenuiorem, illæ vero viscidiorum magis & crassiusculum succum observante Celeberr. Brunnero tract. de gland. intest. p. 107. referunt, prout in toto corpore videmus, diversas glandulas diversum emittere liquorem. In aqua fervente adeo indurescit, ut friabilis quasi reddatur, & tunc glandulæ melius apparent. Atque si ad candelæ lumen objectam teneas, exsiccata riteque præparata flatuque distenta intestini portionem, distincte videas licet, conformationem pene omnem. Quod æque succedit per macerationem in convenienti liquore. Has Amstelodamensis quondam prælaudatus Ruyschius in cadavere hominis, obstructione alvi demortui, dissecto, monstravit tantæ magnitudinis, ut per extimam intestinorum tunicam transparent, prout quidem ordinario eas majores ac tumidas turgidasque in omni propemodum intestinorum morbo diarrhœa dysenteria &c. prius observarunt Anatomici. Willisius crustam villosam in superficie exteriori convexa, qua tunicæ nervæ cohæret, glandulis & osculis vasorum copiosissimis refertam vidit. Eas quoque describunt Glissoni tract. de ventric. & intestin. cap. X. Gvilielm. Cole de secret. animal. cap. V. Joh. Conrad, Peyerus

Exercit.

Exercit. anat. medic. Conf. adhuc Ruyschius epist. II. Nec dubium est, quin Hippocrati jam notæ fuerint, quod apparet ex lib. de gland. §. II. ubi dicit: Glandulæ in intestinis majores sunt, quam alibi in corpore, & pasci humectationem nimiam ex intestinis exprimentes. Glandulosa hæc conformatio ad humores superfluos recipiendos composita & apta, parum exquisito prædita est sensu, unde humorum colluviem sine notabili molestia sustinere & sat diu tolerare potest. Poros hujus tunicæ minime directos sed obliquos eum in finem sine dubio fabricavit Summus & Sapientissimus Conditor noster ac Parens, Deus, ne facile a solidioribus particulis penetrarentur, sed ab illis tantum, quæ varie inflectentes tam impeditos meatus intrare iisque sese insinuare possunt. Nervi intestinis ab intercostali ramo, ut ventriculo ab octavo pari, veniunt. Quorum singularis propagatio est. Etenim nervus intercostalis coalescit ex Vti & Vltiparis ramulis in unum truncum & carotidi internæ comes, in cervice thorace & abdomine varios tumores suscipit & utrinque annuli instar axillares arterias circum ligat nervulorumque spinalium accretione locupletatur. Commmercium etiam habet cum plexibus mesentericis & nervis ossis sacri. Ex VIIIavo pari nervus recurrens prospicit arteriæ asperæ, pharyngi, cordi pericardio, pulmonibus ventriculo, pancreati, hepati, omento, renibus, vesicæ, utero, ovario, mesenterio, a iisque partibus.

§. V.

Villi, a quibus nomen accepit hæc tunica, præsertim peculiarem considerationem merentur. Hi, ut vel nudis etiam oculis conspici possunt, breves, quasi recta insurgentes ac eminentes sunt fibræ aut papulæ, dense inter se junctæ, ad instar panni serici, qui holosericus appellatur. Ubi longiores eriguntur, arcteque sic conjunguntur, glandulosos fere apices, si armatis quidem oculis inspiciantur, referunt. Sanguine turgidi sunt, adeo, ut, si vel leviter cultelli vel acus cuspide eos læseris, sanguinem sat largiter stillent, ut & Clariss. Brunnerus modo laudatus I. alleg. vascula exilissima, villos perreptantia, ad extremos apices vidit, ideoque villos glandulosos esse concedit, unde & sine dubio evenit, quod ex paulo fortiori pharma-

co assumto in fine tandem purgantium etiam sanguis simul ex-
cernatur; natura tamen atque officium illorum, ut in §. III. jam
monitum est, non omnibus liquido constat. Equidem cum præ-
laudato Celeberrimo Brunnero, qui in eruendis his villis dili-
gentissimum & exquisitum alias se præstitit censorem, quem fa-
cio jure meritoque maximi, de cujus doctrina, industria, fide
ac judicio existimo optime, sic sentire mallet, & parum abe-
rat, quin crederem ego, villos hos scilicet esse vasa glandula-
rum excretoria ac tubulos minutissimos variis modis sibi inter-
textos, cavos, microscopiorum beneficio videndos, tanquam
congeriem atque contextum totidem chyli infundibulorum,
per quæ reciperetur in vasa lactea, quæ & ideo chylo turgida in
bene prius pasto animali deprehenderentur, atque ubi adessent
villi, etiam adesse vasa lactea, & vice versa, ubi hæc non con-
spicerentur, ibi etiam non villos conspici, ut in ventriculo &
intestinis crassis. At enim sic profiteri ac scribere vix possum,
cum hæc adsequi mihi nondum licuerit, etiamsi multum ea mihi
faccessiverint negotii, sollicitumque habuerint diu. Ut enim as-
sequer, in bovinorum suillorumque calentium adhuc intesti-
norum, atque canum vivorum dissectorum portionibus inve-
stigationem haud simplicem institui, atque villos cavos esse
microscopio etiam optimo adhibito, nullo modo deprehende-
re potui, ac licet ex digitorum instrumentorumque compres-
sione chylum reddere videantur, dubium tamen adhuc manet,
an non ex poris potius tunicæ intertextis is provenerit. Nec
non etiam manifestum est, autopsia teste ac vindice, villos in
reliquis alimentorum canalis partibus quoque, ut ventriculo &
crassis intestinis, imo in gula inveniri, licet nullæ ibi adsint va-
sorum lacteorum radices. Ad hæc non una difficultas se objicit,
atque probabiliora argumenta aliter cum aliis sentiendi neces-
sitate mihi imponunt, & mutare opinionem graves habeo
autores. Difficile enim conceptu est, quomodo hæc contrariæ
functiones recipiendi chylum, lymphamque emittendi simul sta-
re sine unius alteriusve confusione in uno eodemque organo
possint. Nec chyli receptio in exerta stamina, & quæ cedere
ab invicem atque recedere possunt, adeo mihi est expedita ac
quidem

quidem in demissos & imos patulos poros. Quare, re bene cogitata, me non erraturum a scopo certius mihi persvadeo, si profitear, villos nihil aliud esse, quam composita corpuscula ex papillis nervosis sensum & motum præstantibus & vasculis minutissimis sanguineis ad instar tomenti aut gossypii, atque simul glandulosis apicibus, subtilissimum liquorem in statu hominis integro stillantibus, in affecto autem & laborante v. gr. in hepatico fluxu, (in quo serum, ad instar loturæ carniū coloratum, excernitur:) diarrhœa, ac dysenteria maxime sanguinem simul quoque reddentibus. Siquidem etiam papulas nervosas, quas similes esse illis, quæ in cute, & lingua, in naribus &c. adsunt & sensationum organa constituunt. Ex supra adductis præsuppono, dolorem quoq; molestissimum atque adeo immanem in ejusmodi affectibus easdem efficere reor. Itaque non est, cur dubitem, esse saltem poros in tunica villosa villisque ipsis intertextos, chyli infundibula, atque verum organum per quod chylus transjicitur, & ad vasa lactea fertur, qui numerosissimi etiam in exsiccata & præparata intestinorum tenuium portione, quam thesauri anatomici, prius laudati Ruyschii famigeratissimi, ostendunt, conspiciuntur, adeo, ut interstitia acus cuspidē vix tangere possis. Atque adeo, præmemoratus Autor observavit papillas has ex nervulis prodire, & esse ipsis ramulis nervosis, e quibus prodeunt, longe crassiores, æque ac arteriolæ viscerum, quæ ipsos ramulos e quibus exsurgunt, crassitie longe superant. Coeterum cum ex fibrillis quoque contexti sint carnosus villi, motu suo tonico eos gaudere apparet, certo usui in sequentibus nominando inservientes, ut Clarissimus Brunnerus in tract. de intest. gland. scite docuit. Ideoque, ut reliquæ corporis partes, spirituum animalium influxu, sanguinisque spirituosī & vividi affluxu eos æque animari, vigere, atque per varium instinctum modo constringi, modo relaxari, argumentatio valet. Pro diversitate etiam subjectorum teneriores aut robustiores sunt, ac motum modo debiliorem modo fortiorem edunt; nam qui rarioris imprimis alias sunt texturæ, ventriculi & intestinorum villos habent teneriores & delicatos, quod Clariss. longe Wedelius in dissertatione de Gialappa confirmat.

§. VI.

Tota tunica maxime tenuium intestinorum semper copioso mucro crasso, glutinoso & pituitoso tenaciterque satis inhaerente est obducta, qui inprimis a viscidis cibis, qui eum præter naturam augment, & excrementis chyli limosis majori ex parte, annuente Lindenio, ut & non nihil e saliva deglutita itemque secundum Sylvium vid. meth. med. lib. II. cap. V. p. 97. ex liquore pancreatico humoreque affluente, & ex glandulis intestinorum stillante, & per moram forte ac inhaesionem ulteriorem crassiori viscidiorique facto subnascitur. Ne igitur hic mucus in immensum augeatur, sed subinde iterum abstergetur, atque Villosa tunica sensibilis, ejusque pori cum tubulis etiam lacteis eorumque orificiis libera patentiaque reddantur, commode subveniunt, tum bilis particulis suis salinis & sulphureis, abstergendi vi præditis, tum lymphæ glandularum intestinalium & pancreaticus succus energeticus copiose ac perpetuo affluens, qui modo restagnatione sua mucro occasionem rudimentum & incrementum præbuit, jam recens allatus tenuis & fluidus diluendo leniterque eum abstergendo, confert multum. Hinc etiam advertitur, quod ex usu salium volatilium oleosorum & carminativorum, sic dictorum, in specie vero thermarum, acidularum, aquarum salubrium, decoctorum & infusorum, herbarum, lignorum, corticum, radicum, florum & seminum, quæ pro diætâ in quantitate assumuntur, primis assumptionis diebus male se sentiant potantes, & de multis turbis, flatulentis, anxietatibus, ructibus, spasmodis, nausea conquerantur, imo non raro vomitibus afficiantur, indicio certo, primum resolvi mucum in halitus, & assumpta in quantitate non liberum invenire transitum ac gravare intestina; quæ symptomata vero, si ulterius bibantur, evanescunt, ac bene per urinam ac alvum iterum excernuntur. Hinc & primum aquosum, clarum, tenue serum, poris adhuc arctioribus obstructis atque obsessis existentibus, excernitur, successu vero temporis crassior coloratiorque redditur. Exinde etiam elucescit, quam proficua esse possint tam nominatæ thermæ aliæq; minérales aquæ, quam illa infusa ac decocta calida herbarum theæ, veronicæ & similium, coffee, juscu-

la

la medicata sæpius ebibita & hausta, ut & tincturæ & essentiæ stomachicæ & abstergentes aromaticæ & amaræ absinth. cent. min. trifol. fibrin. &c. ut & polychrestorum ideo titulum jure mereantur. Atque hinc simul bilis rite constitutæ & energeticæ emolumentum, quod universo corpori præstat, colligitur. Attamen & hic mucus, si non minus est copiosus, crassus, viscidus, lentus, & glutinosus, sed liquidus magis, suam quoque potest habere & habet sine dubio utilitatem, eamque non simplicem: nempe, ut impediat, ne crassiores aliæque inertes atque nocivæ partes transeant, sed ut chylus tantum subtilis quasi transcoletur, & ne flatus nimio nisu ipsos tunicæ villosæ poros impetat ac stringat, ut acriorum humorum tutela quasi, a nervosa tunica adeo sensili papillisque nerveis prominentibus avertat injurias, defendatque, ne a fecibus, successive magis induratis condensatisque, detrimenti aliquid tunicæ patiantur, atque ut intestinorum parietes eorumque fibræ complanentur, obliniantur, lubricentur, ne tenaciores rigidioresque reddantur, ac sanguinis ad has partes affluxui debito aliquali sint impedimento, simulque fecum alvinarum lubricitate ejus promoveatur faciliteturque secessio & dolor ac molestia avertatur, atque pertinacissima alvi constipatio, feces induratæ, multaque alia symptomata gravissima præcaveantur. Addo, quod in ventriculo, quando modice acescit, appetitum stimulet, atque ad fermentationem, quam vocant, & ciborum digestionem faciat. Hinc si in dysenteria aliisque diuturnis ventris fluxionibus in hypercatharsi vel phthisi & hæctica corroditur & perit, ubi cum excrementis alvinis mucus cum ramentis membranaceis & glandulosis, sanguine intermixto, simul excernitur, ejus defectum multa eaque gravia symptomata, dolor intestinorum intolerabilis, citata alvi dejectio præter naturam, aut ægre expugnabilis ejus obstructio, pro materiæ indole tunicarumque constitutione, non raro subsequuntur,

§. VII.

Ob hanc igitur conformationem porosam, spangiosamque texturam atque substantiam spongiæ vice fungitur, simul atque cribrum aut colatorium sive filtrum & incerniculum qua-

si utique constituit tunica nostra, per quod chylus ad secessionem jam dispositus, propulsus & expressus & iterata forte etiam vice sicuti per spongiam, sub diastole nimirum intestinorum, in suos dilatatos & patulos, oblique hiantes, insensibiles tamen poros, infunditur & recipitur, qui ab illo dilatantur, laxioresque redduntur, ut tunica intumescat atque turgescat tota. Quo ipso transcolatur, & vi quadam nisuque sub systole transjicitur a constrictione pororum atque contractione fibrarum, hisce intertextarum, quibus angustatis & a tergo pressis vicina spatia replet succus liquidus, discontinuatus, ventilatus, subactus bene, mediante maxime motu intestinorum, quem peristalticum appellare solemus, tunicam Villosam intestinorum immediate tangente, molliterque premente, & porulus simul lacteorum vasorum, quæ omnia sub hac tunica egrediuntur, & per eam serpentino ductu repunt, successive constringente. Nec ipsa tunica Villosa ergo in hoc negotio mere passive se habet, sed agit revera motu constrictionis & dilatationis vigore & tono, quo gaudet per spirituum animalium & sanguinis calidi & spirituosi affluxum, animata, quibus motus speciebus & pori & vasorum lacteorum orificia & clauduntur & rursus aperiuntur. Qua expressione, & infusione secretionequæ sic facta utilis ab inutili, relinquuntur crassiores, inertes, atque obscenæ foras excernendæ partes. Cui actioni & musculorum abdominis quinque paria, ac diaphragmatis motus, nec non aeris flatuumque elater, adactus opitulantur. Peragitur itaque hæc animalis functio fere simili modo, quo vegetabilia succum suum nutrimentum per radices earumque tubulos ac poros e terra hauriunt.

§ VIII.

Exinde insignia munera insignesque usus tunicæ intestinorum Villosæ, quæ ideo nequaquam vilis habenda est, per se jam satis apparent. Hoc organo rite constituto, chylus debitus & laudabilis omni tempore accedit, & sanguis, vitæ thesaurus & omnium partium corporis alimentum, augmentum ac conservatio, sanitas denique ipsa ac vita exinde sponte fluunt sua, atque etiam medicamenta, ad amissam valetudinem reparandam facientia, ad hoc convertuntur, & per hoc ad massam hu-

humorum apportantur, ut fons salutis & vitæ collocandus hic sit merito. Primario quippe in oesophago madore, quem ex glandulis reddit, deglutitionem adjuvat, ariditatem faucium, molestum sitis sensum corrigit atque demulcet, serumque spirituosum menstruum stomachicum, ab arteriis nervisque suppeditatum, ciborum digestionem inserviens largo foenore continuo foeneratur. Ita in intestinorum volumine perfecte elaborati chyli subactioris, qui in horum plexibus implicatur, receptioni, expressioni, secretioni, filtrationi aut colationi, ac in poros vasorum lacteorum impressioni & infusioni, ac lymphæ a sanguine secretioni & separationi, ut & bilis cysticæ crassæ, aliarum venocivarum etiam partium inertium & fecum exclusioni inservit. Recte enim æstimantibus constat, omne liquidum, quod ex intestinis ad sanguinem transit, per vasa lactea ad ductum thoracicum, minime autem per venas mesaraicas ferri. Ratio enim deest, quomodo chylus venarum orificia possit intrare, ut non sanguis simul per ea exeat, quod experimento apparet ad oculum: Ligatis scilicet venis mesaraicis, duodenum atque jejunum intestina non albescunt, vel sanguinem monstrant chylo refertum. Nec etiam sanguis in venis, quæ intestinis adsunt jejuno nimirum atque duodeno, alium refert colorem, disparem illi, qui in colo & recto invenitur. Coeterum prominentes villi, juxta liquorem quem stillant secundum §. V. sat fortes forte etiam, ut in oesophago, læsiones tunicæ nervæ sensibilis inter deglutiendum metuendas avertunt, atque ventriculum ab injuriis defendunt, ipsam tunicam villosam porosque illius ab alvinarum fecum aliorumque injuriis tuentur, & præcavent, ne illabantur feces; chylum vero mox recipiendum arripiunt quasi, colligunt, detinentque, atque ad promovendum eum, & ad depellendas feces auxiliatrices manus porrigunt, atque forte alios adhuc usus, nobis nondum perspectos, præstant.

§. IX.

Ut igitur his officiis adeo eximiis & maxime necessariis rite præesse & fungi debeat & possit, legitime se habeat, beneque constituta sit, necesse est: secus lernam, fontem imo mare malorum constituit, quæ vitia etiam ejusmodi generis sunt, quæ

dein non facile corriguntur, secundum illud tritum, quod & hic valet: Vicia primæ coctionis non corriguntur in secunda & tertia. Et licet omnes aliæ nobilissimæ corporis partes bene valeant, influente tamen vitioso chylo vitiatur tota humorum massa, atque hoc vitium undique sese diffundit. Nimirum oportet tono justo gaudeat ea i. e. fibræ quæque ad debitam suam functionem sint aptæ, ac rite se moveant, non nimis remissæ & debiles neque rigidæ & difficiles ad motum edendum. Pori illius imprimis ad chyli & lymphæ expeditum transitum concedendum, esse debent apti, non nimis ampliati, neque nimis angustati, aut spasmo constricti, aut ab humore acri velligati atque convulsi, neque pituita aut humore crasso & viscido obsessi, & liquorum aditum impediētes, sed liberi atque patentes. Si enim tonus est debilis ac relaxatus & pori nimis sunt ampli, quod ex variis causis potest accidere, ut, a spirituum animalium influxu præpedito, nimia intestinorum humiditate, chyly copiosioris affluxu, a crapula, a flatuum impetu extendente: affluentia præter modum premunt, tendunt atque extendunt, quia vigor, qui debet resistere, deficit, & justo major humorum copia eaque crassior & iners admittitur. Si vero tonus eorum nimis est constrictus, pori angustati, vel acido quodam constrictorio corrugati, & glutinoso inhærente viscido obsessi atque obstructi, debitum liquidum aut penitus non, aut parcius ac in debita quantitate non admittunt atque transmittunt, sed præter naturam retinetur solidior & alimentosa chyli pars, & saltem tenuis justo & aquosa trajicitur. Æque metuenda vitia sunt, ubi humore quodam acri, caustico, maligno, rodente, vellicante & convellente præter naturam irritatur ac pessime afficitur, & ad secretionem atque excretionem humorum intempestive sollicitatur tota tunica Villosa. Inde me non monente, diversæ malorum classes constitui possunt, in sequentibus mox fusius distinctiusque explanandæ.

§. X.

Quemadmodum morbi eorumque causæ omnium facillime in cavitatibus, in tubulis ac vasis resident, ac aptum ibi hospitium inveniunt, quoniam collectioni stagnationique humo-

morum sua natura favent apprime, ut in tubulis & vasis sangviferis, sive adducentia, sive abducentia sint, & lymphaticis meatibus secretoriis & excretoriis, utero, vesica, musculorum interstitiis, toto die videmus: ita intestina, maximus & amplissimus in corpore canalis, corporis morbis & maxime chronicis præ reliquis valde sunt opportuna, quæ deinceps ad alias partes materiam morbificam transmittunt. His deficientibus in officio suo & incongrue se habentibus, male se habere non raro totum propemodum corpus, confluant succi vitiosi, motus irregulares exoriuntur, & nidi ac officinæ struuntur morborum, ex assumtis incongruis sæpius, & sæpissime superfluis ibi congestis, a confluxu ac confusione variorum humorum viscidorum, mucidorum, terrestrium, acrium, salforum, alcalinorum, acidorum, sulphureorum, fermentescibilium, corruptibilium facile, & ex diutina in illorum plicis, valvulis, anfractibus & flexuris inhæsiōe, eorumque successu temporis corruptione, ex aëris item insalubris accessione atque tardiore in his partibus sangvinis motu. Quippe ex Anatomia notum est, sangvinis circulum in vena portæ, ex qua intestinales venæ sangvinem transfundunt, esse lentior em, quia pulsu atque impulsu fortiori in comparatione aliorum vasorum sangviferorum est destituta. In intestinis vero in primis tunica Villosa vitata est accusanda: quoniam, ut modo dictum, hæc præcipuum instrumentum & cribrum est, & id quidem impeditum atque angustum, per quod humor alimentarius adeo necessarius omnisque lymphaticus ex his ad massam sangvineam fertur. Quod si igitur ea debita requisita in præcedentibus indicata non habeat, labæque quadam laboret, vel unica, dantur quoque in corpore plures, seu effectus & phænomena quamplurima, sive multorum gravissimorum, maxime chronicorum morborum, sedes paratur, in qua semina ponuntur morbifica, ex quibus dein, ut ex malis ovis mali corvi, varia pericula varique casus certius tandem data occasione exoriuntur, & inde facile explicari queunt. Nam compertum est, non simul & semel fieri multorum morborum genesin, sed sensim paulatimque prognerari, & cum tempore ex fonte domicilioque insurgere atque capere incrementa.

Qua-

Quare ejusmodi scrutinium eo utilius, quo magis necessarium est, nosse non solum morbos, sed & eorum nidum, focum & fontem, in quibus eorum causæ, tanquam in officina, formantur, fabricantur, componuntur, retinentur atque figuntur, ut eorum origo adimatur penitus, curatioque ex fundamento adornetur. Per tunicam Villosam porosque ejus uti nutrimur & vivimus, ita & per eosdem ægrotamus & morimur. Non leve statim indicium proclivitatis ad multos motus præternaturales consideratio connexionis firmissimæ cum vicina tunica nervosa atque amplitudo, in multifarias rugas plicasque contractionis indicat simulque sensibilitatem magnam & minerarum morbificarum collectionem inhæSIONemque prodit: Siquidem hic mineram febrium intermittentium latere arbitror; Ratus hinc forte Galenus est quando præcepit lib. II. ad Glaucon. I. in his præsertim quartanis utendum esse clysteribus deinde descendendum ad alia. Sed specialia accidentia specialior contemplatio dabit: Nam si primo tonus ac vigor debilis & nimis est relaxatus, fibræ una cum musculosa tunica simili modo debilitata languent, & motus atque promotio promovendorum impeditur, & juxta alia incommoda insequentia, speciatim alvus durior & stipatior redditur &c. Hinc experiuntur sæpius medentes, martialia aliaque roborantia & subadstringentia alvum proritare, quod sæpissime in febribus intermittentibus accidit, ubi ex cortice peruviano, vitriolicis, aluminosis, salinis, terrestribus, præcipitantibus & similibus, atque aliis adstringentibus datis assumptisque alvus fluida fit, quæ antea pertinacissima erat, imo diarrhœæ non raro profluunt. Poris autem amplioribus factis, ut ea simul per eos transeant, quæ non debebant transire, sed aut aliorum ferri aut una cum excernendis excerni, partes nimirum, chylo conjunctæ, crassiores, terrestres, glutinosæ, viscidæ, tartareæ, biliosæ, feculentæ, corruptæ, impuræ, atque etiam laudabiles alias, chylosæ, sed nimia quantitate exuberantes, quæ in vasis lacteis statim, ad quæ abeunt, & per quæ debent ulterius ferri, obstructions pariunt, eaque diutius iis inhærentes mole sua gravant, præterque modum extendunt ac debilitant, sive tonum vasorum horum destruunt pessime, maxime cum lymphæ
per

per lymphatica ac vasa lactea ut & sangvifera, per venas mesenterii motus ordinario magis est impeditus, quia ibi deest sat forte impellens. Inde & tumores hydatides, lymphæ extravasationes, abscessus, obstructions, indurationes, scirrhi ibi quam frequentissime inveniuntur, & occasio ad cachexiam, multiplicesque lentos & intricatos morbos subministratur uberrima. Eædemque ex longiori mora, quod humoribus stagnantibus ordinario accidit, indies corrumpuntur. Atque adeo si tandem præter modum turgent, vasa lactea rumpunt & ad mesenterii membranas & abdominis cavitatem deponuntur, ex quo ascites jam paritur: si vero per ea promoventur ad cor vasaque sangvifera ejusmodi partes incongruæ, tota humorum massa præter modum repletur & coinquinatur, ut ab indole genuina & debita deficiat, aliena fiat & corrumpatur, cruda, crassa & pituosa reddatur, atq; plethora & cachexia hanc insequens oriantur; adeo ut mirum sit, quantam ejusmodi corruptam materiam errhina, apophlegmatismi & salivantia educant. Ex quo vicio, massæ sanguineæ advecto, non possunt non multa subinde propullulare mala, quia labes cum chylo immixta, humoribus commixta, eos quoque, contagio velut similem in modum inficit, & cum his in universum per circulationem dimanat corpus. Qualis enim chylus, talis sanguis, & qualis sanguis, tales humores & spiritus animales, qui ex eo secernuntur, & quales hi, talis nutritio, talisque vita & sanitas est.

§. XI.

Si itaque chylus & lymphæ & coinquinati humores impuri, crassi, terrestres, tartarei, pituitosi, lenti atque tenaces & constipantes ad sangvinem veniunt, facile caput dolet, quod præ aliis corporis partibus doloribus patet, & ad quod etiam ex inferioribus partibus facile aliquid adspirat, ut moleste, exinde afficiatur, quia hæ partes morbificæ, graves & crassæ incrassant massam sangvineam, & in capitis vasis congestæ, violenterque & vasa ipsa subtilia & membranas proxime consitas, sensiles maxime, distendunt, ex qua distensione caput proprio affectu labefactatur, ipsumque universum aut certe maxima ejus pars dolore quidem magis obtuso ac gravativo dolet. Hinc & ii

homines, qui vasa habent plurima atque exilia, doloribus capitis præ aliis sunt opportuni. Si humor simulacris fuerit & falsus, salino sulphureus, scorbuticus, biliosus eo delatus, ut in intestinis, molestiæ imo cruciatus, colica, diarrhœæ, tenesmus &c. exinde oriuntur, ita ulteriori progressu hic etiam passionis summe dolorificæ, acutæ, vellicantis & terebrantis vixque ferendæ fit sensus. Ac quoniam is continuo exeruciat, continuasque vigilias parit, via ad phrenitidem in saniamque lata panditur, quæ accedentibus æruginosis vomitibus & surditate inprimis certissime aut indicatur aut jungitur. Jam etiam inflammationes oculorum, & si magna simul nervorum distensio eas comitatur, cœcitas difficile aut nunquam solubilis, possunt evenire. Imo in eo non solum vertiginis & incubi, sed & spasmi rigorisve nervorum & attoniti morbi, paralytis & epilepsiæ & lethargi, cari, comatis, catalepsis, apoplexiæ, sensuum abolitionum, memoriæ abolitæ, melancholiæ, guttæ serenæ, surditatis &c. periculum vertitur.

§. XII.

Quodsi ejusmodi materia incongrua per circulationem ad alias partes sic defertur & hæret, in iis itidem varii generis morbi pro materiæ indole varia, variaque quantitate & qualitate ejus, consequuntur. Tum in isthmo faucium, collo atque thorace tumores glandularum, tonsillarum, strumæ, & scrofulæ, deglutionis molestia, catarrhi pulmonum infarctus, asthma & quandoque catarrhus suffocativus & inflammationes, anginæ, pleuritis, corruptiones, tabes, phthisis, dura tubercula & vomitæ, peripneumonia, tusses, anhelatio, difficilis respiratio invadunt, & in cordis motus sufflammationem, aut etiam ex irritatione præternaturali, vel ex polyposa jam concretione, lipothymiam syncopen & palpitationem cordis, anxietates præcordiorum rapiuntur; In reliquis visceribus & vasis, liene, hepate, obstructions, indurationes & scirrhi, icterus, hydropes, leucophlegmatiæ ac cachexiæ & scorbutus, abscessus & exulcerationes facile oriuntur. Atque tandem etiam hæc vitia a mucositate ac visciditate, lentore ac acrimonia sic contracta in ventriculum & intestina ipsa iterum redeunt, & ibi singultum, cardial-

dialgiam, inflammationem ventriculi & intestinorum, tormina, nauseam, vomitum, choleram, fluxiones alias ventris, obstructions vasorum & glandularum pertinaces, tumores & indurationes, secretionumque impedimenta, corruptiones &c. efficiunt. Alibi eadem quoque hæmorrhoidum & mensium in foeminis depravatum negotium, fluorem album, gonorrhœam, malum corporis habitum, hydropes, tumores oedematosos, calculosas in cavitatibus concretiones speciatim in renibus, urinam reddendi difficultatem atque ejusmodi alia procreant. Ex hoc colligitur cur subadstringentia a Riverio ni fallor ac Scherbio & ab aliis tam multis herbæ omnes vulnerariæ in præservatione & curatione calculi laudentur & commendentur.

§. XIII.

Similiter artus afficiuntur, in quibus vagus fixusque morbus articularis, rheumatismus, malum ischiadicum, exsurgunt. Nec non cutis vitia foeda, pustulæ, scabies, impetigo, psora, vitiligo, albus, melas, ipsa lepra græcorum atque exanthemata ejusmodi alia exinde proficiunt, & morbus auriginosus habitum occupat, alienoque tingit colore. Imo cum materia nutritia incongrua viscida & acris per hanc viam partibus omnibus accedat, nutritio totius corporis depravatur. Atque ex acrimonia sui juris facta ac pro ejusdem benignitate ac malignitate majori aut minori, sensiles partes continentes plus minusve irritantur, ut contenta, fluida, humores nempe & spiritus præter naturam per eas ferantur, exagitantur, tumultuantur, turgescant, majori in copia inordinate affluant, impingantur, & tandem qua data porta effluant, totaque humorum crasis temperata pervertatur. Insuper languores, febres varii generis, intermittentes atque errantes, quæ frequentissimæ sunt, & generi hominum inimicissimæ, biliosæ, continuæ, duplicatæ & triplicatæ, imo malignæ, purpuræ, morbus hungaricus & febris castrensis, petechialis, itemque pestilenciales inde ortum trahunt, quæ ut plurimum errores, in cibo & potu commissos, & incongrue assumpta in annonæ caritate a pauperculis, insequuntur, quemadmodum jam olim apud Græcos notum proverbium est: *μετὰ λιμῆς ὁ λοιμὸς*, post famem pestis: in quibus, ut

tam phænomena & accidentia præcedentia, & non raro morbum per totum ejus decursum comitantia, nausea v. gr. & maximæ præcordiorum anxietates & inquietudines, vomitus, alvi fluxus &c. quam sectiones demortuorum declarant: ventriculus & intestina tenuia ut plurimum afficiuntur. Sic in peste extinctis maculas & escharas nigras in his partibus undique obsitas Helmontius vid. Tumul. pest. p. 182. & Diemerbroeck de peste, Ambros. Paræus lib. de peste, Laur. Gieselerus obs. de peste XVIII. J. Fernelius lib. de febribus cap. XVIII. Gall. Et-schenreuterus in epist. ad Gesnerum, Th. Cornelius Consentinus alique invenerunt. Hinc & vomitus mature injunctus hæc mala & præcavet & curat. Siquidem etiam in præterita modo Massiliensi peste, ut relationes a Clarissimo Dn. D. Kanold Vratislav. collectæ referunt, p. 12. & 17. hoc observatum est. Etenim omnes fere mortui sunt, quos vomitus non purgavit. In horum numero numerantur omnes illi morbi, quos obstructiones pororum, stagnationes & pruritones causantur, a quibus horum absolvitur generatio, atque latentes sæpe morbi atque obscuri ibi forte nidulantur. His admissis in promptu est error ac vitium, quod inducitur, si non bene repurgatis ventriculo & intestinis, sudorifera calida pellentia, volatiliora exhibeantur, quibus efficitur, ut materia peccans ibi residens attenuetur, imo exaltetur, & per poros crustæ villosæ ad massam sangvineam usque, vi propellatur. Amplius dicendum est, per poros hos relaxatos nimis & per vasa lactea flatus ex intestinis massæ sangvineæ communicari, ubi æque ac in ventriculo & intestinis similiaque incommoda excitant, ut anxietates cordis & dispnoeas & ejusmodi alia mala. Notabilis in hanc rem est tumor ille flatulentus circa spinam dorfi apud Borellum legendus. Non minus notatu digna observatio est quam Pechlinius obs. phys. med. lib. VII. narrat, qui in hominis a multis ventris doloribus pectorisque angustiis tandem oppressi aperto cadavere non modo omnia intestina cum ventriculo, sed & omnes venas inflatas, atque ideo cor ipsum copioso flatu immensum in modum distentum, omni vero sanguine vacuum reperiit. Nec improbabile est flatus interdum per

rupta exesaque vasa lactea cum sero ad cavitatem abdominis transgredi, nam flatus non raro cum eo ibi intermixti observantur. Occurrunt præterea alia de aliis exempla ut sanguinis verminosi apud Plinium hist. N. lib. 26. c. 13. Paulini observat. med. phys. 15. eph. germ. N. curios. D. I. ann. 1. observ. 50. ann. VII. obs. 56. P. a. a. Castro tr. de febribus malign. & punctic. p. 15. Kirch. scrut. pest. f. II. c. 4. Borellus cent. II. observ. 72. in scabie & variolis, vermes generatos observavit Riolanus Ench. anat. & pathol. lib. c. I. 17. e vena secta majores vermes exisse scribit. Qualem observationem addit N. de Blegny Zodiac. med. gall. act. mense mayo obs. 7. & A. II. mense martio observ. 8. Aliorum observationes de vermibus ex variis corporis humani partibus excretis loquuntur, ex capite, auribus, naribus, oculis, dorso, mammis, hepate, vesicula fellea, umbilico, utero, quorum nidum sanguinem fuisse probabile est. Conferant. hujus dogmat. pathologiæ nimirum animatæ Fauctores & Auctores alii Langius & Hauptmannus, præsertim. Præter vermes alia quoque animalcula ex humano sanguine prodiiisse alii Auctores testatum eunt. Borellus centur. III. obs. 4. insectorum balæni morphorum mentionem facit N. de Blegny Zod. med. gall. mens. Junio anno 2. observat. 14. refert laceratam minimi digiti longitudinis e vena egressam esse.

§. XIV.

Ulterius ad alterum vitium progressio fiat, ubi tota tunica, a copiosa materia incongrua, corrupta, crassa, pituitosa, & muco lento atque tenaci, aut ab acido quodam, austero atque acerbo constringente, quod hypochondriacos consummatos frequentissime occupat, & ægerrime imprimis has spongiosas partes afficit, aut a calculosis concretionibus aut a cicatricibus inductis atque induratione & scirrho, ut de singulis passim occurrunt observationes, præter naturam est obsessa, incrustata, ejusque pori repleti, obstipati, angustati, coarctati, contracti corrugatique atq; coaliti. Quo ipso vasa etiam lactea, quæ exinde egrediuntur, non raro simul eodem malo afficiuntur, adeo ut aut tenuis tantum & aquosa portio & paucum aut nihil prorsus admittatur, & lymphæ itus & redivus, atque chyli impedia-

tur per poros distributio, quod vitium senibus & iis, qui digestio-
nis debilitate, & frigido, ut ajunt, ventriculo laborant, admodum
familiare est. Ex quo non modo humorum nimix congestiones
ac stagnationes in intestinorum canali, in corruptiones mox
abeuntes, sed & anorexia, artuum lassitudo totius corporis ema-
ciatio, viriumque successiva & tandem totalis prostratio, animi
deliquia, febres intermittentes, flatulentia molestissima hypo-
chondriorum & anxietates, (cum flatus per poros intestino-
rum non possint transire,) alvi retentio atque segnities cum
ipso malo hypochondriaco, quod totum flatibus debetur, hy-
dropes, coeliaca passio, & elaborati, chyli excretio seu lævitas in-
testinorum, atrophia, marasmus (quoniam in senibus minutissimi
canales angustantur ac concidunt) febris lenta & hæctica lenta-
que mors propullulant atque sequuntur. His de causis obser-
vationes quasdam collegi in foemina quadam Lipsiensi, quæ per
quatuor annos anorexia laboravit, indiesque macie est confe-
cta, & tandem fere consumpta, præterea semper de motibus in
abdomine molestissimis oculisque patentibus est conquesta, ac si
animalia viva per intestina errarent, quæ, cum per quatuor pro-
pemodum menses convenientibus remediis, interpolatis laxan-
tibus, & alterantibus, esset curata tandem ex laxantibus pilulis
densissimam pituitosam, concretam materiam copiosam placen-
tarum ad instar, cui multi vermes ac lumbrici inhæserunt, re-
jecit, ex quo indies continuatis tandem remediis melius se ha-
buit, appetitu ordinario ac nutritione redeunte, quiescenti-
busque abdominis motibus. Nec a vero longe abesse censeo,
si cachexiam illam virginum chlorosin dictam, mensibus obstru-
ctis junctam ac pedissequam inter pravæ digestionis vitia refe-
ram quoniam ab erroribus diætæ, & imprimis assumtis visci-
dis, mucidis, acidis, constringentibus, ut acidorum abusu pla-
centis pingvibus & calidis &c. sæpius accidit, ubi ventriculi &
intestinorum tunica villosa & glandulosa amurca & crassa pi-
tuita est obseffa. Atq; adeo de ipso fluore albo mulierum idem
dicendum. Simul hoc juvantia docent, quippe abstergentia &
laxantia ex salinis neutrisq; salibus, ut & thermæ & aquæ salubres
salinæ, egregiam his opem foenerantur & sine quibus reliqua
omni

omnia licet & optima balsamica mihi nomines casta deprehenduntur. De calculosa obstipatione pariter observationem notabilem Parisiis quondam habui in vetula, macie lentoque morbo confecta atque demortua, in cujus cadavere crusta intestinorum villosa a jejuno per totum intestinorum tractum ad rectum usque materia sabulosa ex luteo alba ac friabili erat obfessa, atque pori villique ea dilatata eademque iis impacta cernebantur. Ibi quoque in alius vetulae demortuae & macie confectae cadavere raro spectaculo vidi glandulas intestinorum inprimis tenuium in hac tunica insigniter tumefactas, adeo, ut villos porosque magna ex parte comprimerent, quo chyli aditus sufficiens prohibitus fuit, Sylvius vid. ejus prax. med. lib. I. c. 16. sæpius observavit ex dysenteria occlusos poros ad vasa lactea tendentes. De intestinorum tunicarum coalitu post ulcera observationes Argenter. lib. II. cap. 10. de caus. morb. Benivenius de abd. morb. caus. c. 30. & 37. & Schenckius lib. II. collegerunt. Quæ coalitiones & indurationes, ut & maxime cicatrices, calli & scirrhii inducti nullum auxilium facile admittunt. Qua de re conqueritur modo nominatus Sylvius l. c. quod nulla nota essent medicamenta quæ cicatrices in tenuibus intestinis solvere, crustamque villosam novam, & talem quidem quæ transitum concedat chylo ad lacteas venas propellendo reparare possint. Exinde apparet, quantum peccent improvidi & nimis confisi medici quando v. g. in febribus intermittentibus promiscue & statim in principio, sine præmissis evacuantibus, & pituitosum gluten, quo obfessa est tunica intestinorum villosa, abstergentibus, incidentibus, & aperientibus, adstringentia, aluminosa, vitriolica, terrea, & famosum illud febrifugum corticem peruvia um magna in quantitate ingerunt, quibus obstructions pororum magis augment, & vel statim diarrhoeas & anxietates efficiunt, torminumque mineram & causam febrium lentarum & atrophiae subministrant. Similem labem inferunt ii, qui, post habitis his, in variis morbis imprudenter juxta adstringentia dicta, opiata, & refrigerantia nimia præscribunt.

§. XV.

Sequantur tandem reliqua vitia, ubi tunicam nostram hu-

humor maxime corruptus, malignus, salinus & salino sulphureus, biliosus, acris, causticus, venenatus, acidus, excessivus aggreditur, qui inprimis teneras tunicarum fibras carneas æque ac nerveas & membranaceas ipsosque villos ægre afficit, & non modo eam obstipat, coarctat, sed & vellicat, corrugat, spasmus inducit, convellit, & non raro corrodit, & vellicatione sua perturbatis concitatisque immanem in modum spiritibus animalibus, simul alias partes in consensum trahit, quibus, per nervos præsertim, magnum intercedit commercium. Ea enim omnis motus indoles est ut facillime & longe lateque in distans sese extendat. Nec alia pars corporis, humani facile tam gravibus spasmodicis motibus & omnis generis doloribus fixis vagisque urentibus, perturbantibus, rodentibus, lancinantibus, pungentibus, distendentibus, expandentibus, gravativis, prementibus, pulsantibus, contorquentibus, contendentibus afficitur, quam intestina, ob membranaceum atque nervosum, quo hic gaudet canalis, contextum & multiplicem causarum concursum. Acriora assumpta caustica, venena, vomitoria, purgantia, drastica, vermes, cruditates nidorosæ & acidæ summe corruptæ hic accusanda veniunt. His speciatim sine dubio adscribendum esse puto, quod in quibusdam acidorum vinorum nimix ingurgitationi deditis observavi, eosdem dejectionibus alvi cum torminibus & flatulentis, abdominis, vix compescendis, correptos fuisse, arrosis forte intestinorum tunicis. Proin non modo in intestinis cardialgiæ, anxietates præcordiorum, colicæ convulsivæ, passionēs coeliacæ, imo & iliacæ, vomitus, cholera, ipse morbus niger Hippocratis, dysenteria, inflammationes & sphacelosæ corruptiones, & ejusmodi deleteriæ causæ producuntur, sed & irritant dein irritata, (intestina) ac afficiunt longe remotas partes, vasa sangvifera spasmodice afficiendo, nervos vellicando, incolasque illorum spiritus animales in ataxiam concitando, quo ipso humores modo ad has modo ad illas partes pelluntur, eæque infarciuntur, v. g. caput, pectus, renes, vesica urinaria, hepar &c. atque ita sæpissime epilepsia passionēs hysteriæ, hypochondriacæ, paralytis, paresis, apoplexia, atque similes capitis affectus ex primis viis suboriuntur, spasma-

spasmodice nimirum affectis fibrillis nerveis ac membranaceis aut ruptis tenerrimis cerebri vasculis. Hinc horripilationes, nausea & ad vomitum inclinatio, faciei intumescencia & rubor ac stupor apoplexiæ imprimis junguntur. Quare apprime Henricus ab Heer obs. XVIII. scripsit: Plurimi nostratium incurrun apoplexiam ingluvie & commensationibus. Hinc vomitoria, opportune exhibita, quæ tunc ingentem humorum corruptorum, biliosorum, nigricantium saburram exonerant, felicissime apoplexiam paralyfin aliaque ejusmodi mala præcavent, avertunt, ac curant. Conf. Helmont. lib. de morb. sed. Wedelius pathol. dogmat. p. 135. Angelus Sala, Joh. Langius, ut plures alios taceam. In hanc rem & Rhasis notabilis observatio est, multos paralyticos per supervenientem diarrhœam curatos fuisse. Catalepsis a vermibus intestina rodentibus sæpius fit. Quid frequentius est, quam quod caput ex vitio primarum viarum male se habeat ac doleat, vigiliæ &c. exerceant, & aurium tinnitus, scotomia frequentissime ab acido intestina vellicante visus læsiones, aphonia, constrictiones faucium, strangulationes, foeminis imprimis familiares, proveniant. Nec desunt de primarum viarum cum thorace consensione testimonia eaque quam plurima. Cui tussis stomachalis ferina sicca ignota esse potest? Sic Willisius de morb. convuls. c. XII. p. 140. affirmat, in asthmate convulsivo periodico, tussique convulsiva pulmones sanos ac integros esse, mineram vero malorum in intestinis sæpius reperiri. Atque Tulpus lib. IV. cap. XLVII. testatur: Febrem syncopalem a bile corrupta exortam fuisse. Unde & in ejusmodi affectuum curatione vomitoria ac laxantia, præcipitantia, nitrata, acrimoniam temperantia Riverius in obs. ac praxi, Ballonius vid. lib. I. epid. p. 62. ne plures nominemus, expertissima remedia afferunt. De infimo ventre res pariter notissima est, de quo hypochondriacum hysteriæque malum ex mensium obstructione vasorumque mesenterii saltem adducere hic erit satis.

§. XVI.

Similem in modum de reliquis sentiendum est, ac fere de omnibus in universo corpore partibus totoque nervoso genere.

K

Hinc

Hinc v. g. experimur frequentissime, violentas animi pariter ac corporis passiones alvi fluxiones concitare. Doloribus vexatis intestinis, febres, dolores variarum partium longe remotarum, inquietudines, cutis universæ pororum constipatio & corrugatio, horripilatio &c. prodeunt, quæ tunc sympathice patiuntur, quoniam illis cum intestinis per nervos maxime intercostales magna intercedit necessitudo ac mutua dependentia, consensus atque commercium: & vice versa, illis læsis, læsio in hæc quoque redundat. Sic, læso cerebro a vulnere ac plaga graviori & vellicato a calculi per uretheres transitu, biliosi vomitus accidunt & alvi dejectiones, manifesto indicio, vasa choledocha & intestina spasmō affici. Hinc in ejusmodi morbis spasmodicis urina aut parce fluit, sæpius supprimitur, aut pallida, aquea tenuisque redditur: indicio rursus, ob constrictas angustasque vias aut insufficientem aut subtilem saltem materiam transmitti. Speciatim adhuc indicare convenit, a vellicatione inductos spasmos, intestina constringentes, hæmorrhagiarum in variis partibus constituere causas. Quippe vasis sangviferis, ventriculum & intestina perreptantibus, sic constrictis angustatisque, sangvis non potest libere circulari: sed ex his ad alias vicinarum partium venas pellitur, quas præter modum extendit ac urget, ut ad proxima loca cum impetu ruat, usque dum pressis ruptisque vasis apertisque illorum osculis alicubi effluat, adeo, ut nullus dubitem affirmare, nullam facile hæmorrhagiam sine internis vasorum obstructionibus esse. Quod autem ut plurimum hæmorrhagiarum, quæ sine externa læsione contingunt, in intestinis & visceribus infimi ventris lateat causa, exinde fit palam, quia omnem fere sive narium hæmorrhagiam, sive hæmoptysin aut sputum, vomitumque cruentum, morbum nigrum Hippocratis, aut mensium hæmorrhoidumque fluxum, inflatio abdominis, spasmodici motus, dolores pressorii, tormina ventris, extremorum infrigidatio ac horripilatio cum pulsu arteriarum magno, ac vehementi partis, ex qua effluit sangvis, intumescencia, rubore & dolore gravativo &c. præcedunt & comitantur. Hinc etiam frequentissime hypochondriaci & hysterice

ricæ foeminæ, quibus ordinario spasmi ac obstructions in intestinis ac visceribus sunt, hæmorrhagias experiuntur.

§. XVII.

Sæpe etiam non solum ab assumtis causticis, atque venenis, sed & in morbis quibusdam, ut in dysenteria & phthisi, ceu observationes Autorum ferunt, ab acrimonia proclive abrasionis, exesionis, denudationis & erosionis periculum est, quo contracto, tunicæ hujus defectum gravibus dirisque symptomatibus & exitio miseri luunt, & ut plurimum gangræna & sphacelo vitæ cruciatibusque finem imponunt. Sic totam interiorem intestinorum tunicam excretam esse Tulpius obs. lib. III. cap. 17. refert. Æque villos totos cum glandulis abrasos per totum pene intestinorum tractum in cadavere hominis, dysenteria demortui, in Amstelodamensi nosocomio me vidisse quondam memini. Fuit quoque, cum ejusmodi vitium Tiguri, quæ primaria Helvetiæ urbs est, sub manu ductione Clarif. ac Experientif. Dn. D. Joh. Muralti notavi, prout ex sequenti historia constat. Vir XXXVI. circiter annorum melancholico-cholerici temperamenti, strictioris macilenti corporis habitus, ad iram proclivis, & præter modum aliquando ab ea motus per trium septimanarum fere spatium ægrum se sensit, subinde tamen lectum deseruit, & de appetitu imminuto, nausea, colicis passionibus, modo dejectionibus alvinis serosis, modo alvi adstrictione, per aliquot dies perseverante, inflationibus ventris constrictoriis, anxietatibus, inquietudinibus, & doloribus colicis conquestus est. Pulsus erat durus, & urina pallida ac tenuis. Vinum, succum citri, cum, saccharo, quo alias delectabatur, edulcoratum, cerevisiam, spirituosam, & pulveres terreo-salinos laxantia, & frigidiusculum serenum aerem plane non ferebat, ad auctis exinde dictis symptomatibus. Circa tertiæ septimanæ finem corporis extrema calido influo destituebantur, & exactis aliquot diebus, macie confectus, spasms immanibus subortis, mortuus est. Facta apertione tunicæ duodeni atque jejuni intestinorum arrosæ, villosa præcipue erosa & inflammata conspicebantur. Memini etiam adhuc, me ex B. D. Ortlobio audivisse observationem de viro quodam primario, qui, præserva-

tionis (tempore pestis Lipsiensis) gratia, acida, succum inprimis citri, quotidie majori in copia assumsit, & a peste quidem immunis mansit, attamen colica convulsiva demortuus, cujus ventriculi & duodeni atque jejuni intestini tunicæ, inprimis villosa, tota fuit erosa, adeo, ut in ventriculo tria foramina conspicerentur, per quæ cibus & potus in cavum abdominis sunt prolapsi. Hinc etiam patet, ut experientia docet, cur dysenteriam graviolem ut plurimum colica passio & marasmus sequi soleat. Willisius in pharmac. rat. f. II. cap. I. Villosam crustam in gulosis & bibonibus esse ex parte detritam, testatur. Exinde colligitur, quanta totius animalis œconomix perniciēs haud simplici modo ex vitiata hac tunica oriatur.

§. XVIII.

Satis de his nobis verba fecisse videmur. Alterum, quod habemus institutum jamjam persequamur. Scilicet, quemadmodum tunica intestinorum Villosa multis morbis dat sedem, partem mandantem, occasionem ac causam; ita & in morborum, longe etiam distantium, curatione immediatum concedit subiectum. Quoniam omnia medicamenta in corpus assumpta, quæ facile possunt per subtilissimos poros tunicæ Villosæ, vasorum lacteorum, transire, ut tincturæ, essentia, spiritus, oleosa subtilia, salia liquefacta, per hanc chyli viam ad massam sanguineam transeunt. Quantumvis etiam enumeres plura eorum, quæ, in corpus assumpta, operationem instituunt, non saltem evacuantia, vomitoria, purgantia, laxantia, sed & alterantia, fixa adstringentia, terrea, terreo salina, & omnia quæ sub præcipitanti titulo veniunt, & quæ sub forma pulverum præsertim præscribuntur, qualia in schedulis medicorum utramque faciunt paginam, quæque certe universaliora sunt alterantia atque in pluribus affectibus egregium officium collocant, adeo, ut polychrestorum remediorum titulum jure mereantur, quorum plerum paucissimæ tantum partes, aut etiam sæpe prorsus nullæ, ad sanguinem remotasque partes, forte affectas, perveniunt, sed immediate & unice tantum primarioque in intestinis, & præcipue in tunica villosa & per eam suam exerunt operationem. Nam rem recte æstimantibus constat, poros & tubulos

los tunicæ Villosæ atque vasorum lacteorum in naturali sua constitutione subtilem saltem succum chylosum admittere, heterogenea & crassiora ut pulveres, & potus etiam genera, crassiora vina, cerevicias, potulenta amaricantia crassiora coffee &c. & adstringentia terrea & terreo-salina & sulphurea, quæ solvendo non sunt, bilemque crassiorem excludere, cum fecibus foras excernenda, quorum quædam ideo etiam eas fusco colore, ut chalybeata, saturnina & quædam ex auro, imbuunt. Sic cinna-baris tota cum sulphureis suis partibus, ut per experimenta facta constat, iterum, ut est assumpta & bene rubra, redditur, ut jam de aliis taceamus. Nec medicamenta etiam subtilissima & soluta salina & sulphurea volatilia, ut & aquosa, thermæ, acidulæ decocta & infusa calida & lignis, rad. herb. &c. pro diætâ adhibita ad sanguinem integra veniunt, sed in ventriculo & intestinis maxima ex parte alterata, saturata, enervata, adeo, ut eo delata ibique commixta parum admodum activa sint, nec ad desideratum effectum edendum, aut aliis partibus implicita & mixta hæreant ac remaneant, aut per alvum exeant. Siquidem thermæ v. gr. aquæ Carolinæ in quibusdam subjectis & quidem in pluribus eorum si tepidæ, in omnibus fere si refrigeratæ exhibitæ fuerint, saltem per alvum operationem suam instituunt, & tota earum quantitas per alvum iterum educitur, nihilominus tamen suum officium in sanando egregie præstant.

§. XIX.

Operationem vero hæc medicamenta suam potius exerunt, atque adeo curationem potissimum perficiunt, (si ita in genere loqui liceat, cum, si exacte res consideretur, quorundam usus passivus magis quam activus sit:) dum hanc ipsam tunicam immediate afficiunt, quando ad eam appellant, ipsis villis adhærent moramque ibi nectunt, ac eam ejusque poros ad statum naturalem reducunt eosque abstergunt ac liberant, apertos servant, obstructions tollunt, ac averunt, mucum viscidum incidunt & resolvant, aut acerbum, austerum, acidum, adstringens acre causticum, rodens & vellicans salinum aut salino-sulphureum, sive in primis viis genitum sive ex massa humorum apportatum, & biliosum, plus minusve volatile & summe mobile

imbibunt, præcipitant, temperant, invertunt, diluunt, eluunt, figunt & cohibent, edulcorant, aut bilem inertem acuunt, spiritus animales ut uberius influant, invitant, aut vi sua tonica leniter adstringendo, tonum firmannt & restitunt, præter naturam patulos & laxatos reducant, fibras motrices ad contractiones animant ac sollicitant, stimulant, motum ulterius continuandum juvant, ipsos glandulosos apices, ut liquorem reddant, molliter afficiunt, atque ipsas præternaturales fibrarum membranosarum & nervearum vellicationes, & erosiones, crispationes, spasmos & convulsiones inductas demulcent, corrigunt, ulteriorem progressionem & affectiones inhibent, ut & ipsum affluentem chylum cum lymphâ depurant, attenuant, acidum deturbant, eique consistentiam legitimam conciliant, vi medicata inficiunt condiuntque, & illius distributionem, excernendorum vero ejectionem juvant, & viam simul in sequentibus medicamentis expeditam parant, quibus effectibus fonte ac scaturigine malorum obstructa, & rivuli exinde emanantes sua sponte exsiccantur. Dictis faciunt fidem phænomena, quæ in praxi medica toto die occurrunt. Uti enim totum corpus spirabile est ita etiam totum sensibile, hac parte læsa, alia, læditur & dolet & sentiente parte aliqua sentiunt facile omnes, quod Hippocrates jam dudum dixit. Per naturæ similitudinem, contiguitatem enim & propagationem membranarum & nervorum illorumque fibrarum elasticitatem totum eorum systema afficitur & partes motus suos communicant, ejusmodi vero partibus admodum sensilibus omnium vasorum & animalium instrumentorum compages componitur, ut motus fluidorum sanguinisque circuli in partibus, nervosarum ac membranosarum exquisitiori motu & sensu gaudentium, systematis nervorum & fluidorum progressus & circuli atque motuum vitalium & animalium harmonia & conspiratio exsurgat amica. Talem naturam, conditionem & effectum in aliis quoque instrumentis non animatis quidem passim exemplo & experimento chordæ aut funiculi videmus. Utile quoque & aptum erit in comprobationem & illustrationem quandam ad alias remediorum & medicamentorum, quæ aliis partibus applicantur, operationes, animum revocare, in
cujus

cujus rei exemplum modo errhina jam & clysmata nominare libet. Etenim de illis constat eorum usum, in quam multis interioribus affectibus admodum proficuum esse, licet etiam ex cerebro nihil per ea descendat, ut per hodiernorum Autorum, qui hanc rem probatam dederunt post Galenum præsertim Willisius, Vieusens, Diemerbroeck, Schneiderus, contra superiorum seculorum Medicorum sententiam vid. Laurentius oper. l. XI. cap. XV. p. 583. Fernelius physiol. lib. I. cap. IX p. 21. Liddelius art. med. lib. V. cap. VII. p. 698. Re enim exactius reputata, omni asseveratione affirmandum est, errhinorum jam in plerisque operationem nullam aliam esse, quam ut nervos vellicent, solidasque & fluidas partes in motum concitent, ut in apoplexia, caro omnibusque affectibus soporosis, similibusque fieri assolet. Tametsi mihi nullus dubitationi locus superest, asserere, quasdam etiam errhinorum partes arteriarum tunicas earumque poros penetrare sanguinique ipsi commisceri, ipsumque ad cerebrum usque deferri, ut sua efficacia ac vi, qua pollent, humores viscidos, lentos crassosque aut stagnantes atque hærentes dissolvere & subtilizare, motumque rursus fortiolem imprimere ulteriusque promovere queant. Sternutatoria, si sunt, totum corpus concutunt. De his (clysteribus) pariter advertentibus comperiet illorum usum admodum eximium esse & in pluribus morbis efficacissimum, licet in intestinorum rectum injiciantur columque saltem perveniant, atque ultra ejus valvulam vix trans-eant. Plura succurrunt exempla atque testimonia, in frictionum, pediluviorum adhibitione ac fomentationibus, in unctionibus, item in sessionibus, in purgantium umbilico, vel plantis pedum applicatione. De tactu lobi auriculæ de quo Th Bartholinus hist. anatom. cent. IV. 80, experientia haud simplici edoctus asserit eum reliquas partes in consensum trahere & summo æstu, si frigida aqua lobo adspargatur, universum corpus in consensum trahi & refocillari &c. In emplastrorum sacculorum impositorum aliisque variorum remediorum generibus applicatione idem videmus. Hinc si hypochondriacis, viscerum, lienis, hepatis obstructionibus & atonia laborantibus terreo-salina aut terrea salcem absorbentia lap. 69, C. C. raspatum aut ustum &c. præscribuntur, al-

vum

vum laxatam sentiunt, non aliter ac si laxantia assumssent & exinde se habent quam optime. Majorem adhuc ejusmodi operationem atque effectum a limatura martis habebis, partim quia tonum restituit, fibras ad motum edendum invitat, acidum destruit, viscidum incidit, quæ eas obsessas tenuere, partim quia ab acido soluta tertium velut quoddam vitriolicum dulce, egregia abstergente aperienteque virtute præditum, hypochondriacis inprimis utile, concedit. Atque vix, duabus elapsis ab assumptione eorum horis, pulsus acceleratur, facies floridior & coloratio fit &c. quam accelerationem in specie a limatura hac, ad massam sanguineam atque ad cor delata, procedere absit, ut quis existimet, cum longe verosimillimum sit, ex primis viis hunc effectum & leniter stimulis fibris nerveis præsertim, auctoque exinde in reliquis omnibus vasis successivo sanguinis motu procedere. Hinc &, qui spasmodicis obnoxii sunt tenerrimæ constitutionis homines, foeminae delicatæ & maxime hystericae martialia ejusmodi ægre ferunt, & protinus in illis spasmus aut augentur aut concitantur, evidenti sane argumento, in ventriculo intestinis, canali illo nervoso & membranaceo, qui, ob varia affluentia, quæ recipit, spasmodicorum admodum fertilis est, per hunc stimulum eos exinde oriri. Ea rursus fixa ut ungula alcis medulla saxorum, bolus armena, terra sigillata, unicornu fossile, lap. cancr. &c. ad drachm. semis assumpta, sudorem provocant sat citum & largum, non certe ad massam sanguineam delata, id præstant, sed, ut potius reor, dum agunt in partes obvias, & chylum cum lymphâ tenuiorem subtilioremque reddunt, qui ad sanguinem delatus, in eumque mutatus facilius transpirat &c. Eadem turgentem, ebullientem ferocientemque universam humorum massam sæpissime in primis viis præcipitando, materiam vellicantem corrigendo, placando sistendoque motus irregulares in membranis nervosis sedant ac corrigunt, adeo ut dubium sit, an etiam eo delata talem effectum producere valuisent. Lap. cancr. in pleuritide specificum non secus ac. antimon. diaph. martiale in variolis esse dicuntur, qui tamen pleuram non attingunt, notante Sachsiso gammarol. p. 662. & 719. Contra eandem atque anginam man-

mandibulæ lucii pisc. & dentes apri, unicornu marinum in erysi-
pelatibus illorumque æsta apud præcticos decantata remedia
sunt; lapidem spongiæ colli strumas destruere, medullam saxo-
rum stranguriæ, os sepiæ gonorrhœæ mederi, expertis constat:
ungula rangiferi rasata pro infallibili remedio contra animi
deliquia venditur. Vid. Talanders curieuse Reisen P. II. p. 14.
crystallum montanæ præparatam & lac lunæ in mammis lac
augere, & osteocollam in fractis ossibus occalescentiam pro-
movere, lap. cancr. in vulneribus pedum ruborem, ardorem &
inflammationem sistere videmus, quæ vel ab unico cochleari vi-
ni acidi mire exasperantur. Quis vero facile crederet aut pro-
baret, has materias in mammis ac pedibus fractis læsisque &c.
ipso materiali sui contractu id efficere. Febris hæctica, lenta,
in quibus tunica ventriculi & intestinorum, Villosa, glutine quo-
dā crasso atque corrupto, acido, acri, nidoroso obsessa est atque
obstructa, non raro in principio unico vomitorio aut paucis
laxantibus saltem ex abstergentibus, salinis, terreo-salinis, arcan.
duplic. tartar. vitriol. sale tartari, sale ammoniac. nitr. mercur.
dulg. & similibus, quæ materiam hanc resolvunt, abstergunt at-
que auferunt, insequentibus subadstringentibus & roborantibus,
atque sic ulteriorem materiæ peccantis per crustam villosam
accessionem impredientibus, feliciter curatur; si in massa humo-
rum jam inordinatus & concitatus nimis est motus, præcipitan-
tibus, terreis & terreo-salinis, nitratis, antihectico. Poterii, nitro
depurato, lap. cancr. &c. tandem etiam cedit. Febres inter-
mittentes famoso illo febrifugo, cortice Peruviano, uno quasi
ictu, aut etiam quandoque rad. gentiana, costo arabico, cor-
tice ligni guajaci tamarisci &c. concidunt, aut paroxy-
smi, qui insequi alias solent, emanent, atque sic in ventriculo
saltem aut in intestino duodeno operationem fieri, in aliis au-
tem locis extra hanc aut parum aut nihil prorsus assumpta hæc
remedia operari apparet. Reliquæ etiam varii ordinis febres,
quæ generi humano frequentissimæ sunt, nedum omnes a qui-
busdam, ut &, ab Anglis præsertim, epilepsia, hypochon-
driaca & hysterica pathemata, & a Gallis mensium suppressio-
nes & pallidi foeminarum colores, eodem cortice aut frequen-

tius per pulveres aut potiunculas ex præcipitantibus vulgo curantur, atque simul symptomata comitantia, præcordiorum anxietates, inquietudines, irritationes, jectigationes, agrypnias, cutis constrictam & aridam sopiunt atque emendant & transpirationem atque sudorem restituunt. Chalybs, lapis hæmatites pulverisatus atque assumtus tinctura sulphuris vitrioli & similia hæmorrhagias narium, hæmoptysin, mensium fluxum nimium aliasque sanguinis fluxiones præternaturales inhibent, tinnitum aurium, tussim sic dictam periodicam stomachalem atque ferinam soli pulveres terrei salini præcipitantes vesperi sumti penitus tollunt. Poterius celebratissimo auro suo diaphoretico fixo aut magnesia saturnina, aut luna terrestri firma atque compacta, contumacissimas & inveteratas paralyses, melancholiam, vertiginem, palpitationem cordis, icterum contumacissimum, impetiginem, causum, hydropes, pedum tumores, podagram & malum ischiadicum eradicavit funditus. Vid: Excel. D. F. Hoffmanni not. ad Poter. p. 11. 21. 35. 39. 79. 80. 87. 96. Convulsivi infantum motus familiarissimi ab acidis & biliosis corrosivis succis primarum viarum pulvere marchionis & cinabari, aut specifico cephalico D. Michaelis felicissime illico auferuntur ut epilepsia a limatura auri & visco corylino atque quercino sedatur, qui pulveres quomodo per poros Villossæ tunicæ obliquos circumvolutaque vasa lactea ad caput &c. feratur & in cerebro & in medulla spinali, horumque membranis lympham viscidam, acrem subsistentem rapiant aut resolvant ac temperent haud mente satis concipere possum. Qui cruditates in primis viis alunt, vel buccella panis mane sumta, vertiginem, capitis dolorem, oculorum obfuscationem avertunt. Sed ubi finis foret, ulterius si pergere vellentus, cum etiam hæc adiecisse sit satis. Hoc ipso pariter nodus is solvitur, qui adeo multorum hominum ingenium torset, quomodo ejusmodi corrigentia in massa sanguinea sanationem perficere possent, cum eorum transitus ad eam usque dubius esset, & minori temporis spatio sæpius efficerent, quam quidem ad eam pervenire possent. Ex præfatis colligitur, quam bene suo officio & ægrotantium saluti prospiciant medici, si universalia sic dicta & ejusmodi

modi alia præmittant atque adhibeant, quæ tunicam Villosam liberant, abstergunt, mucum tenacem incidunt, acidum & austerum temperant, corrigunt & evehunt, tonumque firman- &c. Quod optime fit præsertim per salia deterfiva, temperantia, præcipitantia, invertentia, laxantia, roborantia. Quare laudis fructus pro eo ac par est Martiano, Ballonio ac Riverio imprimis tribuendus est, qui diligentissime monent atque hortantur, ut medici primarum viarum provide in omni morborum curatione hoc modo habeant rationem.

§. XX.

Ut per tunicam Villosam ejusque poros vitia ad massam sanguineam & reliquas partes transmittuntur; ita & hæc ab iis recipit ea, ut primæ ipsæ viæ varie afficiantur, quippe mutua harum partium conspiratio est. Atque sic natura per hanc, morborum præservationem & solutionem non raro molitur, quando v. gr. diarrhoeas spontaneas bono & salutari successu exinde scaturire cernimus. Hoc maxime per glandulas fit quas habet intertextas & forte per ipsos villorum apiculos, quos glandulosos Clarissimus Brunnerus esse dixit, & antecedentia referunt. Nimirum subinde accidit, ut ex sanguinis quod oceano excrementitiæ partes salinæ, sulphuræ, acres &c. ad intestina deponantur, & ibi ex acriori vitio diarrhoeæ, dysenteriae, cholerae, ex acerrimo, inflammationes ac corruptiones & sphacelationes producantur. Ejusmodi frequentissime in plethoricis, cacochymicis, scorbuticis evenit, si forte auræ frigidiori se exponant, ex quo, transpiratione impedita, serum excrementitium simul atque laudabile, uti ad alias partes, asperam arteriam, glandulas colli &c. ita & in tunicas ipsarum primarum viarum secedit, siquidem & in hanc rem notabile est, sub catarrhorum accessionem, exacerbationemque tensam, duramque fieri alvum. Dictum modo a nobis Riverius comprobatur cent. I. obs. 66. dum ait: Quoties alvus resistabat, catarrhus affligebat graviter, & fluxu alvi redeunte, catarrhus cessavit. Imo in medica praxi exempla empyematum thoracis per intestina & alvum expurgatorum occurrunt, qualia & Galenus (vid. de loc. affect. lib. VI. cap. 4.) vidit. Massa enim sanguinea turgescente,

sero five sensim five confestim accumulato, aut per febrilem motum ac fervorem liquato, stimuloque accedente, five ab humoribus facto, five in intestinis contracto, onus hoc natura, per arterias coeliacas maxime allatum, deponit. Sicque ab impedita forte præternaturaliter secessione, per poros cutis aliasque vias tenuissimæ indolis salino sulphureæ, excrementitiæ sordes, aut serum etiam nimis lentum, crassum & viscidum exinde & ejusmodi particulis commixtum, quod per alia spiracula non facile excerni potest, per hanc viam publicam secernuntur. Sanguis etiam, dum per venas mesaraicas, venam portæ, hepatis viscus difficiliter lentiusque movetur, quod in vitæ sedentariæ deditis, hypochondriacis, cachecticis, senibus maxime accidit, mora atque stagnatione impurus evadit, & feculentias per glandulas in intestinorum canalem transmittit. Rursus autem ex retrocedentibus cutis exanthematibus, variolis, morbillis, purpura, scabie, impetigine &c. ut reliquæ intestinorum tunicæ, ita præcipue Villosa ordinario male afficiuntur, exitiumque patiuntur, siquidem, ut Observationes testantur, hæ erosæ, inflammatæ, exulceratæ, sphacelatæ sunt inventæ, quod B. D. Ortelobius & Christ. Ludov. Welschius confirmarunt, qui varios ex purpura, morbo Lipsiensibus familiarissimo, retrocessa demortuos secaverunt, atque semper tunicas intestinorum, præcipue Villosam, inflammatas corruptasque invenerunt. Eadem labes ibique deprehensa est ab illis Clarissimis Medicis in iis, in quibus purpura non sufficienter ad habitum esteducta. Ex his modo hic superiusque allatis intelligi potest, intestina publicam solennemque diversarum ac copiosarum materiarum, quarum aliæ laudabiles ac necessariæ, aliæ vero aliis sunt peiores, esse cisternam, esse regiam promovendarum viam nutritionis, sustentationis, correctionis, curationis, per naturam æque ac per artem æmulam, institutæ, esse sanitatis ac vitæ pariter ac morborum, causarumque morbificarum mortisque officinam.

§. XXI.

Quod si itaque res se ita habet, quod tam utilia tamque necessaria munia & perficiat tunica Intestinorum villosa, & tantum sanitati & vitæ intersit eam rite constitutam esse, tantaque

taque mala secus exinde proficiscantur, indicata in superioribus paragraphis maxime vitia, quibus vitiatur, sedulo sunt præcavenda atque evitanda; præsertim cum vitium primæ digestionis vix satis in alia corrigatur, adeo, ut & idem malum sæpe ad suum recurrat principium, nam & hæc ipsa vitiosorum humorum circulatio & multiplicatio est, quæ difficilem maxime eorum reddit curam. Hoc fine inprimis potimur, cum talis sit chylus, qualia sunt assumpta, si quivis sibi caveat sedulo præsertim a cibis viscosis pingvibus, glutinosis v. gr. piscibus, in piscinis nutritis, tincis &c. durioribus, tenacibus, compactis, verbo difficilis digestionis & flatulentis, distendentibus. Qualia sunt: panis durus, mucidus, non bene fermentatus & coctus, placentæ calidæ & pingves, lac & lactinia nimia & ventriculo acidis cruditatibus repleto ingesta, inter quæ lac ovillum inprimis ob crassitiem accusatur. Accusatur hinc & lardum, inprimis vetus, caro vervecina tepida assumpta, superingestoque præsertim frigidæ aquæ aut cerevisiæ haustu. Abstinentum pariter est ab acidis excessivis, nimis constringentibus, acerbis, acutis, scindentibus, lædentibus rigidis, austeris, acerbis, fructibus horæis immaturis, prunis, uvis, malis cydoniis, pyris, mespilis, fructibus acaciæ & myrtillorum &c. Ex potulentis exulent vinum, præter modum acidum atque austerum, cerevisia acida & corrupta, non bene lupulata & defœcata, & aqua, quæ dura, aspera, fœculenta dicitur, a qua intestinorum eorumque pororum & viscerum obstructions, lienis inprimis, & scrophulæ in glandulis colli procreantur. Absint etiam potus nimis frigidi inprimis, calenti ab exercitiis corporis aut ira commoto superfusi, qui stuporem & lentorem ventriculo & intestinis maxime inducunt. Hinc verissime Celsus scribit lib. I. p. 28. Illud nosse oportet, quod ex labore sudanti frigida portio sit perniciosissima, atque etiam cum sudor remisit, itinere fatigatis inutilis est. De iis, qui frigido potu perierunt, legas apud Marcell. Donat. hist. mirab. lib. IV. c. VI. Quod vitium in viro quodam vidi, qui cerevisiam frigidam, ab exercitiis corporis adhuc æstuans, affatim hausit, ex quo in hæticam cum vomitibus matutinis incidit, cujus tunica Villosa ventriculi

culi & duodeni intestini crassa pituita copiosissima obfessa, atque penitus obstructa post mortem est inventa. Ejusmodi exempla in praxi frequentissima obveniunt: ex frigido potu, liberalius in corpus calidum admissio, hecticam, atrophiam, singultum, phthisin, inflammationes ventriculi & intestinorum, cachexiam, gravissimos diuturnos affectus cum spasmodicis & flatulentis intestinorum passionibus pronasci. Deleterium ejusmodi effectum spiritus vini largior & continuata potatio post se relinquit, horum enim corporum, qui hunc in quotidianis deliciis habuerunt, sectiones demonstrant, ventriculum, intestina omniaque viscera rugosa contracta, indurata, arida esse, atque bile concreta obfessa. Exulens immodicus somnus, ac socordia, quibus totum torpescit corpus, humores incrassantur omnes & obstructiones ingenerantur, vita etiam, qua contabescimus, sedentaria & intermissio commotionis agitationisque corporis, frequentiores lucubrationes, meditationes profundæ, quas amant literarum indefessi cultores: Per hæc enim sæpe relictum a cibis & cruditatibus vel ex glandulis intestinorum collectum lentorem in pituitam vitream quasi tenacissimam coagulari, intestinorumque latera obduci, incrustari, chylove aditum præcludi, observationes ferunt, qualis e. g. de Justo Lipsio habetur in vita Joh. Heurnii, qui postquam ex motus corporis defectu valetudinarius pharmacum adhibuit, pituitosam quasi fasciam ejecit. Similis casus quoque a Fernelio recensetur de Legato quodam Cæsareo, cui, per sexennium valetudinario, ex injecto acriore clystere firmus, durusque pituitosus pannus, pedis humani longitudinem æquans, est detractus. Quia & multum a purgantibus violentioribus, drastice resin. Jalap. scammon helleb. alb. & hujus farinæ aliis, ut & aliis corrodentibus patiuntur fibræ tunicarum carnosæ, nervæ, glandulosæ ac ipsi intestinales villi, quoniam illa crebris spasmis & repetitis succussionibus nimis & convulsionibus graviter invadunt, & irreparabile damnum, atoniam pertinacissimam alvi obstructionem, tubercula, excrecentias, erosiones, indurationes, inflammationes, exulcerationes, corruptiones, gangrænam, sphacelum cum ipsa morte, quæ tragoediæ tandem finem imponit, inferunt: cau-

tus

tus cuivis & circumspēctus esse debet eorum usus. — Male itaque sibi consulunt, qui consilia a pharmacopœis, medicaltris, circumforaneis petunt, quibus nihil antiquius est, quam primum statim purgantia, vehementer nimis operantia, devoranda præbere, quem infelicem eventum, ac si optime purgati essent, ut felicissimum deprædicant atque collaudant. Ex reliquis rebus indifferentibus nocet aer caliginosus & nebulosus, nimius, solis & aeris æstus, vehementiora corporis exercitia, inprimis calidissimo aere instituta, & accedente potu calido spirituofo assatim hausto &c. fornaces & balnea æstuantia nimis, quæ cruditates pituitosas, nidorosas &c. commovent, exagitant, exaltant, & ad vasa lactea vi quadam propellunt. Rursus coagulantur contenta, si corpus ex calido aere in frigidum corpus derepente transferatur. Ex animi affectibus maxime hic sunt accusandi ira atque terrores, qui spasms perniciosissimis ventriculi & intestinorum tunicas corripunt, atque invidia, odium, sollicitudo, meticulositas, moeror atque tristitia diuturna: Nihil enim magis austerum auget atque intendit, pituitam incraffat. vid. Sylvius method. med. lib. II. p. 132. & 314 inquinamenta a peripheria ad centrum revocat & poros intestinales obstruit & coarctat, quam hi, ut observationes loquuntur.

§. XXII.

Ea autem potius sunt in frequentem usum ducenda, quæ obstructions præcavent & auferunt, & poros tunicæ Villosæ liberos servant, abstergunt, crassum terrestre attenuant, & mucum, quo obfessa est, viscidum incidunt, constringens, acidum, austerum & acre causticum, biliosum vellicans, rodens, convulsiones inducens corrigunt, diluunt, destruunt, invertunt, temperant, educunt, tonum & robur servant atque restituunt & alvinas excretiones debite adjuvant. Quibus scopis egregie inserviunt in genere magis infusa & decocta calida ex herbis præsertim traumaticis, rad. cort. lignis, seminibus & floribus, ut card. bened. veron. angelic., imperator., nasturt. hortens. & aquat. salv. meliss. roris marin. absinth. cent. min. menth. agrimon. cuscut. chamædr. chærefol. fumar. lign. sassafras, santal, juniper. quajac. buxi, cort. aurant. tamarisc. citri, rad. chin. sassa-

saparill. polypod. bardan. caryophyllatæ, helen. galang. cichor. tamarisc. bacc. junip. sem. foenic. anisi, rasur. C. C. &c. in aqua & vino macerata & decocta, juscula calida, thee, coffee & thermæ præ aliis & acidulæ. In specie magis acidum destruunt absorbentia, præcipitantia, terrea & terreo-salina, alcalia, fixa & volatilia, mand. luc. pisc. ebur, dens hippopotami, dens apri, corall. creta, sanguis draconis, mat. perl. conch. os sepiæ. lap. cancr. unicorn. verum, test. ovor. terra sigill. Siles. armena bolus, oleum tart. per deliquium, sal. tart. liquor. C. C. spiritus salis armoniac. ut & martialia in primis martis limatura. Ad austeri & acerbi correctionem terrea, oleosa, salia volatilia, alcalia, ut & spir. nitr. dulcem Sylvius commendat. prax. med. lib. III. p. 501. & ejus signa, tam in intestinis quam alibi v. g. pulmonibus hærentis suppeditat lib. I. c. XX. p. 209. Acre causticum magis enervant pingua & oleosa, oleum amygd. dulc. butyrum recens, emuls. sem. 4. frigid. maj. & min. frigida, opiata &c. mucilaginosæ, ex herb. & rad. malv. alth. sem. cydon. paratæ mucilagine, gelatina C. C. tragacanth. lac & lacticia. Acri-moniam vero biliosam. magis infringunt crystall. montana calcinata, acida, nitrata vitriolica. Viscidum resolvunt, incidunt & attenuant, liquefaciunt, aquea, ut infusa & decocta modo nominata, aromatica, salia alcalia, & secundum Sylvium acida, acria, spirit. salis, nitri, vitrioli, sulphuris per camp. acetum destillatum, succus citri, neutra fixa & volatilia, ut sal ammoniacum, sal tartar. essentif. arc. dupl. sal culinare, oxymel squillit. & similia. Tonum laxatum firmit & restituunt subadstringentia ex cortex chacarill. chinæ, fraxini, sanguis drac. & similia, balsamica aromatica gummata, mastiche, succinum &c. flores hyperici ejusque essentia, terrea & terreo-salina. Quæ & fibras ad motum edendum armant & sollicitant. His indicationibus & satis faciunt amara, aromatica, stomachica dicta, antiscorbutica ut essentia rad. gentian. absinth. card. bened. chamædr. cent. min. scord. fumar. trifol. fibrin. cort. aurant. cinnamomifata rad. ari calam. aromat. galang. cardamom &c. Resinosa & gummosa G. ammoniac. in acet. solut. essentia ejus mel & mellita, atque composita magis, ut salia volatilia oleosa, sal

sal volatile oleosum Sylvii, balsam. vitæ Hoffmanni spiritus & elixiria balsamica, elix. stomachic. D. Michaelis elix. P.P. elix. rhabarb. Laxantia lenia ex phlegmagogis & cholagogis præsertim ex rhabarb. aloë rite præparata, & secundum mentem Becheri cum balsam. maritata. Ejusmodi etiam sunt pilulæ Hoffmannianæ, Stahlianæ, Hermannianæ, ex mercur. dulc. & similibus paratæ. Item tartarea, tartar. tartarifat. vitriolatus, tinct. tart. crem. & crystall. tart. Spasmos tandem ipsos & convulsiones auferunt antispasmodica, anodyna, antepileptica, ut castoreata, succinata, cinnabarina, camphorata, crocata, pulv. marchion. specif. cephal. D. Michaelis, pulv. lumbric. terrestrium, ungu. alci, dent. hippopotami, unicornu verum, tinct. benzoës, spiritus sanguinis humani, pulv. secund. human. Extract. visci quercini & similia. Nec externa hic plane de nihilo sunt olea & empl. ex oleis laurin. ol. cumin. mastich. castor. menth. philosoph. nux moschata, nard. ol. carminat. Minsichti, empl. de baccis lauri, carminativ, Sylvii & similia; Vel fodus ex mentha, thymo, majoran, organ, serpill. puleg. absinth. calendula cum mastiche, nuce moschata, mac. caryophyll. vinum, aqua vitæ, balsama, balsam. anglic. peruvianus, liquidus & similia ejusmodi interdum possunt exhiberi, præsertim quoniam subinde ex chyli confectione recrementa maxime viscida remanent, & acidum succrescit: atque si suspicio hujus vel illius vitii adsit, convenientia indicata potius eligantur.

§. XXIII.

Coeterum conveniat decens his omnibus semper victus vivendique ratio omnis, quam humanitas simul & continentia servadet, & quæ totam hominis naturam conservat, & labefactam adjuvat. Ea autem præsertim ita sit composita, ut ventriculo & intestinis bene conferat, & non faciat molestiam & negotium; indicata emolumenta impertiat, mala vero avertat: Nimirum cruditates pituitosæ, acidæ, austeræ, acres obstructions &c. præcaveantur & tollantur, spiritus animales conserventur &c. Aer igitur, quoniam inspiratus & cum cibus ac chylo mixtus maxime ad ventriculum intestinaque descendit, conducit temperatus, serenus, elasticus, purus, siccus, tenuis, & calidus

M

magis

magis quam frigidus, & suffumigiis ex succino, thure, myrrha, baccis junip. spica, majoran, lign. aloës &c. correctus. A luxuria & immodica assumendi libidine, blando illo malo, & quod accusare facilius est quam vitare, sibi temperandum, ne cruditates colligantur, & eadem ac exuberans chylus tunicarum ventriculi & intestinorum inprimis Villosæ labem ingerant, tonum mole sua destruant, debilitent, ac fibras ad actiones institutas inertes reddant, obstructions in poris vasisque pariant &c. Qua de re verissimum Italorum proverbium est, quo dicunt: Qui multum vult comedere parum comedat, & elegans satis Fernelii dictum, non, quod sapit, nutrit hominem, sed gulam. Multi enim cibi multique potus multos morbos procreare solent qui evitantur, si modice cibi & pro necessitate, atque Socratica mediocritate observata, assumantur, eique, qui boni succi mediamque atque convenientem formam inter solidum & humidum obtinentes, diluentes, incidentes, attenuantes, roborantes, temperantes, modice calefacientes, assati & duriusculi magis quam elixi & emolliti nimis, pultes ex frugibus oryza panico, milio, pis, avena, frumento saracenico, obsonia ex brassica rubra, rapis, sisaris &c. juscule hordeaca, & avenacea & similia, aromatibus, cinnamomo, salvia, majorana, thymo, chærefolio, satireja, croco, nuce moschata, mac. pipere, galanga, zingibere, foeniculo, aniso, carvo, caryophyllis vel succo citri, & aurantiorum, adjecto rapistro, nasturtio, cochlearia saleq; bene condita, fercula vel etiam herbis radicibusque aperientibus & roborantibus medicata ut rad. cichor. petroselin. cum herb. & chærefol. acetos. nasturt. capparibus, cortic. aurant. citri, baccis lauri, juniperi cocta, nec ideo sale muriaque maceratos cibos rejicere possumus. Panis bene coctus & secalinus potius eligendus, inprimis confert ille, in quo subtilissimi fures adhuc sunt relict, qui villos & poros egregie abstergunt, quod etiam alii cibi faciunt, ut pisciculi, in aquis gregatim natantes, cum spinis, & cancri minuti cum chelis, crustis, cauda, pellibusq; integri comesti poma dulcia, borsdorffiana, pyra aliique maturi arborum fructus sive cocti sive crudi cum putaminibus & pelliculis, umbilicis pomorum, tunicis nucleorum pisarum siliquis, uvæ maturæ ribesia,

besia, berber. baccæ cynosbati cum acinis, fungi & boleti edules & ejusmodi manducata, edulia, quæ per digestionem non subiguntur, sed integra iterum aut parum mutata exeunt, simulque acidum destruant, corrigunt spiculaque ejus obtundunt & pituitam adhærentem, educunt, & de quibus vulgo dicitur: Es ræumet den magen. Hinc non adeo ineptiunt illi rusticorum atque plebejorum, qui cerasa cum nucleis deglutire solent, atque quidam quos ipse cognovi, qui caneros fluviatiles etiam mediocres coctos integros devorant, Succedere possunt lactuca, endivia &c. Conferunt & mel atque mellita præsertim melligo in cellulis cratibusque tenuibus adhuc contenta, raphanus major & minor & condimenta ciborum salita aromatisata, saccharata, quæ interdum lenem efficiunt fermentationem, pituitam potenter incidunt atque abstergunt. Potus genera eligenda sunt tenuia, quæ cito transeunt, variis etiam alterata, ut vin. absinth. cydon. helen. aromaticum Hippocraticum dictum, cerevisia hordeacea potius quam triticea & bene defœcata, rite lupulata, rore marino & similibus, fermentata & medicata, cuique panis subinde tostus nuce moschata & cinnamomo conspersus, atque conditus est inditus, quod genus potus ad villos ventriculi & intestinorum laxatos roborandos imprimis commendatur. Inter ea & hydromel proficuum habetur &c. Nec non fumus tabaci suctione exceptus dissuadendus est. Verbo, omnia bene conferunt, quæ tunicas ventriculi & intestinorum molliter abstergunt, incidunt, aperiunt & roborant. Exinde etiam inducuntur ii qui a tunica Villosa aquæ frigidæ haustu post potum succolatæ gluten ejus abstergere satagunt. Debitæ corporis motiones præsertim ambulatio, equitatio, curruvectio, tornatio, & quæ cibum antecedunt, utique suadendæ, illæ enim, quæ paulo fortiores a prandio instituuntur, poris tunicæ Villosæ molestiam creant, & crudum chylum in partes rapiunt, unde Celsus bene monuit lib. I. cap. 11. dicens: Si quis interdiu sese implevit, post cibum neque frigori neque æstui sese neque labori debet committere. Alvus rite respondeat semper, ne foetidæ subtiles atque succosæ excrementorum partes, si diutius hæreant in intestinis, per poros tunicæ Villosæ pertrans-

M 2

eant,

eant, hinc ea alvo clausa retenta per paucos saltem dies are-
 scunt & indurescunt, indicio, ipsas partes liquidas foetentes a
 calore naturali resolutas secessum fecisse: Si usquam enim cer-
 te hic locum habet, quod Avenzoar Arabum experientissimus
 prooem. in lib. I, Theisir. scriptum reliquit: In habendo ven-
 trem mollem nutu Dei conservatur sanitas. Reliqua excer-
 nenda per vesicam, menses, hæmorrhoides, ne horum retentio
 multis noxis ansam præbeat, expedita præstentur, secundum
 enim illam regulam, bene, qui ingerit digerit & egerit, sanus
 est; Nec non retinendorum negligenda est ratio; Animus in
 tranquillitate, gaudio, amore, lætitia & hilaritate, suavi musi-
 ca amicorumque amico jucundoque consortio erectus ac re-
 creatus semper est servandus, quæ ut universo corpori, ita &
 ventriculo & intestinis illorumque functionibus constan-
 tem afferunt integritatem.

*DEO Ter Optimo Maximo sit Laus &
 perennis Gloria.*



III.

DISSERTATIO MEDICA
DE

COLO, INTESTINO
MULTORVM MORBORVM NIDO
EOQUE PROXIMO PRÆSERVATIONIS CVRA-
TIONISQUE SVBJECTO.

PROOEMIUM.

MInus accurate isti sentiunt qui morborum curam suscipiendo minimum laboris in investigando morborum fonte ac nido ponunt, sed compendia quædam medendi, quærendo medicamenta statim præscribunt satisque habent ea ingessisse, vanaque prope ratione existimant ac si ipsa assumpta ad sedem morborum pervenirent : Siquidem cum quibusdam ex nostri hominibus ita est comparatum, ut non modo libenter ea artis præcepta quæ sedulitatem exigunt, negligant, sed haut incolumi etiam conscientia sine indefessa ac accurata mentis intentione morbos eorumque causas ac fontem æstiment, atque vix audita morbi historia, circumstantiis omnibus spretis eisque in quibus vera vertitur indagatio atque cognitio præ cæca & fastuosa imaginatione neglectis, modo ad formularum præscriptionem properant. Ast a janua aberrant. Fit adeo non raro ex ignorantia, ut aliorum cognitione necessariorum sedis etiam morbi, ut parum de materiæ peccantis domicilio solliciti, vel symptomata maxime quæ velut hujus causæ effectus sunt, & quæ in longe dissita sæpe loca vim suam exerunt, rationem inde elicere ac derivare vix possint, atque ut rebus desperatis salutem temere promittant, rursus in securis ad extremum rem redisse omnem, titubantes pronuncient, vel ut non rite intelli-

gant, quem locum remediis magis adgredi, & ubi peccantem materiam causamque morbificam, quæ in abditis etiam corporis partibus hæret invenire & depellere debent, cujus cognitio tamen haut leve in felicem fanitatis amissæ restitutionem monumentum est. Ex humani corporis cavitatibus, quæ commodum morbis hospitium præbent, præ aliis intestina sunt, quæ adeo vastas intestinas morbiferas mineras alunt, eoque magis verendas, quoniam intestina sunt. Etenim nulla facile alia pars adeo sensibilis est, neque alia tanta tamque multa latibula continet, in quibus nociturus fomes hæret, nullibique tanta confusio & copia diversarum materialium, quam in intestinis reperitur. Atqui hinc sciri potest, magnum operæ pretium in æstimandis & perscrutandis his quidem corporis partibus fieri a Medicis posse. Nos in præsentiarum Colon intestinum de quo præ reliquis intestinis hæc censura agenda venit inspectione, pensitatione ac consideratione quadam peculiari Divino favore atque auspicio aggrediamur.

§. I.

EXplanationem ostensuri innotescendorum æstimandorumque morborum qui in Colo intestino stabulantur, recte a contemplatione physiologica & anatomica initium hujus Dissertationis capere videmur. In qua tractatione modo scire licet Colon intestinum, de quo jam agitur, inter intestina crassa secundum esse omnium maxime cavum atque carnosum ut venter inferior appelletur & a Galeno *ἔντερον* simpliciter dictum, atque esse ipsi constructionem flexuram & convolutionem singularem & multifariam, siquidem ejus initium incipit mox a cæco intestino & octo aut novem palmarum longitudinem æquans, latum laxum amplumque, & multis cellulis & anfractibus convolutum, ex dextro hypochondrio circa orificium dextrum ventriculi surgit, & connexum vesiculæ bilis (cujus etiam quandoque tinctura inficitur) renique dextro sub ventriculo, quem simul attingit, ad sinistrum hypochondrium & latus flectitur, cujus etiam magnam partem occupat, a quo circa hepatis ascendit ejusque cavitatem attingit, & per transversum sub

notharum costarum cartilaginibus rursus infra stomachum fertur, ad lienem, renem sinistrum atque cum iis præsertim cum hoc per membranas varias arcto jungitur nexu, ubi varie conflexum in notabilem angustiam desinit, hincque ascendit ad finem ossis sacri in S. literæ Romanæ modum, atque ad umbilicum quasi adscendens circumducitur, ubique omento tegitur, postea ad pubem declinatur ac in rectum intestinum desinit. Ex hac vel solius situs coli inspectione clarissime elucescit quam utilis & necessaria hujus notatio medicinæ practicis sit. His tamen non possum non errorem quendam, tam Anatomicorum, quam Practicorum ut & aliorum e plebe hominum notare, qui curvaturam Coli nimis angulosam fingunt & pingunt, & dolorem acutum colicum huic anfractui acuto & anguloso audacter adscribunt. Nam situs hujus intestini ab anteriore parte retrorsum se flectentis, spinam versus atque ad renem vix talem resistantiam ibi patitur, ut angulum adeo acutum formet. Quandoque quodam naturæ lusu præterque consuetos ductus mirè volvitur & plures anfractus & circumgyrationes memorabiles format, qualem situm & ductum admodum mirabilem sane in aperto quodam cadavere Amstelodami conspexi. Substantia ejus non absimilis a reliquis intestinis ipsoque ventriculo est, similibus enim cum iis, quibus tota componuntur, tunicis iisque robore majori præditis, gaudet, similibus fibrarum carnearum, musculosarum seriebus i. e. longitudinalium & transversalium est conflata. Etenim quinque diversæ tunicæ harum partium compagem describunt, quarum prima & exterior atque communis membranacea aliis, nobis potius nervea est, quoniam ex multis exilissimis fibris nerveis vario modo & nexu inter se complicatis contexta. Ob id, quod nempe tunica nervea juxta tendinem exquisitissimi quoque sensus præditum colon sit, præ reliquis intestinis, admodum, & præ reliquis quoque sensile est, tenuia vero tunica magis gaudent interiori villosa & glandulosa. Hanc secunda cellulosa Ruyschii excipit. Sequitur tertia musculosa fibrosa que duplici nimirum fibrarum serie longitudinalium exterius ab intra circularium conspicua. Quarta rursus pro nervea habita, ast nobis tendinea potius audit,

dit, nam tendines musculosarum fibrarum in hanc ipsam desinunt, quinta tunica villosa ob villos quos monstrat memorabilis horum agmen, claudit. Ex his tendinea tunica longior est, hincque in varias plicas annulares per universa intestina aliis alias tamen pauciores dispares & minus eminentes ducitur, nam tales in jejunio, in illo vero atque Colo nostro elevatur magis magisque regulares adiposas & fimbriatas semilunares appellatae occurrunt, in recti intestini initio irregulares potius, Kerkringio conniventes dictae, conspiciuntur, harum fimbriae velut segmentatae modificant & firmant cellulas membraneas circulares. Praeter ventriculū renem dextrum & sinistrum folliculū fellis lienem, etiam mesocolo, membranæ cuidam mesenteriae pendulae quasi ipsi propriae, a quo ipsum etiam nomen accepit, adhæret & quidem in regione lumbari dextra principium hujus intestini coalescit ubi membrana superior peritonæi transcendens ipsum intestinum superior lamella ad ipsum mesenterium propagatur. Hoc mesocolon ubi colon adscendit versus ventriculū & per abdominis medium, non solum cum hoc sed & ex parte cum duodeno atque cum pyloro a latere postico ventriculi ut & cum pancreate connectitur atque adeo duas pene portiones laminæ suæ inferioris cum omento penes utraque loca coli conjungit versus orificium nimirum ventriculi inferioris atque lienem. Ubi ad renem sinistrum mesocolon pervenit a latere superiori huic per membranā a peritonæo oriundam tum superiorem tum inferiorem atque mox in regione lumbari sinistra versus pelvim ad rectum intestinum flectitur eo quidem modo ut cum colon per membranā peritonæi superiorem circa muscūlū psoas ligatur, quæ deinceps super colo in mesocolon terminatur. Præterea & sat notabiles plexus nervosi truncum arteriæ mesaraicæ superioris comitantes recipiunt & glandulas plurimas conspicuas continent loco tamen, situ, magnitudine ac numero a mesaraicis discrepantes. Coeterum coli principium satis capax est & membranis robustis motricibus instructum ut sursum excrementa propellere possit.

§. II.

Peculiarem adhuc Colon intestinum obtinet conformationem,

nem, & ut nos quidem reputamus, ab ipsa tunica tendinosa magis elevata deducendam. Valvula ea Coli magna est juxta minores modo adductas, ubique ac omnibus decantata ac nota, quæque ulteriori considerationi admodum digna. Hæc circa ingressum ilei intestini in ipsum colon conspicitur, ejusque interiora spectat ac concidens intestina tenuia occludit nihilque aliud est quam propendicula quædam longitudinalis, ex duabus membranis semicircularibus velut è regione positis composita clarissime conspicienda, si intestinorum hæc pars à sordibus bene repurgetur & à partibus adhærentibus separetur, flatuque infletur atque exsiccet, tumque provide incidatur, aut recens mox intestinum iterum circa ejus finem & ipsum Colon circa ejus principium ligetur, hocque per longitudinem sectetur coecum versus, sicque regressum ibi à crassis in tenuia prohibitum observabis. Equidem vulgo ea valvula Bauhini vocatur; ast hanc inventionis gloriam ipsi dubiam Varolium, Salomonem Albertum & Piccolhomineum reddidisse videtur, quoniam hi eam ante Bauhinum jam observaverunt. Etenim hujus conformatio ita est comparata, ut duplicem quasi limbum semilunarem referat, quique ita se habeat alteri altero invicem imposito, ut more aliarum quoque valvularum descensus provolvendis quidem permittatur ascensusque vero intestina tenuia versus prohibeatur, quia uterque limbus sic sibi jungitur, ut intestinale tubum apprime occludat. Ab ipsa valvula procedunt duæ quædam fimbriæ rugosæ oblongæ valvulam sustinentes sat magnæ & conspicuæ quæ & ad ipsius valvulæ altitudinem propemodum quidem accedunt, sed sensim decrescunt; qua parte à valvula recedunt. Per hanc valvulam ileum intestinum latellariter Colo inseritur. Juxta hanc valvulosam conformationem seorsum notari meretur totius intestini Coli ejusque tunicarum robur ac vis, qua præ aliis intestinis est instructum, nec non ea quam ratione situs sui exerere potest, nam per eam motu suo adventitio magna ex extractione chylosa residuum quod subinde ad motum fit tardius ulterius promovet tandem foras excernendum.

§. III.

In hoc intestino atque aliis glandulæ præsertim notantur, lympham utilem ac aptam lævigandis lubricandisque intestinis perfundendis ac humectandis contentis stillantes abinis eminentibus in Medicina viris Pechlino atque Peyero inventæ, atque descripte qui ultimus præsertim ulterius istarum enucleationem instituit. Hæ carneæ tunicæ intertextæ sunt, & optime in intestinis flatu distentis ac exsiccatis conspici possunt. Ubi ejusmodi inspectionem instituimus, invenimus esse easdem in tenuibus intestinis admodum exiguas, vixque milii granum æquantes (siquidem & miliares hinc inde vocantur:) sed plures in cumulum velut congestas, mox orbicularis, mox ovalis, mox angulosæ figuræ plexusque varios, formantes easque numerosiores circa exitum ilei. videmus; In crassis vero non in plexus conglomeratæ, sed longius ab invicem distantes singulæ ad lentissimam magnitudinem excrecentes eæque sat copiosæ, adsunt; Nec non quædam in ipsa Coli valvula reperiuntur. Intus & pinguedine sat multa inæqualiter tamen distributa præ tenuibus intestinis Colon stipatum est. Insuper vasa omnis generis obtinet nostrum intestinum cum reliquis. Nimirum arteriæ nutritiam materiam afferentes, adsunt duæ ex ramo coeliaco oriundæ, quarum superior maximæ intestinorum parti, inferior hujus intestini (Coli) ultimæ portioni, ubi scilicet in rectum desinit, ac ipso (recto) modo inservit. Ab arteria mesenterica præsertim inferiori hæmorrhoidalis pronascitur. Venæ sanguinem ex mesenterio in venam portæ revehunt, quarum ramus inferior in sinistro latere reperiendus, in recto intestino hæmorrhoidalis nuncupatur. Nervi motum & sensum præstantes ab extremo medullæ spinalis atque ab octavo seu vago nervorum pari derivantur. Nec non vasa lymphatica, ut & ipsa vasa lactea, quamvis pauca, ipsi desunt, quorum Bartholinus v. Anat. Lib. I. c. X. sat multa conspexit. Ligamenta dicta porro ipsi adsunt tria consimilibus semicirculis stabilita, & nihil aliud, quam fasciolæ fibrosæ carneæ sunt. Horum primum medii digiti latitudinem accedit, per ejus medium secundum longitudinem parti supernæ adhæret & a cæco or-

tum-

rum ad rectum usque protenditur. Reliqua bina adhuc fortiora sunt, quorum alterum sursum, alterum ad latus & deorsum ducitur, quibus superioribus & inferioribus partibus alligatur. Circa hæc ligamenta notabile est, quod sectis his cellulæ superius nominatæ, hujus intestini penitus evanescant, adeo, ut intestinum recto ductu continuatum appareat. Vsum horum ligamentorum omnino videtur in eo consistere, ut juxta alligationem quam præstat, suis contractionibus alvi fæces ex Coli cellulis rectum intestinum versus propellendas adjuvent.

§. IV

Exinde haud difficile usum ac utilitatem propriam magis hujus intestini vel potius intestinorum portionis cognoscere licet. Vbi modo præsuppono intestina crassa singula æque esse organa admodum utilia & necessaria, ac esse æque sensilia actenunia acerbissimis multis symptomatibus testibus; quin etiam insigni activitate pollent, licet vulgo pro receptaculis fæcum saltem habeantur; Ut & vulnera eorum absolute lethalia habentur Conf. P. Ammannus in Praxi vuln. lethal. p. 54. Etenim amplitudo latitudoque magna, mira circumvolutio & anfractuosa, sinuata, cellulosaque conformatio ejus, magmatis illius residui, quod deinceps sub nomine fecum venit collectioni apprime favet ut commoretur ibi paulum illud, atque si tenuium intestinorum vasa lactea aliquid laudabilis nutritii succi effugerit in hujus lactea vasa recipiatur neque quidquam de hoc perdatur Copiosæ etiam hæ cellulæ quæ sub ventriculo sinistro latere, numerosissimæ sunt, alium adhuc usum juxta naturalem & physicum etiam moralem atque decorum spectantem obtinent: Transitum enim fecum quæ inibi sunt formatæ, remorantur. Quippe cum in finem Naturæ sine dubio fabricatæ sunt, ne homini frequenter, citra voluntatem alvi exonerandæ necessitas incumbet. Ulterius variæ convolutionis intestinorum usus elucescit exinde, quod ea animalia quæ rectos ductus à ventriculo ad anum ut ex gr. anates, habent, admodum gulosa sint, sine dubio, quia multæ alimentorum partes sive digestæ sive non digestæ cito excluduntur, quarum jactura mox iterum per assumenda refarcienda est. Hoc etiam hic addi posset, juxta sanguinem & spiritus anima-

les per canales suos numerosos intra tunicas dispersos post assumptum cibum potissimum affluentes maxime etiam collectionem ibi & retentionem ad modicum tempus fecum aluinarum visceribus abdominis & præsertim ventriculoquem alluit colon aliqua ex parte quoque conferre quoniam calore suo præsertim ventriculum blande fovant, sicque quoddam beneficium contri-
buunt.

§. V.

Sed e contrario eadem facilitate etiam ex capicitate, amplitudine ac flexuris, circumgyrationibus, anfractibus sinuosis, curvaturis & circumvolutionibus cellulis, & coarctatione tandem perspicitur potest, quam aptum sit intestinum Coloni collectioni stagnationique futuræque corruptioni diversorum humorum, adeoque materiarum atque causarum morbificarum. De quo jure dici posset; semper reconditum ibi esse velut in annulo Hannibalis venenum. Eandemque proclivitatem ad varios morbos concitandos indicabit nervosi singularis complexus atque summæ sensilitatis ejus consideratio. Quare his ita breviter animadversis, quæ statum secundum naturam respiciunt, via jam patet, ut ea videamus, quæ præter naturam occasione intestini Coli & per illud humano corpori contingunt. Vel ex sola inspectione inquam Coli intestini, quoad structuram & conformationem ac suas flexuras & connexiones cum aliis partibus mox hæriolari licet, trahi hoc intestinum præsertim ab aliis in consensum, trahere illud alias partes atque admittere in sese causas & materias morificas easque fovere. Atque propemodum Colon intestinum totius corporis excrementis recipiendis destinatum esse videtur, etiam iis salino sulphureis summeque activis, quæ alias per summam cutem evehuntur, ubi transpiratione sublata ad tenuia versus convertuntur. Hinc etiam haut obscure latentes atque propinquos plurimos morbos clausa præter consuetudinem aliis ac pressiones contrationesque hanc abdominis regionem occupantes, significant. Non vana certe ratione existimo, medicos practicos sedem morborum eorumque contumacissimorum sæpius alibi in liene, pancreate, hepate, renibus mesenterio, ventriculo utero aliis-

aliisque quærere, quos tamen in Colo potius quærere deberent, Quid v. gr. frequentius est. quam quod incauti prædici colicum dolorem pro nephritico qui tamen quantitate, qualitate motu, loco, a causis præcedentibus, ut & ab exeuntibus potissimum differt, aut inflationem a flatibus dolorificam Coli (in hypochondriacis admodum familiare malum,) pro tumore & dolore lienis aut ventriculi habeant &c. Simulque affirmo, ipsos sæpe medicos taceo, obstetrices, intumescuntiam præter naturalem Coli pro ingravidatione falso habere, quales observationes inquilinas addere possemus nisi eas essent odiosæ. Immo hoc quoque observatur doloribus præ aliis Coli dolores arthriticos nephriticosque ut plurimum conjungi adeo ut non facile hic sine altero inveniantur, & hunc alterum excipere & sequi nec non unum in alterum terminari, adeo, rursus, ut alio præsentente abeat alter. Etenim apud Medicos in confesso est omnes hos affectus a motu irregulari spirituum animalium spasmodico in articulationibus alios in membranis suam originem inducere. Sic Trincavellus lib. 19. c. 1. commemorat coliam in arthritidem cum euphoria ægri abiisse. Nec nobis ignotum est vice versa ex podagra colicam cum urinæ retentione fuisse subortam. Varia ejusmodi exempla passim literarum monumentis reperies consignata. Vid. v. gr. Ephemerid: Germ. N. Curios. D. I. an. VI. obs. 208. D. II. an. VI. obs. 2 &c. Ut nulla propemodum affectio est quæ magis intestina affligit, quam dolor, ita patet primum hoc intestinum (Colon) præsertim reliquis intestinis multis iisque atrocissimis doloribus, ab humoribus acerbis, falsis biliosis, lancinantibus aliisque rebus præter naturalibus iisque toto genere discrepantibus, vermibus &c. inductis quoniam ob nervorum conjunctionem consensum atque conspirationem ac ligamenta tendinosa, obque tunicam interius nerveam admodum sensibile est. Inter quos casus, eosque primarios moxque se offert cruciatus ille gravissimus acutissimus, acerbissimus ac pertinacissimus & nomine & re satis notus atque qui ab intestino Colo colica & à Celso, intestini majoris affectus appellatur. Hujus colon locus vel sedes primaria est, unde Colo infestari pro colica laborare apud Scribonium L. n. 121, legimus. Ubi sic afficitur,

afficitur fere semper totum, interdum secundum Celsum Lib. IV. c. 7. in ea maxime parte, qua coecum est, seu circa principium, quod cum valvula Coli halitibus & flatibus colligendis apprime favet, vid. Sim. Pauli quadrip, botan. p. 84. & exitum eorum intercludit. Hinc observante jam Rolancio lib. III. epid. affect. part. C. 13. p. 262. ut plurimum dolor magis in dextro latere se exerit gravior vero in sinistro affligit ubi colon angustius efformatur qua ex parte inferne, is incipit & sursum ad sinistram adscendit totumque de in ventrem cinguli ad instar acerbè constringentis occupat. Cui ordinario nausea, vomitus & cibi fastidium magis urget, quæ indicia ordinaria & fere primaria sunt laborans Colon indicantia. Quandoque enim & reliqua intestina, imo ventriculus ejusque orificia utraque, imo oesophagus ac diaphragma simul afficiuntur, Pro ratione causarum quæ variæ esse solent colica quoque varia est, (exasse a paucis descriptam) siquidem vel humoralem pituitosam, biliosam, flatulentem vel nephriticam, scorbuticam, arthriticam, hysterica, hæmorrhoidalem, convulsivam eam nominant Pathologi. Quidam eorum pestilentem & epidemiam, qualem P. Æginetta L. III. c. 28. & cap. 43. recenset; addunt, Alii alibi & certis quibusdam regionibus v. gr. in nostra Germania Austriæ atque Moraviæ præ aliis incolis & in Gallia Pictonibus admodum familiarem esse observant atque ideo endemiam eam appellant. Novæ ejusdem & a paucis receptæ & probatæ appellationes sunt quibus auream, plumbeam &c. Colicam indicant vid. C. Fr. Paulli. Observat. M. phys. Cent. I. obs. 28. Fehr C. III. epist. Barthol. 69. Borellus Cent. IV. obs. 25. Convolutionem atque flexuram ipsius intestini Coli exacte non raro monstrat hoc malum, siquidem dolores per totum quidem abdomen in profundo incidunt, sed ordinario magis à dextra regione incipiunt, & ad sinistram ileorum procurrunt, adeo ut miseri, qui sic torquentur quasi cingulo quodam summe dolorifico intimiorem abdominis cavitatem constringi aut falce incurvata conscindi sentiant. Ubi in sinistro latere ejusmodi pathemata magis observantur caveas ne mox lieni cum vulgo adscribas cum potius coli flexuris sæpius debeantur. De hinc circarenem utrum-

rumque ac dorsum ut & supra infraque umbilicum versatur vago omnino & in stabili, modo dextram modo sinistram abdominis partem pervagante dolore, mugitus cum intumescencia abdominis & murmura quasi conclusa ventris modo adscendentia modo descendencia circumvolventiaque acerbè affligunt, ac si per inferius guttur exitum inveniunt, à summo ad imum ileum provolvuntur. His ordinario etiam juxta nauseam cibi fastidium & conatus vomendi, junguntur cardialgiæ anxietates constrictoriæ, thoracis, gulæque angustia. Alvus est ut plurimum adstricta, & ubi redditur, faeces induratae atque ægre egeruntur quandoque etiam ejus dejectiones liquidiores sequuntur. Urina difficile redditur, & sæpe penitus retinetur. Si excernitur primum tenuis & aquosa est, interposito tempore crassa, arenosa bullulisque internatantibus conspicitur. Quandoque ex vesicula fellea per talem constrictionem convulsâ per vomitum copiosa sincerabilis, ac modo flava, modo viridis ejicitur. Hæc quidem sæpissime experiuntur, sed quandoque etiam fixus dolor una in sede ibi inhærescit atque excruciat perterebrante quasi doloris genere quod sævissimum est, adeo, ut tum respirationem admodum difficilem & laboris plenam, sudores algidosque tum motus convulsivos spasmodicos singultus vomitus imo lipothymiam & epilepsiam, oculorum contorsiones & visus depravationem inferat. In specie adhuc indicandum est colicis doloribus ex facili & sæpius supervenire icterum ex eo, quoniam spasmodica hujus partis affectio ad duodenum intestinum & ductus biliarios usque pertingens eos valide constringit bilis accessio denegetur sed ea per vasa lymphatica resorpta & ad massam sagvineam delata icteritio colore totum corpus perfundit. Quod malum adhuc adeo est impeditum ut id neque motus neque flatus illud leniant. Causæ tales morbificæ, si in Colo resident, resident autem ea ut plurimum ibi (spuria enim sic dicta colica aliunde ex partibus quibusdam vicinis prodiens ut mesenterio, pancreate, omento, rarior affectus est) sunt, pituita crassa, lenta ac maxime vitrea, assumpta fermentescibilia, flatus tunicas intestinalea distendentes cruditates biliosæ, nidorosa, humo-

humores acres caustici, acidi, frigus acre incaute admissum, transpiratio sensibilis & insensibilis impedita & retropulsa, vermes rodentes ac vellicantes, fumus metallorum, saturni &c. per os ab illis hominibus, qui metalla, lithargyrium mercurium ejusmodique labores tractant, improvide exceptus, & quandoque calculosæ concretiones in cellulis Coli hærentes atque eas obsidentes, siquidem & acres humores & quicquid dolorem inferre potest ob valvulas hic non possunt ultro citroque longius evagari. Facile etiam hoc morborum genus a gravioribus animi affectibus, ira crebriori, terrore, maxime ab iracundia cohibita, movetur. Frequentissime in subjectis sensu exquisitiori præditis visitur. Quandoque in adolescentibus a nimio & intempestivo veneris nec non a largo potuum spirituosorum usu, aut verius abusu exortum hunc morbum esse, constat. Accidit quoque talis dolor non raro per consensum, quando nimirum ex epilepsia, passione hysterica, atque hypochondriaca etiam a motu calculi renum, nec non vesicæ, suppressione hæmorrhoidum, mensiumque, inflammatione hepatis atque mesenterii post partum, item ab uteri doloribus, & ex lochiorum excretionem impedita, ut & vel ex sola pedum infrigidatione Colon cum reliquis intestinis dolent miserrime. Ubi convulsiones tales invalescunt colica exsurgit convulsiva appellata quæ parum apud Autores occurrit, & ut plurimum in sequiori sexu ex utero provenit. Est vero convulsio, quæ ex contorsione ex Colo ad serobiculum cordis immo ad fauces usque adscendit, respiratio summe est impedita, umbilicus retrahitur & in lateribus contractio affligit. Aliunde quoque exsurgit alia Colicæ species, quæ colica hæmorrhoidalis appellatur, quæ æque ab Authoribus quondam non nominata neque descripta est. Indicavit eam primum Celeberr. Stahlius dicitque eam esse ex congestionem sanguinis in vena portæ, esseque eam adultis XXX. & XL. annorum habitus mollioris sanguineo - cholerici hominibus familiarem. Se manifestat alvo adstricta, quandoque solvitur diarrhoea sanguinolenta, cum continuo tenesmo & dolore quodam urgente ac si in intestino recto globulus urens hæ-

hæreret. Omnium frequentissime colica & iliaca passiones tam quoad causas quam quoad signa & curationem inter se communicant. Ex hoc morbi genere sæpe alii pessimi pedissequi proveniunt; Omnium vero frequentissime insequitur illa paralytis quæ paresis appellatur. Aliquando etiam in arthritidem, rheumatismum, epilepsiam, melancholiam, hydropem, ileum, tabem aliosque affectus perniciosos; nec non, neque haud raro in herniam umbilicalem definit, quia flatuum multitudo intus coacervata est. Ubi vero flatulentæ colicæ supervenit febris, bonum signum habetur, quoniam curæ spontaneæ spes affulget. Qui colica pereunt, ordinario ex inflammatione & subsequente sphacelo intestinorum pereunt. Hoc Ad, Spigelius affirmat, asserens, se nullum unquam dissecuisse ex colica mortuum, sine intestinorum inflammatione.

§. VI.

Idem stabilis & atrocissimus, acutissimus & contractorius urensque Coli dolor, plurima ventris loca gravissime affligit, ubi a sanguine seu copiosiori seu tenuiori justo ibidem affuso, vexlex graviore præcedente dolore aut alia læsione concitato, Colon, inflammatione uritur: Siquidem illud inflammationis causas communes, maxime autem & frequentissime ex dysenteria præcipue per adstringentia intempestive ea curata non difficile gignit; quamvis raro à medicis ipsis cognoscatur ac discernatur sæpiusque cum inflammatione renum & vesicæ confundatur. Vehemens accedit febris, urgens æstus, & ardor totius propemodum corporis maxime internus ad instar prunæ candentis extorrenr, externa frigent, vigiliæ molestissimæ inquietant, succedunt sitis magna, nausea, singultus, biliosus præcipue vomitus frequens nihil tamen dolores levans, per intervalla limpidi liquoris in os regurgitatio, animi deliquium. Intus juxta morbum ejusque regionem pulsatio & titillatio ignea quasi quædam ut plurimum præcedit & eam comitatur, excrementa exsiccata sunt & indurata ac ideo alvus ut plurimum manet clausa atque urina retenta. Lingva præ aliis sicca, uti certissimum inflammationum internarum, ita & inflammationis Coli signum est,

est, adeo, ut crescentibus inflammationibus ejusmodi lingvæ siccitas crescat. Arenum inflammatione distinguitur quod Coli inflammatione magis ventrem antrorsum versus se extendat majorque mutatio in alvi dejectionibus appareat quam in renum inflammatione, quæ etiam dolorem ad spurias costas, dorsum & vesicam spargit. Hujus intestini inflammatio discussione frequentius per suppurationem soluitur materia per alvum rejecta, Ut plurimum malum in iliacam passionem facessit taliquando etiam in gangrænam abit. Hujus rei testem eumque gravem præ aliis adduco Th. Willisum qui vid. Pharmac. rat. Sect. I. C. 2. p. 17. inflammationem & sphacelum circa Coli initium sæpius vidit. Conf. & M. A. Seuerin. de abscess. Lib. IV. Cap 36. p. 276.

§. VII.

Cum non omnis intestinorum dolor colicus sit ita et frequenter nimirum extra dolorem illum quem colicam ordinariò vocant, aliis occupatur Colon. Omnium verò frequentissime a flatibus copiosis & non raro præter modum ideoque haud levius ferendis solum extenditur, (nam hæc aut illa tantum intestinorum pars sic afficitur) & molestissime atque acerbe instabili tamen modo affligitur. In Colo enim ut amplissimo intestino particulæ aeræ a feculentis plus liberatæ validius illud expandi possunt. Quæ afflictio admodum per tinacissima deprehenditur, quoniam per cellulas ad latera prominentes flatus decurrunt ibique in carcerati quasi, diu persistunt, ægre exturbandi, ex quo sola distensione multa eaque gravia incommoda in toto corpore & dissitis ejus partibus exsurgunt, adeo ut non raro vitam in summo discrimine positam esse crederes & vulgus mox incantationibus diabolicis easdem adscriberet. Magis ad huc hæc symptomata gentur ex adjacentium partium & viscerum præsertim diaphragmatis pressione & distensione sursum molestissima, unde cor atque pulmones maxime patiuntur. Hæc quotidiana observatio in eam multos perduxit erroneam opinionem, ut crederent, nullo alio fini à Natura conditum esse Colon, quam ut excipiendis flatibus inserviat, cum potius reputandum sit flatus ibidem molestos semper præter naturam sese habere. Admodum in hanc

rem

rem memorabilia sunt, quæ habet Fernellius lib. VI. pathol. c. 10. Colon à flatibus adeo distentum deprehensum fuisse, ut brachii crassitiem æquaverit. Dodonæus similem observationem adducit obs. m. c. 37. Felix Platerus in puero femoris crassitiem Colon æquans notavit Lib. III. obs. p. 616. Apud Schenckium legitur p. 627. eum intestinum Colon adeo flatibus tumidum conspexisse, ut ocream magnam referret. Hujus inflationis species morbi illi bini infantum admodum familiares sunt, quam alterum das Hertzgespan, alterum das Anwachsen, vulgo vocant, et in hoc heparacien subiectum morbosum pronunciant; Hoc alterum gravitate & pertinacia superat, præviis aut comitantibus ventris torminibus abdomen & hypochondria dura atque tensa elewantur, jungitur cardi-algia & febricula, pulsus est celer, oculi intumescunt, alvus aut adstricta est, aut si fluit, viridia, porracea & grumosa rejiciuntur. His vix adeo frequentes distensiones coli ejusque cellularum ab aliis rebus præternaturalibus ut pituita crassa & multa collecta, foecibus induratis & impeditis atque hærentibus &c. accidunt. Haud erraverit, qui forte credat, præter pituitam inhærentem adipem multum & inæqualiter distributum quo præ intestinis tenuibus donatum est colon, meatia excrementa morari potius & retinere quam eorum excretionem facilitare. Atque adeo observationes anatomicæ & practicæ confirmant, colon a flatibus ruptum fuisse. Wedelius Vid. Pathol. Dogmat. d. S. II. C. XII. p. 380. Coli crepaturam in passione iliaca vidit.

§. VIII.

Conformatio ejus atque progressus porro (ut explicatius paulo de eo loquamur,) clare docent vix aliud intestinum colligendis cruditatibus à mala digestionem ortis aptius esse ac pituitam crassam & excrementitiam ibi diutius justo morari ac coacervari, quoniam fæces sursum præcipue elevari debent, adeo, ut mirum in modum illud extendant, tunicas totam

compagem constituentes relaxent tonumque perdant penitus, ex quo ægritarda alvi dejectione, flatibus plurimis obmurmurantibus, ventriculi cruditatibus, in ventre frigoris quadam perceptione atque dolore cum virium animique languore ægerrime molestantur. Apud Salmuthum ut ad prius respiciamus in observat. Cent. I. obs. 78. legitur, quod in cadavere hominis cujusdam Colica demortui dissecto, totum Colon pituita obductum fuerit, relicto saltem foramine digiti minoris crassitie pro fecibus transmittendis. „Referri huc meretur „quod Anton. von der Linden select, Med. S. VI. S. 9. de vitrea pituita per exempla affirmat. Simpliciter scribit ille) „nihil est in vivente frigidum excepta specie quadam pituitæ vitreæ, cujus memini vidisse dejectum ab alvo frustum pugni instar. Quamdiu hærebatur in sinistro colo & cum inde propelleretur ope purgantis, qua transibat, velut a glacie frigus sentiebatur. Vidi hoc Amstelædami in viro mercatore famoso, vidi & Franeckeræ in Imckia Horatii ab umbilico excretos aliquot centenos ex eadem pituita factos globulos, magnitudine lusforiorum, & minores eosque pellucidos instar crystallini oculorum cocti et frigidos instar crystalli. Simile de Justo Lipsio notum est qui massam pituitosam, lentam ac viscidam paulatim in intestinis coacervatam formamque intestinorum exprimentem, post varia, symptomata maximo cum subsequente commodo & sanitatis restitutione per alvum eiecit. A qua adeo copiosissima pituita consequenter & interiori superficiem oblinente cellulasque atque anfractus adimplente leuigatur intestinum ut chylus facilius residuus & excrementa & quandoque assumpta vix alterata cito dilabantur. Observationes pariter non desunt, intestinum Colon quandoque & à fecibus & à flatibus adeo extensum fuisse, ut ventriculum referret, qualem notabilem extensionem aliquando in Amstelodamensi nosocomio Celeb. Ravio secante atque monstrante vidit Præses. Quandoque feces induratas & stratas instar lapidum in lapideis aut in muro invenerunt cum magna intumescencia partis curiosi harum rerum scrutatores. Tales extensiones à recrementis factæ, non possunt non contu-

macissimas alvi suppressiones atque adeo iliacam tandem passionem ima summis summa infimis quasi commutantem (si nimirum in cellulis Coli merda indurata firmiter incompacta hæret easque implet obstructis interim ani musculis,) procreare. Apud Fernelium legitur observatio de quodam ex intumescencia ventris præter modum laborante: Adeo enim illo infarctum fuit Colon pituita concreta, ut scirrhum & solidum quoddam corpus haberetur nihilque omnino fæcum pertransire potuerit. Singularis Coli a multa infarciēte & distendentibus pituita flatibus lienisque in perfectum scirrhum tractu temporis transitura intumescencia, occurrit in morbo quodam incolis accolisque urbis Cassoviensis in superiori Hungaria familiari atque endemio porcello ideo Cassoviensi appellato. Hujus enim intestini potissimum tumor in magnam & inæqualem molem secundum dispositionem, situm, viciniam, connexionem ejusdem formatam, porcelli quamdam figuram refert aut referre creditur. Reliqui quoque morbi Hungaris familiares atque frequentes, ut febris hungarica dicta & præsertim alter quem etemer vocant forte in colo etiam & maxime resident, quod fere indicio est, quod sic ibi a vide nimis deglutiunt exindeque nauseam vomitum ac languorem molestissimum incurrunt, turberculis circa carpos manuum apparentibus, ex templo allio & aceto si non fricent, eadem tertio vel quartodie febri & colica passione corripiantur. Hæc recensitæ cruditates quidem ordinariæ & quotidianæ materiæ sunt, quæ hic coacervantur; Quandoque vero extraordinariæ magis & res toto genere præter naturam multum incommodi inferentes per alvum excernuntur, quæ per plures annos ibi latuerunt, uti varia de variis exempla nota sunt. Vix alibi nisi in amplitudine sinuosa & cellulis Coli ejusmodi excreta ea hæsisse admodum probabile est. Ex. gr. Platerus Prax. t. II. C. 13. exemplum habet de foemina quadam colica laborante cui per injectum clysterem ossicula pedum gallinæ quæ per plures annos inhælerant educta sunt, & Borellus Cent. III. obs. 25. historiam recenset de Nobili quodam, qui centum aureos nummos deglutitos per clysteres quoque sæpius tandem reddidit. Similem (historiam) Cent. III. epist. 69. habet. Ferramenta & cultri fra-

gimenta deglutita diutiusque retenta fuisse in Miscell. N. Curiss. Ao. MDCLXXII. obs. 179. legitur. Globulorum aureorum Lossius L. III. obs. nucleorum deglutitorum Brunningerus Cent. II. obs. 20. mentionem faciunt. Rursus angustia ejus in quam tandem desinit Colon ut dolorem graviores efficit ita & magis adhuc copiosiores materiam morbosam ut pituitam lentam crassam & concrecentem viscidam calculosis concretionibus, ac sordes infarctui obstructionibus, majoribus & difficilioribus curatu, ansam uberrimam præbentes colligit. Hinc & facile magis & p.n. angustatur, adeo ut via & transitus impediatur & quandoque plane occludatur. Hinc & in affectibus spasmodicis in quibus colonum cellulis suis constringitur ut excrementa ovilli ad instar stercoreis in globulos intorta minores, excernantur. Non solum vero ubi in angustum secundum naturam contrahitur spatium sed & totum præ aliis intestinis sæpius & ex facili præter naturam arctissime & mirum in modum constringitur. de quatuor (Coli) constrictione præter modo adductam observationem aliæ multæ hinc inde prostant habeoque quasdam easque satis notabiles, jam vero longius non recensendas. Ob hanc angustiam haud difficile etiam in se coalescere potest, qualis coalitus incurabilis fere est. Joh. Rhodius Cent. II. obs. 77. de Nobili Patavino notat, cui ex dysenteria non solum Colon, sed & alia intestina conglutinata fuerunt, obortis inde sævissimis Coli doloribus, causa non nisi post mortem patente. Similem historiam obs. 82. addit. Coalitus ejusmodi Joubertus in Vita Rondeletii meminit. Ariditatem & concidentiam ejus refert Marcellus Donatus Med. Inst. L. IV. C. 10. Ipsam valvulam Coli, Colo quasi agglutinatam sæpius se observasse scribit Spigelius de humana corporis Fabric. l. 8. c. 9. Quantum vero diutius retenta alvus retentæque feculentæ in hoc intestino noceant, statim liquet æstimanti, quod hic liquidum foetidum adhuc separetur & ad ipsam usque massam humorum transeat, ex quo ea non potest non valde impura reddi: Nam præsuppono ex superioribus adductis dari adhuc in Colo intestino lactea vasa atque sub alvo plus justo retenta, excernit tandem ex succas, aridas, fracidique foetoris expertes fæces.

§. IX.

Amplius dicendum est, quando vel alvus supprimitur, & cruditates acidæ, biliosæ, pituitosæ, in hoc etiam intestino stabulantur, quoque per diuturniorem moram atque per novam aliarum subinde accessionem comixtionemque easdem pe- res fieri ac magis indies corrumpi mineras febrium maxime, intermittentium variiqve generis quotidianarum, tertianarum simplicium, & mixtarum nec non duplicium, biliosarum, ar- dentium, lentarum atque adio malignarum, morbillorum, pur- purarum, petechiarum constituere.

§. X.

Similiter commodam occasionem concretionibus cal- culosis quæ in omnibus corporis cavitatibus iisque arctioribus accidunt, in suis præsertim cellulis, tanquam in lapicidinæ la- tebris præbet, quoniam enim ibi calculorum rudimenta & in- crementa seu mucilaginosæ, lutosæ arenosæ, salsa atque tar- tarea recrementa confluunt incuneantur & retinentur, facile concretiones ejusmodi contingunt. Siquidem & non de- sunt plures observationes Autorum, post Galeni tempora (qui de loc. affect. Lib. VI. Cap. 2. affirmat calculos in intestinis re- pertos esse nec viderit nec audiverit,) qui referunt per alvum tam in hominibus quam brutis calculos haud exiguæ magnitu- dinis eosque copiosiores excretos fuisse. Ex. gr. apud Hortium legi- tur L. IV, obs. p. 232. ducentos & triginta très calculos per alvum fuisse rejectos. Apud Capi vaccium Lib. III. c. 13. Massariam de dol. calc. Marcellum Donatum calculos ovi gallinacæ magnitudi- ne invenies Fernelius pathol. L. VI. c. 9. multos calculos in colo vi- dit nucis juglandis aut castaneæ magnitudinem excedentes. Musa refert mulierem ex ano quinque lapides reddidisse & Trin- cavellus historiam calculi majoris per alvum excreti addu- cit. Jul. Casar Scaliger vidit per clystma magnam vim lapidum eductam. Si plura hujus rei exempla desideres evolvas Bened. Sylvaticum cent. III. cons. 7. Barthol. cent. III. obs. anat. 76. Cent. IV. obs. II. & 49. Jo. Rhod. cent. II. obs. 74. Saxoniam Lib. III. Parth. C. 25. Hollerium de morb. inter. in Schol. cap. 41. Petr. Sali.

Salium Diversum in annot. in Altimar. Ego in infante Junius saltem anni adhuc lactato numerosos calculos pisi magnitudinem fere excedentes modo laxos molliusculos & pingves ceræ ad instar modo compactiores & friabiles colore luteos per integri mensis spatium subinde fuisse excretos, vidi.

§. XI.

Vermium, qui vivos nos torquent ac mortuos consumunt, ut omnes corporis humani cavitates eas etiam exiguas occupant, ita commodissimum & frequentissimum omnium receptaculum intestina habentur. Nam licet inquam vermes in omnibus intestinis generentur tamen in Colo ejusque recessibus præsertim omnium commodissime nidulantur pererrant, atque nutrimentum accipiunt ut multiplici experientia perfectiones cadaverum apud Autores constat. Conf. Zacut. Lusit. Pr. adm. L. II. obs. 33. Reverius Prax. L. X. c. I. Hildan. Cent. I. obs. 57. Amatus Lusitanus, Cent. I. obs. 5. 33. atque 47. Hæc G. Bravi lectio & observatio est experientia comprobata vid. Resolut. p. 376. inquietis. Generantur lati vermes per omnia intestina, teretes in superioribus ascarides in inferioribus i. e. Colo & recto intestinis. Hollerius vide de morbis intern. c. 54. observavit multitudinem vermium tunicam sibi contexisse toti intestino Colo extensam. Abhinc non modo punctione, morfu & vellicatione, maxima afficiuntur intestina, sed & longius latiusque eorum malitia percipitur. Etenim exinde diarrhoea, lienteria erosiones, nausæ, vomitus, ptyalismus, vellicatio & pruritus narium, singultus, tussis sicæ, vertigines, convulsiones, epilepsiæ, paralyfes, deliria, dolores capitis, syncopes, palpitationes cordis anxietates, pavores, murmura ventris, inquietudines, tremores, tabes, febres acutæ & chronicæ, aliaque innumera propullulant mala, vid. præ aliis Christ. Langii patholog. animata. Numerosa ranarum progenies excreta apud J. J. Joepserium legenda, bufonum, lacertarum atque serpentum alibi invenienda ex. gr. in Act. Hassn. Cent. IV. obs. 19. &c. vix alibi quam in Coli cellulis habitaculum obtinuit.

§. XII.

§. XII.

Nullumque hinc & intestinum aptius est colligendi & retinendi abscessus & ulcera, eaque cancroſa, atque copioſum pus fundentia, quando ex inflammatione tumor in-
pus abit, quorum exempla haud pauca hinc inde apud obſerva-
tores, & qui cadavera de mortuorum hominum aperuerunt & ſe-
cuerunt, proſtant. Notabilem ejusmodi obſervationem in noſo-
comio quondam Tigurino, ex demonſtratione Clariff. D. D. Mu-
ralti Filii collegi in viro ſexagenario majori, tabido, de mortuo,
cujus Colon mirum in modum tumidum apparebat, & intus
quatuor absceſſus diſtinctos monſtrabat. Nec non frequenti-
us quam alibi varii alii generis tumores, ſtrumæ, ſteatomata, ver-
rucæ ſcirrhi inibi & topi concreti ſuccreſcunt & vitæ peri-
culum inferunt. Ex his malis non ex aſſe ac rite curatis, cicat-
rice relictæ, in ſe ipſum non raro coaleſcit atque concreſcit,
quales obſervationes Benivenius de abd. & V. Vidiuſ Com. in
lib. Hippocrat. cap. de vuln. addiderunt. Præterea hoc lo-
co ruptionis vaſorum ſanguiferorum in Colo proponenda ob-
ſervatio, quam Argentorati quondam, monſtrante Cele-
berr. Scheidio notavit Præſes. Nec ſilentio modò prætermittenda
ea (obſervatio) qua notatur, colon cum reliquis inteſtinorum
partibus p. n. coaleſcere, quod quandoque ex colica fieri aſſolet. E-
juſmodi obſervationes legas licet apud Bartholinum Hiſt. anat..
Cent. III. hiſt. 6. Hochſteter. D. X. caſ. 6. Rhodium Cent. II. obſ. 32.
Pavv. obſ. 5. it. in Miſcel. N. Curioſ. D. II. an. VI. obſ. 15.
Pet. Perinde non raro ſcirrhoſum redditur, ut Holleriuſ de morb.
intern. Lib. I. c. 41. & Rhodiuſ Cent. II. obſ. 76. ut & de callo in-
genito Beniveniuſ de abd. c. 34. teſtantur.

§. XIII.

Quandoque ipſa valvula inteſtini Coli laxatur atque adeo
rumpitur, quod facile ab obſtructionibus alvinis & incarceratis
flatibus extendentibus prementibuſque, quibus hoc inteſtinum
ob flexuras adeo prolixas, & incurvationeſ, apprime favet, ac-
cidere poteſt, atque oritur iliaca paſſio. Quæ laxatio quidem cu-

rari potest, aut de ruptura ejus secus sentiendum, quæ vix curationem admittit, quamvis non lethalem modo eam pronunciare vellem.

§. XIV.

Maximam insuper proclivitatem ad varios morbos concitandos, hic seorsim considerata magna sensilitas ejus indicat, per quam facile spasmodicæ constrictiones & affectus hypochondriaci varii, qui omnes spasmi debentur, hic præsertim exoriri solent, quæ derepente per universum intestinorum canalem, motum illius peristalticum, à quo totius corporis sanitas pendet, qui ibi secundum naturam viget, lædunt, impediunt & pervertunt; Ea enim hujus motus naturalis indoles est ut, si in una parte intestinorum læditur, mox per totum illorum tractum lædatur. Hinc flatus & fæces non debite descendunt, sed potius ad superiora feruntur; unde duodeni intestini & ventriculi præsertim fit inflatio. Propter tensionem nervorum, multa eaque molestissima mala inferentem, hincque præsertim cardialgiæ, angustiaque præcordiorum maximæ, phlogoses, asthma, palpitatio cordis, capitis torpor, vigiliæ involuntariæ, angores &c. comites junguntur: hic turbatus turbationes aliis partibus, iisque remotissimis communicat, & periculosas sanguinis stagnationes, & perversas humorum ad alias translationes & spasticas commotiones infert. Si diutius hæc passio durat, tonus penitus harum partium dejicitur, vix aut nunquam ex asse sanandus & reparandus; hinc malum hypochondriacum perpetuum malum remanet, in quo maxime & præ aliis colon patitur. Speciatim adhuc dicendum est: Ejusmodi vitium in inedia diu perpeffis, ab abusu narcoticorum a crasso, viscido, lento humore, qualis est pituita vitrea, tunicis intestini adhærescente &c. sæpe notatur, quod si spasmi inferiorem maxime coli partem constringunt, vel per consensum quoque e constrictis remotioribus partibus usque propagantur, facile alvi contumax adstrictio molestat. Etiam si sensibile admodum colon sit & ad motum facile; attamen his consideratis etiam sensus obtusus aut penitus amissus interdum occurrit, siquidem atonia penitus depravatur imo pa-

lysi pessime vitiatur, ex quo excrementorum dejectio vix æne vix quidem procedit.

§. XV.

In robustis maxime & validis Coli membranis nerveo-musculosis, easque perreptantibus vasis satis capacibus ac amplis, facile jugis circulatio humorum per has partes turbari, & impediri, hæreere atque stagnare ob difficilem ad venam splenicam nimis remotam ascensum, sanguis potest, ex quo sanguinis lentiori motu & stasi, in imo præsertim ventre, multa ea-que gravia pathemata, spasmi atque dolores exsurgunt; mensium ac hæmorrhoidum difficile negotium, vomitus cruentus, qui apertis vasis brevibus rursus provenit, communissima mala sunt. Ad hoc vitium facit plethora: nam quando auctus præter modum sanguis, per imi ventris viscera, ac præsertim per vasa venosa hepatis non liberum circuitum invenit, regreditur atque regurgitat per venam portæ, partesque alias, quibus cum hæc communicatio intercedit, molestat; Congeritur autem tunc maxime sanguis in vasis Coli, ex nervosis sensibilibus crassis tunicis compositi, maximeque ab hac causa illud molestat.

§. XVI.

Cum plures internas partes ac viscera alluat, atque cum iisdem connectatur, ob vicinitatem, præter modo adducta, non raro in malorum communionem atque societatem, ut alia trahit, ita ab aliis trahitur Colon. Jam non plura verba amplius de consensu per nervos faciamus, quia alibi modo hoc passim factum est, sed hoc loco saltem præ aliis commemorabo, quod facile ex vicinæ partis alicujus præter naturam tumens comprimatur. Singulare rarumque est, huc etiam hac occasione trahendum, quod monet Adrianus Spigelius, senibus quandoque costas spurias incurvescere, easque Colon intestinum pun gere, adeo, ut inflammatio, & mors insequatur. Porro hic hoc modo non indictum relinquam, esse Colon flatu distentum & prætumidum, non raro causam calculorum nascentium, & ex concretis iis doloris renalis & suscitati & aucti, si nempe ren ab illo (Colo) communi membrana annexus pre-

mitur, sicque liber sanguinis ibi circuitus, cum debita secretionē urinæ, nec non illius defluxione in vasa urinaria ipsamque vesicam, inhibetur, ex quo calculus generatur atque dein a generatis male affectus, & grandioribus & asperioribus calculis est refertus, colon sic tumidum, renem ejusdem lateris & sæpe majorem in molem extensum, premit & atterit, calculosque ibi detentos commovet, sicque dolorem immanem infert. In superioribus annotatum est, renem sinistrum, præ altero atque Colon arctius inter se connecti, quod in hac regione multas gyrationes obtinet. Hinc animadvertitur ab iis, qui rem adcurate considerant, quod ren sinister, præ dextro frequentius calculos in se gignat & contineat, exulcerationibus exedatur & doloribus contor queatur. Commonstravit hoc antea jam cum Dodonæo Carolus Piso Lib. de morb. ex serosa colluv, oriund. p. 249. Rursus, in nephritide Colon in consensum tractum esse, in praxi experimur, quod sic irritatum flatus & tormina ordinariò suboriantur, & suborta dolores quoque nephriticos augeant. Quia gyrationes Coli multæ per abdomen in cavitatem producuntur & extremitates imi ventris sic occupant, a ruptura in hernia, æque facile illud, ac ileon intestinum descendere potest, ubi constrictiones molestissimas patitur. Æque frequenter Colon ventriculum per eandem causam afficit, ut quandoque ventriculus colon. Hinc experiuntur lautius cœnati, mane in lecto diutius decumbentes, præsertim supinum corpore is situm amantes, quod nausea & cardialgia, imo quandoque vertigine syncope, ac vomitu molestantur, surgentes vero illico ab illis molestiis liberentur, ex illo, quod alia excrementa in decubitu, in coli superiori parte retenta fuerint, ventriculum quoque ob viciniam & connexionem coli afficiant atque irritent, insurgentibus vero e lecto, mox descendant simulque has molestias auferant, Eodem modo pluries diaphragma gravatur ac premitur, quando flatibus & sanguine turgēt nimio colon, de quo observationem retulit Præses, de viro 36. annorum summe plethorico ac cui difficile hæmorrhoidum negotium, magnas creavit molestias: is nimirum per duos annos subinde quando præsertim motu se aut vino exagitat, de pressione labore plena in sinistro dorsi

dorsi latere quintam inter sextamque costam cum phlogosibus, anxietatibus circa præcordia, difficili respiratione ac anhelatione, dolore capitis gravativo, oculorum rubore & intumescencia, sensuum stupore, vertigine conquestus, ex medicamentis a medico suo, qui vitium in pulmonibus residere audacter semper affirmavit, nullo respectu de reliquis accidentibus habito, præscriptis solventibus calidioribus ex spermate ceti, cinnabari, fale volatili CC. ess. succini sassafrata, liquore CC. succinato & similibus, nullum huc usque levamen sentiit. In consilium vocatus Præses circumstantiis omnibus rite pensatis, Colon juxta renem sinistrum, sedem morbi esse indicavit, congestionesque sanguinis in his, hæmorrhoidesque non debite fluentes accusavit & nihil prius habuit, quam venæ sectionem in pede ordinare, ex qua sola mox auxilium reportavit, quamvis post hanc pulveres præcipitantes & nitrati cum aliquot cinnabaris granis, nec non laxantes ex cremore tartari &c. non omisi fuerint.

§. XVII.

Adhuc plures, præter nominatos profecto morbi iique gravissimi sunt, qui ex hac officina promanant. Mox se offerunt diarrhoeæ atque dysenteriae quæ exinde tanquam ex sua profluunt sede, quæque frequenter excrescentias verrucosas atque cristosas ibi relinquunt. Etenim hic non possum non falsam prædictorum quorundam distinctionem notare, quâ in dysenteria ex doloribus superiorem abdominis partem afficientibus, gracilia intestina laborare, & inferiorem excruciantibus, crassa exerceri temere affirmant, quoniam colon sæpe solum afflictum, quod assurgens descendensque per abdominis cavitatem, & circumvolutionibus suis tenuia fere omnia intestina circumire solet, eos sæpissime fallit. Juxta hos dolores non omittendi videntur dolores arthritici & podagrici, qui hic ut plurimum fabricantur. Hinc iidem vel solo laxante, vel emetico felicissime aut præcaventur, aut sæpe numero curantur. Imo affectuum capitis quam plurimorum, vertiginis rotatoriae, cephalalgiae immanis, atque adeo ipsorum, in quibus mens errat, ut melancholiae, maniae, incunabula hic posita sunt. Non a vero aberrare me confido, si dixerim, apoplexiam quandoque exinde proficisci,

multo enim usu confirmatum est evamen, alvum a natura auxiliatrice solutam, ac clysteres excitantes & repurgantes optimam opem in hoc morborum genere afferre. Præterea nemo non scit, quantum laborem hæmorrhoidum & in foeminis mensium difficile negotium pariat, quod quidem faciilitant pilulæ, ex aloeticis paratæ, quæ viscosis ac resinosis tenacibus suis particulis Coli & recti intestinorum tunicis firmitus inhærendo, non solum affluxum sanguinis, sed & ejus effluxum felicitant atque proritant. De his vel illis morbis, nemini longius scrupulum movebimus, an in cavitate an inter tunicas Coli lateant morbificæ causæ? Quibusdam enim haud credibile cum Senerto Vid. Lib. III. P. II. S. II. cap. 2. est v. gr. dolorem a quo perforari quasi intestina videntur, excitari tantum a vitrea pituita, in cavitate intestini adhærente, sed potius intra tunicas ejus continente asserunt, quæ etiam Avicennæ sententia fuit vid. med. pract. tract. III. c. 12. flatus in tunicis intestini vagari statuentis. Multo minus in vanum disputabimus, an Colon æque secundum dextram ac sinistram partem ægre afficiatur, quod multi cum Galeno vid. Vide loc. affect. C. II. citra rationem negant.

§. XVIII.

Hoc per assiduas observationes quoque constat, simulque per assertionem alibi allatam, esse intestina præsertim, colon, ad excipiendas superfluitates ex omnibus corporis regionibus, admodum proportionata atque dicata, per & in quæ Natura & cum morbi inchoant erumpuntque, & cum salubritatis tempore ac statu eas transmittit ac relegat, arthritidem fixam podagram, erysipelas, scabiem, aliasque secretiones & excretiones retro pulsas, præsertim in Colon retrocedere, ibidemque varie suam tyrannidem exercere. Monstrant hoc haud indubie flatus atque dolores immanes colicæ descendentes in infimo ventre, ascendentesque mox à retro cessione materiæ peccantis excruciantes, quæ spastica pathemata atque dolores, deinceps ad alias etiam partes, ventriculum & diaphragma, pulmones, imo cerebrum usque ipsum &c. progrediuntur, & singultus, spasmos ventriculi, asthma, inflammationes, febres nec non

non raro deliria inferunt. Sectiones quoque cadaverum delegunt, ex hoc genere morborum demortuis inflammationem, gangrænam & sphacelum primum in hoc intestino ut plurimum latuisse eas ibi incepisse.

§. XIX.

Ex his modo de Colo ejusque præsertim structura, situ connexionem, usu, & functione materiarum inhæsiōe atque ad tam multos hinc morbos propensione &c. præfatis, proclive est intellectu, e re esse collectas detentasque sordes, certissime noxam inferentes, mature per laxantia & clysteres, in quibus pharmacia ejus & magnum emolumentum præcipue consistit, tempestive repurgare, quoniam Colon intestinum, præcipuam excernendorum materiam in sinibus suis continens, proxime cum recto eluitur, eaque per corrigentia, temperantia, absorbentia & præsertim salia deterfiva v. gr. arcan. duplic. terra foliat. tartari, tartaro tartarificato, tartaro vitriolato, Sal. ebsoniense, item per amara medicamenta, cum temperatis gummatibus & resinis mixta. rhabarbarina, succinata, myrrhata, alöetica, & præparatas exinde essentias absinthii, cent. min. ess. gummi ammoniaci &c. invertere atque ad excretionem præparare, viamque sternere, per quam facilius excerni queant. Hunc ordinem servando, ut deterfiva præmittantur, clysteres sequantur, & purgantia demum per os assumenda addantur, siquidem clysteres minorem exagitationem in corpore edunt, intestina præparant atque disponunt, ut facilius purgantia effectum suum perficere possint. Quod præsertim, ubi flatus intestina percurrant atque molestant, observandum, ubi enim hi valde peccant, purgationi obstaculo sunt. Hoc speciatim in colica flatulenta videmus, purgantia improvide adhibita, vix laxam reddere alvum, sed potius magnas distentiones, laminationes doloresque excitare, quare per enemata emollientia & resolventia flatus prius expellendi sunt alvusque solvenda, quam purgantia sic præpostere præscribenda. Æque imprudenter faciunt illi qui, in alvi obstructione a fecibus induratis, purgantia sine præmissis ejusmodi clysteribus suadent, qui diffi-

facilia ad exitum excernenda, facilia reddunt. Hunc ordinem, hancque cautelam jam Hippocrates præscripsit aph. LXX. Sect. VII. qui alvum humectandam, antequam pharmacum deorsum purgans exhibeatur, præcipit. C. Celsus pariter L. III. C. XXVIII. in omnibus morbis perpetuum id observandum monet. Hoc scopo certissima emolumenta laudabiliter, tam in præcavendis quam curandis multis morbis, sublatis sic gravioribus ægrotandi causis, impediensque præscis collocare possunt medentes. Certo in hanc rem argumento est quod a pluribus morbis liberi maneant, in quibus alvus est laxa & dejectio facilis. Quo & via nobis jam est expedita, alterum quod habemus institutum ulterius & explicatius paulo pertractandi. Etenim clysteres certe in quocunque propemodum morborum genere, si debita cautela, ratione materia, adhibendi modi, quantitatis, temporis & retinendi moræ &c. observantur, conducibilia remedia sunt, quæ alvo clausa atque fluente & tam in laxando & repurgando, quam humectando, abstergendo, discutiendo, refrigerando, calefaciendo, stimulando, emolliendo, constipando, confortando, refellendo &c. eximiam utilitatem ac effectus, eosque subito, exerunt. Sunt ergo tot enematum genera, quot corporis humani & speciatim intestinorum vicia. Præterea & hæc laudabilis eorum inadoles est, quod sine aliorum humorum turbatione, sineque omni, quam vulgus timet, virium dejectione, operentur. Hoc quoque emolumentum ab iisdem procedit, quod reliquorum medicamentorum usum adjuvent promoveantque. Ad hæc quadrant enemata omni tempore, & loco, omnis ætatis, sexus, corporis habitus temperamenti hominibus, debilibus pariter ac firmis, ut videre est apud Joh. Walæum method. med. p. m. 52. & Morellum method. præscrib. form. rem. med. L. II. S. II. C. XIV. p. m. 245. seq. Avicenna VIII. tr. V. II. scriptum reliquit, solutionem ventris per clysteres, omni die, semel aut bis a phlebotomia excusare. Et si non ubique per se, certe tamen per accidens opitulantur. Quemadmodum enim hujus intestini singularis sensilitas, cum partibus aliis connexio & vicinitas, ejusque consensus per nervos maxime multis morbis ansam dant atque occasionem; ita etiam hæc circumstantiæ mul-

multorum morborum proximam curationem perficiendam in-
nuunt: Siquidem non modo clysteres, ubi vitium in solis in-
testinis crassis hæret, (quoniam ad jejunum intestinum valvula
impediente, nullatenus pervenire possunt, nisi per vim adigas,
quâ fortassis etiam ad illud penetrarent) cum emolumento
adhibentur, & necessarii sunt, ubi crebris evacuationibus opus est,
ubi copiosa materia crassa pituitosa cellulis est impacta, quæ
purgantibus vix cedit, & ubi occlusæ viæ, quæ purgantia per
os assumpta non admittunt nec transmittunt, vel ubi fæces ex-
siccata nimis, vel flatibus distenta, vel a vermibus arrosa intesti-
na sunt &c. sed & in aliis bene multis admodum proficui depre-
henduntur. Ad hoc & viam ex reliquis intestinis excrementis ex-
peditam reddunt. Abo Ali Arabs, enemata utilissimam omnium
medicinam, & superfluas & noxias humiditates quasvis ex toto
corpore educentem esse dixit. Herodotus narrat Lib. II. Ægy-
ptios fuisse maxime omnium hominum sanos, propterea, quod
singulo mense clysteribus uterentur. Notabile in hanc rem est
Hippocratem, in curatione morborum passim vix aliud remedii
genus, præter clysteres & glandes offerre. Nec minus Galenus, uti
colligere est L. II. phar. loc. cap. X. tam ex Archigenis, quam pro-
pria mente, summopere pro vario scopo clysteres laudat. Tan-
tam esse quandoque eorum necessitatem, ut absque illis vivere
quasi impossibile si, texemplis quibusdam probat Mar. Gerbezius
in intricat. extricat. med. p. 32. Licet etiam Helmontius eos me-
dicamen absurdissimum, vilissimum & turpissimum nominando
reiciat, multique hodie medici non modo flocci faciant, sed & con-
temnant, imo damnent. Per experientiam certe haustum habe-
mus, calore intestinorum adjutos & liquefactos suas etiam undique
fundere vires. Atque sic vario modo dissitis partibus, & in ipsis ca-
pitis affectibus fere omnibus, ut cephalalgia, hemicrania. phre-
nitide, paraphrenitide, imo in graviore contusione ejus, clysteres
alterantes ex herbis, floribus & seminibus cephalicis & nervinis
roborantibus, antispasmodicis parati, magnam utilitatem con-
ciliare possunt. Præsertim, subtracta nimirum ex intestinis ma-
teria peccante, serum per glandulas intestinorum, liberius pro-
fluere potest, & quod alibi hærebat, rodebat, aliaque ratione

molestabat, divellitur & excernitur. Inhæret etiam quandoque impacta acris materia firmiter intestinis, præsertim colo, ejusque cellulis, tanquam spina pungens ac irritans, dissitosque etiam dolores inferens, quæ vix alio medio quam per clyisma injectum, elui removerique potest. In apoplexia profecto eaque fortissima, ex clysteribus acrioribus injectis, certissima restitutionis fiducia redit, atque adeo iidem valde acres ipsam cataphoram, cum reliquis soporosis affectibus tollunt. Nam irritatione sensibili sic facta in intestinorum tunicis, per nervos motu spirituum animalium suscitato & revocato, motus eorum ulterius continuatur, & ad cerebrum usque propagatur, ut ad pristinos motus pristinaque officia prompte redeant. In lippitudine & ophthalmia, clysmata utilissima & necessaria remedia esse, probat F. Deckers Exercit. med. pract. circa med. meth. p. 404.

§. XX.

Nec dubium per consequens est, quin & in colli & pectoris morbis adjutorio sint, ut in asthmate, catarrho suffocativo, anxietatibus præcordialibus, palpitatione cordis, lipothymia, pleuritide, peripnevmonia, angina, syncope, &c. ex aromaticis stimulantibus & temperantibus adornati clysteres. In quodam pectoris vulnere quondam enematum, ex solventibus & carminativis paratorum, summam efficaciam, in sanguine extravasato & grumefacto resolvendo & educendo, deprehendi. Hic & liceat quandam historiam medicam, in gratiam argumenti notare, quæ mihi non ita pridem observanda contigit. Scilicet novellus quidam medicus practicus, foeminam quandam XXXII. circiter annorum, anxietatibus præcordiorum & respiratione laboriosa, mensium obstructione per aliquot saltem septimanas conquestam, pellentibus calidis emmenagogis curandam suscepit, ex quo indies pejus se habuit, respiratione difficili & anxietatibus auctis. In consilium vocatus, de emunctoriis præ omnibus corporis, primum sciscitatus sum, an aperta illa fuerint nec ne, foemina autem affirmavit, se jam per VI. dies alvum non deposuisse, qua de re vero prior medicus parum sollicitus erat. Præscriptum

ptum ipsi statim est clyfma emolliens, ex quo scybala compacta & dura admodum reddita sunt, & agramox pristinae sanitati restituta. Eorum enim gravitas intestina premens etiam impedit, quo, minus ita facile viscera cum diaphragmate sursum attollantur, hinc respiratio impeditur & anxietates augentur. In plurimis pettoris morbis, & quibus nempe respiratio laborat, hac cautela utendum, ut clysteres in pauca quantitate injiciantur, ne Colon nimis extendatur, & respiratio nimium impediatur.

§. XXI.

Multo minus, hinc nemini scrupulus quidam remanebit clysmata ventriculo, & intestinis continuis atque contiguis tenuibus, maxime nervosis, ac cum reliquis corporis partibus exquisitum sensum alentibus, (quæ Colon ut amplissimum crassorum cingit, iisdemque undique circumvolvitur) nec non vicinis visceribus in abdomine, illorumque vitiis subvenire. Moebius in fundam. Med. phys. cap. XI p. 105. memorat, matronam Nobilem anorexia contumaci per aliquot annos laborantem, tandemque pene consumtam, remediis repurgativis exhibitis, mucosam substantiam copiosam, cum numerosa vermium prole per aliquot dies excrevisse, atque ex eo integre convaluisse. In inflammatione ventriculi clysmata emollientia, refrigerantia & lenientia quotidie injicere jubet Riverius Prax. med. Lib. IX. Porro singultus, diarrhoeæ, dysenteriae, tenesmi, mensium obstructionis, dolorum a calculo tam renum quam vesicæ, item dysuriæ, ischuriæ, stranguriæ clysmata emollientia, anodyna & traumatica egregia & certissima remedia sunt. Similiter passionibus hystericeis egregie subveniunt, & facilem partum procurant. In colicæ acerbissimo dolore, clyfma ex oleo rutaceo præsentissimæ efficaciz est. Sic Schellhammerus de natura p. 279. recenset. se in hydropico dolorem circa umbilicum perpetuum ac sævum observasse, ut tandem eum pene conficeret, eumque nihil remedium admisisse, sed cuncta eorum externa & interna respuisse, atque ab omnibus exacerbatum fuisse, ipsis etiam emplastris epichematibus purgan-

tibus, acidis, salinis carminativis, solis autem clysteribus mitigatum malum. In renum & vesicæ affectibus, clysteres plurimum prodesse Avicennadocuit, vid. Fen. IV. l. c. 17, Affirmat. idem Fr. Valleriola observ. med. Lib. III. Præterea si & alvus sic laxa, lubrica & temperata fuerit, vix generantur flatus à fæcum subsistentium calidorum quantitate subtracta. Sic & enematibus aqua benedicta Rulandi addita ut fortius stimulent, quandoque vomitum excitavit, ac terebinthina admixta, urinam violaceo odore imprægnavit. Nec dubium est, quin ipsi sanguini ac lymphæ se insinuet tandem eorum medicata virtus. Clysmata stupefacientia ex narcoticis parata, totum corpus stupefactum relinquant. Experimentum in Actis Angl. legitur, quod hoc facit testatum, spiritum viniper clysmâ injectum longe magis, quam ore haustum inebriare.

§. XXII.

Pari utilitate hoc medicaminum genus, se commendat etiam, si vitia tota corrumpunt corpora, ex quorum ordine frequentissimæ febres sunt, ea multis difficultatibus & dubiis intricata, ac generi hominum inimicissima & impetuosissima mala, quæque æque ac accidentia sua, maxime spasmis debentur. Circa quæ notabile est, ubi inguina laborant, ac viscera præsertim intestina gravis dolor fatigat, venter in tumorem attollitur, flatibusque distenditur, nec hi emittuntur, simulque nervorum distentio oritur, promptissimum delirium insequi, remque periculi plenam esse. Contra quas (febres) licet Martianus vehementer illud improbet, easdemque omnis generis, imprimis intermittentes tam laxantes & emollientes ordinarii magis quam specifici clysteres antifebriles ex cortice præsertim Peruviano, felici subsequente successu parantur. Nemo præterea non etiam novit, quantam quotidie opem, laxantia deterfiva salina & c. leniter singula intestina repurgando, tam pro præservatorio quam curatorio scopo adhibita, collocent. Optime monet Galenus ad Glauc. Lib. II. in febribus intermittentibus maxime in quartanis, præ omnibus aliis, & statim in initio utendum clysteribus esse, deinde ad alia descendendum. His solis multos tertianarios liberatos esse, legas licet in Argenterii Op. P. II. p. 141. Pariter in praxi medica notissimum est, enematibus emollientibus, aper-

ta, alvo servata, in febribus ardentibus egregie Naturam vi pressam ac circumventam levare. In ipsis malignis ac pestilentialibus, atque adeo exanthematicis, non raro clysteres sique tamen mitiores tutissime & ex utilitate admittuntur & præscribuntur. Sed de multis jam pauca & pleraque quam paucissimis notasse, hac vice hocque in passu sufficiat. Quantum igitur utilitatis in medicina clysteres collocant, tantum laudis Gallis præsertim debetur, quibus clysterum usus frequentissimus est. Atque hæc adduxisse hac vice sufficiant. Ad alia enim quæque præsertim in medica praxi minus attenduntur, ulterius & longius evagari, non libet. Ejusmodi est, quod nonnulli hodie adhuc veterum placita sectantes, sedulæ observationi & æstimationi curiosæ commendant, Colon intestinum in dextero latere ad ventriculum & lienem usque adscendere, ut per compendium viæ atrabilaris humor evacuetur, eoque deferatur noxium, tanquam excrementum multos morbos eosque difficillimos procreans, atque natura duce ac stimulo per secessum foras ejiciatur.

§- XXIII.

Ubi tandem aut summe fastidientibus omne alimentum est odiosum, aut ubi totum corpus tabe consumitur, aut regia alimentorum via, quod in angina præsertim quandoque accidere solet, in faucibus præclusa est, nullaque ratione corpus nutriri & refici potest, omnisque spes est absumpta, per hoc intestinum Colon & vitæ nutritio & virium restauratio conservatur, restituitur & continuatur. Quoniam enim, uti ex jam adductis iterum præsuppono hoc intestinum vasa quoque lactea, ut in cuniculis plura ac ordinario, ita & in hominibus non raro sat numerosa continet, per clysteres ex jure & succo & jure gallinæ expresso, lacte ovis, ptisana, melle, vino &c. paratos, nutriendos sæpius & in majori quantitate injectos diutiusque retentos ut & reficientes ex spirituosissimis confortantibus adornatos, hominis conservatio institui potest. Ut enim ratio sic non deest, ita etiam usus assertum confirmat. Et si testes quosdam hujus rei desideres Joh. de Muralto vid. Clavis med. p. 382. & Th. Craanen modo sisto qui uti videre est in Tr. de homine multos hoc modo

modo servavit. Conf. præ aliis Joh. Langius in Epist. med. Lib. I. p. 406. De horum efficacia dubitantibus, difficilior adhuc creditur erit, quod tamen multi cum Zacuto Lusitano asserunt cataplasmata ac emplastra nutrientia nec non balnea ex lacte parata in emaciatis, hecticis & imbecilibus non prorsus vana esse, quam nutriendi rationem etiam Hippocratem jam stabilitam ivisse, apparet ex libro de Alimento, quando emplastra eundem in finem, instante potissimum abortus periculo, umbilico imponi jussit ac scripsit: Forinsecus alimentum ab extima superficie ad intima pervenit. Pari passu incedunt enemata corroborantia ex medicamentis parata: si enim olfactus vires reficit, quod tamen toto die videmus, certe etiam ejusmodi clysteres vaporibus suis elevatis, multo magis corroborare ac reficere possunt. Hic commode memini, mihi quondam in paralyti linguæ in juvene, XXI. annorum plethorico terrore præter modum affecto, clysmatum ejusmodi corroborantium injectionem, multum profecisse. Ad extremum circa clysterum usum & injiciendi modum monendum venit, quod alias vix attenditur, ut nimirum æger in latus dextrum decumbat, posituramque corporis incurvatam servet & instrumentum a chirurgo vel ministro versus dorsum flectatur, ne Coli intestini pars sub liene in latere sinistro comprimatur, & ut injectio ideo altius penetrare possit.

SOLI DEO GLORIA.

Errata Typographica potiora.

Pag. 5. linea 5. spinctere lege sphinctere. p. 9. l. 6. in inediam l. inediam. p. 10. l. 28. rabou. l. robur. p. 11. l. 19. luctuante l. luctante. p. 12. l. 6. irritatiane l. irritatione p. 13. l. 15. ferri. l. ferre. p. 14. l. 18. algre l. ægre. l. 27. hominibu. l. hominibus. -- observarerunt. l. observarunt. l. 31. ibem. l. idem. p. 15 l. 33. fermentanda, fermentanda. p. 16. l. 23. limpidoris l. limpidioris. p. 20. l. 5. subeuntius, l. subeuntibus. p. 26. l. 3. emulgatur. l. emulgeatur. l. 15. non aggludinetur. l. agglutinetur. p. 28. l. 6. temar. l. timor. p. 33. l. 21. effenditur l. effuuditur. p. 34 l. 18. depravere l. depravare. p. 37. l. 7. pededentim. l. pedetentim. l. 16. tenemus l. tenesmus. p. 40. l. 20 patatoribus l. potantibus. p. 41. l. 2. corrugendo l. corrugando -- in vediam. l. inediam. p. 59. l. 33. spangiosamque. l. spongiasamque. p. 67. l. 24. exagitantur. l. exagitentur. p. 79. l. 14. asserere l. asserendi. p. 97. l. 4. considerationi l. consideratione. p. 102. l. 17. flatulentur l. flatulentam. p. 103. l. 32. ea l. ea. l. 36. intestinalia l. intestinales. p. 106. l. 20. expandi l. expandere. p. 170. l. 9. quem l. quorum. p. 111. l. 4. peres l. peiores. p. 116. l. 13. commonstrarvit l. commonstravit. p. 118. l. 1. evamen l. levamen.



